

Азия / Avrupa

Ақпараттық сараптама журналы

Басылымның 7-ші жылы, № 82, Желтоқсан (12) 2023

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜN YAYINIDIR ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ БАСЫЛЫМЫ

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI: BÖLGESEL İŞ BİRLİĞİ VE BÜTÜNLEŞME YOLUNDAKİ YENİ UFUKLAR

Түркі мемлекеттері ұйымының Мемлекет басшылары кеңесінің 10-шы отырысы
2023 жылғы 3 қараша, Астана

10th Meeting of the Council of Heads of State
of the Organization of Turkic States
Astana, November 3, 2023

TURKTIME!

Traditions Unification Reforms Knowledge Trust Investments Mediation Energy

ТҮРІК МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ ҰЙЫМЫ: АЙМАҚТЫҚ ҮНТІМАҚТАСТЫҚ ПЕН ИНТЕГРАЦИЯ ЖОЛЫНДАҒЫ ЖАҢА КӨКЖИЕКТЕР

04 СҰХБАТ RÖPORTAJ

**PROF. DR. KENJEHAN
MATIJANOV**

**MUHTAR AUEZOV EDEBİYAT VE SANAT
ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ**

КЕНЖЕХАН МАТЫЖАНОВ
ФИЛОЛОГИЯ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ
ДОКТОРЫ, ПРОФЕССОР

М.О. ӘУЕЗОВ АТЫНДАҒЫ ӘДЕБИЕТ ЖӘНЕ
ӨНЕР ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ

26

**TRADE IN AGRICULTURAL
PRODUCTS BETWEEN
KAZAKHSTAN AND RUSSIA**

ТОРГОВЛЯ ПРОДУКЦИЕЙ
СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА МЕЖДУ
КАЗАХСТАНОМ И РОССИЕЙ

AZIMZHAN KHITAKHUNOV

35

**CROSS-CULTURAL INTERACTION
BETWEEN CENTRAL ASIA AND
SOUTH KOREA**

МЕЖКУЛЬТУРНОЕ
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ
ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И
ЮЖНОЙ КОРЕИ

GULNAR NADIROVA

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Sahibi / Меншік иесі
Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü /
Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директоры
Doç. Dr. Suat Beylur

Genel Yayın Yönetmeni / Бас редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Жауапты редактор
Ömirbek Hanayi

Haber Müdürü / Жаңалықтарға жауапты редактор
Erkinbek Turgunov

Tercüme Ekibi / Аудармашылар тобы
Dr. Zhuldyz Kanapiyanova
Ömirbek Hanayi
Zhuldyz Zhanadil

Sekretarya / Хатшылық
Asel Ingaybekova

Metin Redaksiyon / Мәтінді өңдеу
Doç. Dr. Suat Beylur

Teknik Redaksiyon / Техникалық редактор
Dr. Azimzhan Khitakhunov

Yayın Kurulu / Редакция алқасы
Doç. Dr. Suat Beylur
Zhengizkhan Zhanaltay
Prof. Gulnar Nadirova
Ömirbek Hanayi
Dr. Azimzhan Khitakhunov

Yönetim Merkezi / Басқару орталығы

Almalı Audanı, Mametova 48, 050004
Almaty, Kazakhstan
Tel. +7 (727) 279 97 94
Fax. +7 (727) 279 97 94
E-mail: info@eurasian-research.org

Sürelî yayın tescil belgesi No: 15793-Ж, tarihi: 27.01.2016. Söz konusu yayın izni Kazakistan Enformasyon ve Toplumsal Kalkınma Bakanlığı tarafından verilmiştir. Tüm hakları saklıdır. Mülakat, haber-yorum ve analizlerde ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup Enstitü'nün yayın politikasını yansıtmamaktadır. Bu yayında yer alan yazılar ve fotoğraflar izinsiz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. İki ayda bir yayımlanmakta olup, tirajı 300 adettir. Bedelsiz olan yayının basılı dağıtımı, Kazakistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını kapsamaktadır.

Мерзімді баспасөз басылымын есепке қою туралы куәлік №: 15793-Ж, күні: 27.01.2016 ж. Жоғарыда аталған басылымға рұқсатты Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі берді. Барлық құқықтар қорғалған. Сұхбат, ақпараттық сараптама мен талдауларда айтылған пікірлер тек авторлардың жеке көзқарастары болып табылады және Институттың ұстанымын білдірмейді. Бұл басылымда жарияланған мақалалар мен фотосуреттерді рұқсатсыз және дереккөзді көрсетпей пайдалануға тыйым салынады. Дереккөзді көрсетіп, сілтеме жасауға болады. Екі айда бір рет жарияланатын болып, тиражы 300 дана. Журналымыздың баспа басылымы Қазақстан мен Түркияда тегін таратылады.

DOÇ. DR. SUAT BEYLUR

Değerli okurlarımız,

Avrasya Araştırma Enstitüsü olarak, Asya Avrupa Dergisi'nin 82. Sayısı ile 2023'ü uğurlamış olacağız.

2023 yılı Türk Dünyası için önemli adımların atıldığı oldukça verimli bir yıl oldu. Bilindiği üzere Kasım 2022'de Semerkant'da yapılan Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) 9. Zirvesi'nde TDT Dönem Başkanlığı Özbekistan'a geçmişti. Geçen bir yıllık sürede daha önceki dönemlerde olduğu gibi Türk Dünyası bütünleşmesi açısından önemli adımlar atıldı. Bir yandan 8. Zirvede kabul edilen Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi'nde belirlenen hedeflere yönelik somut çalışmalar yapılırken bir yandan da bölgesel ve küresel gelişmeler doğrultusunda yeni gündemler oluşturuldu. Bu çerçevede TDT başta Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı gibi uluslararası teşkilatlarla iş birliklerini geliştirmek üzere çeşitli üst düzey toplantılar gerçekleştirdi. Kazakistan'ın dönem başkanlığını devraldığı 3 Kasım 2023'te başlayan yeni dönemde de hem bölgesel hem de küresel iş birliklerinin artarak devam edeceği beklenmektedir. Öte yandan 2023 yılı, küresel aktörlerin Orta Asya'ya ilgisinin artan oranda hissedildiği bir yıl oldu. Zira Mayıs ayında Çin'de (Şian) yapılan C+C5 Zirvesi, Haziran ayında Kırgızistan'da (Çolpon Ata) düzenlenen Orta Asya-AB Zirvesi ve Eylül ayında ABD'de (New York) yapılan C5+1 Zirvesi, mevcut jeopolitik konjonktürde bölgenin artan önemini göstermektedir.

Son olarak geçen sayımızda olduğu gibi bu sayımızda da Gazze'de yaşanan insanlık dramına değinmeyi bir borç biliyoruz. Yaklaşık üç aydır devam eden İsrail'in saldırılarında 20 binin üzerinde insan hayatını kaybederken 54 binden fazla insan da yaralandı. Can kayıplarının daha da artmaması için bir an önce kalıcı ateşkesin hayata geçirilmesi yönündeki temennimizi tekrarlıyoruz.

2024'ün bölgemizde ve bütün dünyada barışın, huzurun ve refahın hâkim olacağı bir yıl olması temennisiyle.

İyi okumalar,

Құрметті оқырмандар,

Еуразия ғылыми-зерттеу институты «Азия Еуропа» журналының 82-саны арқылы 2023 жылмен қоштасады.

2023 жыл Түркі әлемі үшін маңызды қадамдар жасалған өте жемісті жылға айналды. 2022 жылы қарашада Самарқанда өткен Түркі мемлекеттері ұйымының (ТМҰ) 9-саммитінде ТМҰ-ның кезекті төрағалығы Өзбекстанға өткені белігілі. Бұл жылы да бұрынғы кезеңдердегідей Түркі әлемінің интеграциясы тұрғысынан маңызды қадамдар жасалды. 8-саммитте қабылданған «Turkic World Vision – 2040» құжатында белгіленген мақсаттарға жету үшін нақты зерттеулер жүргізілсе, аймақтық және жаһандық өзгерістерге жауап ретінде жаңа күн тәртібі құрылды. Осы тұрғыдан алғанда, ТМҰ Біріккен Ұлттар Ұйымы, Еуропа Одағы және Экономикалық ынтымақтастық Ұйымы сияқты халықаралық ұйымдармен ынтымақтастықты дамыту мақсатында әртүрлі жоғары деңгейдегі кездесулер өткізді. 2023 жылдың 3 қарашасынан бастап Қазақстанның кезекті төрағалығы кезінде өңірлік және жаһандық ынтымақтастық нығая беретінен сенімді негіз бар. Сонымен бірге, 2023 жыл жаһандық акторлардың Орталық Азияға қызығушылығы арта түскен жыл болды. Өйткені мамырда Қытайда (Сиань) өткен C+C5 саммиті, маусымда Қырғызстанда (Шолпан атада) өткен Орталық Азия-ЕО саммиті және қыр-күйекте АҚШ-та (Нью-Йоркте) өткен C5+1 саммиті аймақтың маңызының артқанын көрсетеді.

Журналдың өткен санымызда да, жаңа санымызда да Газадағы адами қасіретті атап өтуге міндеттіміз. Үш айға жуық уақыттан бері Израильдің жалғасып жатқан шабуылдарының салдарынан 20 мыңнан астам адам қаза тауып, 54 мыңнан астам адам жарақат алды. Құрбан болғандардың саны одан әрі артпауы үшін, тұрақты түрде атысты мүмкіндігінше тезірек тоқтайтынына үміт білдіреміз.

2024 жыл өңірімізде және бүкіл әлемде бейбітшілік, тыныштық пен береке орнайтын жыл болатынына сенгіміз келеді.

Жанға жағымды оқылым тілейміз.

ÖN SÖZ АЛҒЫСӨЗ

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ DOÇ. DR. SUAT BEYLUR.....	1
--	---

RÖPORTAJ СҰХБАТ

MUNTAR AUEZOV EDEBİYAT VE SANAT ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ, KAZAKİSTAN ULUSAL BİLİM AKADEMİ ÜYESİ PROF. DR. KENJEHAN İSLAMJANULI MATIJANOV	
КЕНЖЕХАН ІСЛӘМЖАНҰЛЫ МАТЫЖАНОВ ФИЛОЛОГИЯ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ ДОКТОРЫ М.О. ӘУЕЗОВ АТЫНДАҒЫ ӘДЕБИЕТ ЖӘНЕ ӨНЕР ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ, ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТ-МҮШЕСІ.....	4

GÜNCEL ӨЗЕКТІ ПІКІР

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI: BÖLGESEL İŞ BİRLİĞİ VE BÜTÜNLEŞME YOLUNDAKİ YENİ UFUKLAR TҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІ ҰЙЫМЫ: АЙМАҚТЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ПЕН ЫҚПАЛДАСТЫҚ ЖОЛЫНДАҒЫ ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР OMIRBEK HANAYI	16
TRADE IN AGRICULTURAL PRODUCTS BETWEEN KAZAKHSTAN AND RUSSIA ТОРГОВЛЯ ПРОДУКЦИЕЙ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА МЕЖДУ КАЗАХСТАНОМ И РОССИЕЙ DR. AZIMZHAN KHITAKHUNOV	26
CROSS-CULTURAL INTERACTION BETWEEN CENTRAL ASIA AND SOUTH KOREA МЕЖКУЛЬТУРНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И ЮЖНОЙ КОРЕИ PROF. DR. GULNAR NADIROVA	35
A SPATIAL ANALYSIS OF INTERNAL MIGRATION IN KAZAKHSTAN ПРОСТРАНСТВЕННЫЙ АНАЛИЗ ВНУТРЕННЕЙ МИГРАЦИИ В КАЗАХСТАНЕ	

KANAT MAKHANOV	44
<i>THE GROWING IMPORTANCE OF XINJIANG IN KAZAKHSTAN-CHINA RELATIONS РАСТУЩАЯ ЗНАЧИМОСТЬ СИНЬЦЗЯНА В КАЗАХСТАНСКО-КИТАЙСКИХ ОТНОШЕНИЯХ</i>	
DR. ALBINA MURATBEKOVA	54
<i>AVRUPA BİRLİĞİ VE KAZAKİSTAN İLİŞKİLERİ: GELİŞEN TİCARİ İLİŞKİLERİN YÖNÜ ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ ПЕН ҚАЗАҚСТАН АРАСЫНДАҒЫ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАР: САУДА ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ ДАМУ БАҒЫТЫ</i>	
ZHENGIZKHAN ZHANALTAY	63
<i>OUTCOMES OF THE 16TH SUMMIT OF THE ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION ИТОГИ 16-ГО САММИТА ОРГАНИЗАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА</i>	
DR. ZHULDYZ KANAPIYANOVA	73

ETKİNLİKLER İC-ŞARALAR

.....	80
-------	----

İNGRAFİK İNGRAFİKA

.....	92
-------	----

Prof. Dr. Kenjehan İslamjanulı Matijanov

Muhtar Auezov Edebiyat ve
Sanat Enstitüsü Müdürü

Kazakistan Ulusal Bilim
Akademi Üyesi

**Кенжехан
Ісләмжанұлы
Матыжанов**
Филология
ғылымдарының
докторы,
профессор,

М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер
институтының директоры,

Ұлттық ғылым
академиясының
корреспондент-мүшесі

Sayın Kenjehan Matijanov, okuyucularımız için eğitiminizden ve mesleki kariyerinizden kısaca bahsedebilir misiniz?

İlk ve ortaöğretimimi yaşadığımız köy okulunda tamamladım. Abay Kazak Pedagoji Enstitüsü'nün (Şimdiki Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi) Filoloji Fakültesi'nden mezun oldum, aynı bölümde doktora programını tamamladım. Çalışma hayatıma Doğu Kazakistan bölgesinde öğretmen olarak başladım. 1986 yılında Ulusal Bilim Akademisi'nin M. Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nde bilimsel araştırmacı olarak çalıştım. 1990 yılında "Kazak Çocuk Folklor Şiirleri" konusunda tezimi savunarak aspiranturadan mezun oldum. Kazakistan Bilim Akademisi'nin Sosyal Bilimler Bölümü'nde Bilim Sekreteri ve Abay Kazak Pedagoji Enstitüsü'nde görev yaptım. Doksanlı yılların başından beri kamuda idari görevlerde bulundum ancak hiç bir zaman bilimden uzaklaşmadım. M. Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü yanında Tez Konseyi üyesi olarak, bilim insanlarının yetişmesine katkıda bulundum. Folklor alanında doktora tezimi savundum. Bu süre içerisinde çeşitli bilimsel çalışmalarım yayımlandı. Bugün, ülkemizde edebiyat ve sanat alanlarının önde gelen

**BUGÜN ENSTITÜ,
MANEVI KÜLTÜRÜN
GELİŞİM TARİHİ,
GÜNCEL SANATSAL
SÜREÇLER, GELENEK VE
ÇAĞDAŞ EĞİMLERİNİN
ÖNEMLİ KONULARINI
ARAŞTIRMAYA
YÖNELİK BİLİMSEL
HİBE PROJELERİ,
HEDEFLİ PROGRAMLAR
VE TEMEL BİLİMSEL
ARAŞTIRMALAR
YÜRÜTMEKTEDİR**

**BUGİNGİ ТАҢДА
ИНСТИТУТ
ҒАЛЫМДАРЫ РУХАНИ
МӘДЕНИЕТТІҢ
ДАМУ ТАРИХЫ,
BUGİNGİ КӨРКЕМДІК
ПРОЦЕСТЕР, ДӘСТҮР
ЖӘНЕ ЗАМАНАУИ
ҮРДІСТЕРДІҢ ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕРİN
ЗЕРТТЕУГЕ АРНАЛҒАН
ГРАНТТЫҚ
ЖОБАЛАРДЫ,
НЫСАНАЛЫ
БАҒДАРЛАМАЛАР
МЕН ІРГЕЛІ ҒЫЛЫМИ
ЗЕРТТЕУЛЕРДІ ІСКЕ
АСЫРУДА**

Құрметті Кенжехан Ісләмжанұлы өзіңізбен жақыннан таныссақ, білім, ғылымға келу жолыңыз және жалпы өмірбаяныңыз туралы айтып берсеңіз!

Ауылдағы орта мектепті бітірген соң, Абай атындағы Қазақтың педагогикалық институтының филология факультетін, сосын аспирантурасын бітірдім. Еңбек жолымды Шығыс Қазақстан облысында мұғалімдіктен бастап, 1986 жылдан Ұлттық Ғылым академиясының М.О.Әуезов атындағы әдебиет және өнер институтында ғылыми қызметкер болып еңбек етіп, 1990 жылы «Қазақтың фольклорлық балалар поэзиясы» атты тақырыпта кандидаттық диссертация қорғадым. Қазақстан Ғылым Академиясының Қоғамдық ғылымдар бөлімшесінде ғалым-хатшы, Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтында доцент қызметінде жұмыс жасадым. Тоқсанышы жылдардың басында мемлекеттік қызметке ауысып, жиырма жылдан аса уақыт жауапты қызметтер атқардым. Бірақ ғылымнан қол үзбедім. М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты жанындағы Диссертациялық кеңестің мүшесі болып, ғылыми мамандардың қалыптасуына атсалыстық.

kurumu olan M. Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nde çalışmaktayım.

M. Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nün tarihi ve bugünkü başarıları hakkında bilgi verebilir misiniz?

Kazak edebiyatı ve sanatının filizlenerek gelişmesini sağlayan bir kurum olarak M. Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü, 1934 yılında kurulmuş olup, 1961 yılında büyük şahsiyetin adını sonsuza dek yaşatma amacıyla şu anki adını almıştır. Günümüzde enstitümüz, edebiyat, folklor ve sanat anabilim dallarında araştırmalar yapan, öncü bilimsel araştırma kurumu olarak faaliyet göstermektedir.

Enstitüde çeşitli yıllarda M. Auezov, Z.A. Ahmetov, L.M. Auezova, M. Bazarbayev, İ.H. Gabdirov, M. Gabdullin, A.J. Derbisalin, Y.T. Düysenbayev, M.T. Düysenov, B.G. Erzakovich, M. Jarmuhammeduly, A.K. Jubanov, K. Jumaliyev, B. Kenjebayev, M.K. Karatayev, B. Kundakbayev, A.K. Narymbetov, E.V. Lizunova, Ş.K. Satbayeva, M.S. Silçenko, N.S. Smirnova, A. Tajibayev, E.S. Ismayılov, J. Ismagulov, A. Şaripov ve diğerleri gibi çok sayıda önemli bilim, edebiyat ve kültür alanındaki şahsiyetler görev yapmıştır. Her biri Enstitünün gelişimine büyük katkı sağlamıştır.

Фольклортану саласы бойынша докторлық жұмысымды қорғадым. Бірнеше ғылыми еңбектерім жарық көрді. Бүгінде еліміздегі әдебиеттану мен өнертану саласының қарашаңырағы саналған М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтында жұмыс жасап жатырмын.

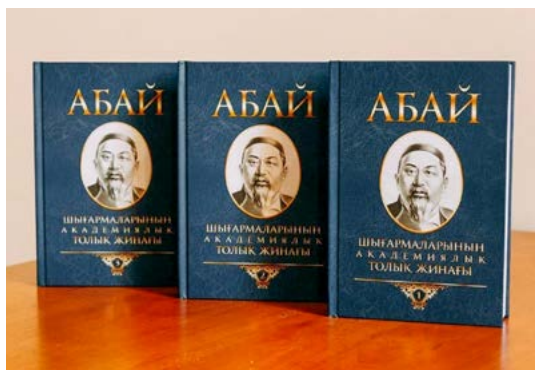
М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының тарихы және бүгінгі жетістігі туралы өзіңізден білсек.

Қазақ әдебиеттану мен өнертану ғылымының қарашаңырағы болып табылатын М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының негізі 1934 жылы қаланып, 1961 жылы ұлы тұлғаның есімін мәңгі есте қалдыру мақсатында қазіргі атауына ие болған. Бүгінде институтымыз әдебиеттану, фольклортану және өнертану салалары бойынша іргелі зерттеулермен айналысатын еліміздің басты ғылым ордасы ретінде қызмет етіп келеді.

Институтта әр жылдары М.О.Әуезов, З.А.Ахметов, Л.М.Әуезова, М.Базарбаев, И.Х.Ғабдилов, М.Ғабдуллин, Ә.Ж.Дербісәлин, Ы.Т.Дүйсенбаев, М.Т.Дүйсенов, Б.Г.Ерзакович, М.Жармұхамедұлы, А.Қ.Жұбанов, Қ.Жұмалиев, Б.Кенжебаев, М.Қ.Қа-

Muhtar Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü

Muhtar Auevov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü

Bugün Enstitü, manevi kültürün gelişim tarihi, güncel sanatsal süreçler, gelenek ve çağdaş eğilimlerinin önemli konularını araştırmaya yönelik bilimsel hibe projeleri, hedefli programlar ve temel bilimsel araştırmalar yürütmektedir.

Ekibimiz, ülkemizin kültürel gelişimindeki önemli stratejik görevleri yerine getirmeye yönelik araştırmalar yapmaktadır. Bunun somut çıktıları olarak, "Kültürel Miras" devlet programı kapsamında çeşitli yıllarda yayınlanan yüz ciltlik "Babalar Sözü", M. Auevov'un eserlerinin elli ciltlik akademik tam koleksiyonu, yirmi ciltlik "Edebi Yadigarlar", on ciltlik "Kazak Edebiyatının Tarihi", sekiz ciltlik "Kazak Müziğinin Antolojisi", üç ciltlik "Dünya Folkloru", üç ciltlik "Dünya Edebiyatı", üç ciltlik "Kazak Sanatının Tarihi", otuz dört ciltlik "Klasik Araştırmalar", beş ciltlik "Ulu Dala Şahsiyetleri" gibi seri yayınları gösterebiliriz.

Bu nedenle, bu çalışmalarını, Kazak kültürünü gelecek nesillere aktarma, toplumsal bilinci yenileme süreçlerinde ulusal eğitim ve bilginin kaynağı olarak yüksek derecede önemli olduğunu değerlendiriyorum.

Enstitünün son yıllarda gerçekleştirdiği bilimsel projeler ve yayınlar hakkında okuyucularımıza bilgi verir misiniz?

Son yıllarda Enstitü bilim insanları, "Bozkır Folkloru ve Müziğinin 1000 Yılı" programı çerçevesinde on ciltlik "Bozkır Folklorunun Antolojisi", iki ciltlik "Büyük Bozkırın Eski Melodileri", üç ciltlik "Eski Dönem Edebiyatının Antolojisi" yayınlarını kitap, dijital ve ses formatlarında yayımlayarak, toplumun manevi taleplerini karşılama konusunda yeni bir seviyeye ulaştı. Bilimsel potansiyeli sayesinde,

ратаев, Б.Құндақбаев, Ә.Қ.Нарымбетов, Е.В.Лизунова, Ш.Қ.Сәтбаева, М.С.Сильченко, Н.С.Смирнова, Ә.Тәжібаев, Е.С.Ысмайылов, Ж.Ысмағұлов, Ә.Шәріпов және т.б. аса көрнекті ғылым, әдебиет және мәдениет қайраткерлері жұмыс істеді. Ол кісілердің әрқайсысы институттың дамуына өте үлкен үлес қосты.

Бүгінгі таңда Институт ғалымдары рухани мәдениеттің даму тарихы, бүгінгі көркемдік процестер, дәстүр және заманауи үрдістердің өзекті мәселелерін зерттеуге арналған гранттық жобаларды, нысаналы бағдарламалар мен іргелі ғылыми зерттеулерді іске асыруда.

Ұжым еліміздің рухани дамуындағы маңызды стратегиялық міндеттерді шешуге бағытталған зерттеулерді орындайды. Оның айқын нәтижесі ретінде «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы аясында әр жылдары жарық көрген жүз томдық «Бабалар сөзі», М.О.Әуезов шығармаларының елу томдық академиялық толық жинағы, жиырма томдық «Әдеби жәдігерлер», он томдық «Қазақ әдебиетінің тарихы», сегіз томдық «Қазақ музыкасының антологиясы», үш томдық «Әлемдік фольклортану», үш томдық «Әлемдік әдебиеттану», үш томдық «Қазақ өнерінің тарихы», 34 томдық «Классикалық зерттеулер», бес томдық «Ұлы дала тұлғалары» сынды сериялық басылымдарды атауымызға болады.

Сондықтан қазақ мәдениетін өскелең ұрпаққа насихаттау, қоғамдық сананы жаңғырту үдерістеріндегі ұлттық тәрбие мен білімнің көзі ретінде бұл аталған еңбектердің жоғары деп білемін.

Институттың соңғы жылдардағы ғылыми жобалары мен жарияланымдары туралы айтып беруіңізді сұраймыз.

Кейінгі жылдары Институт ғалымдары «Дала фольклоры мен музыкасының 1000 жылы» бағдарламасы аясында он томдық «Дала фольклорының антологиясы», екі томдық «Ұлы даланың көне сарындары», үш томдық «Ежелгі дәуір әдебиетінің антологиясы» басылымдарын заман талабына сай кітаби, цифрлық және аудио форматтарда жарыққа шығарып, қоғамның рухани

Абай Кунанбайұлы, Жамбыл Жабайев, Ахмет Байтұрсынұлы, Мағжан Жұмабаевтің есерлерінің академик там колекسیونларын геленексел сери yayınlar haline getirdi. Bunun yanı sıra, birkaç hedefli program ve onlarca hibe projesi gerçekteştirilmiş olup, sonuç olarak birçok toplu monograf ve bilimsel derlemeler yayımlandı. Bu doğrultuda, "Büyük Bozkır Oyunları", "Kazak Folklorunun Değerli Dünyası", "Kazak El Yazmalarının Bilimsel Tanımlaması (13 cilt)", "Küresel Çağda Çalgı Sanatının Gelişim Süreçleri", "Abay'ın Eserlerinin Folklorik Kaynakları", "Çağdaş Sanatta Kültürel Mirası Koruma ve Dönüştürme (tiyatro ve sinema)" gibi çalışmalar hazırlandı.

Önemli bir başarı olarak, "Kervan" bilimsel dergisinin Rusya Bilimsel Alıntı Endeksi (RİNS) veri tabanına dahil edildiğini ve Kazakistan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı Kalite Güvencesi Komitesi tarafından sunulan bilimsel yayınlar listesine girdiğini belirtmek isterim. Gelecekte bu bilimsel dergiyi Scopus veri tabanına dahil etme planlarımız bulunmaktadır.

Uluslararasılaşma ve uluslararası iş birlikleri açısından Enstitünüzün çalışmalarını ve gelecek planlarını açıklar mısınız?

Son yıllarda Enstitü, çalışmalarını çeşitli formatlarda uluslararası düzeyde tanıtmaktadır. Örneğin, bu yıl çalışanlarımız Birleşik Krallık (Londra, Bath, Reading, Cardiff), Japonya (Tokyo, Osaka), Türkiye (İstanbul, Ankara), Rusya (Moskova), Tataristan (Kazan), Azerbaycan (Bakü), Kırgızistan (Bişkek), Özbekistan (Taşkent) gibi ülkelere bilimsel seyahatler düzenlemiştir. Bu tür ziyaretler, modern araştırma stratejileriyle ve yeni bilimsel literatürlerle tanışmak, yabancı meslektaşlarla etkili iş birlikleri kurmak ve kurumun bilimsel araştırmalarını geniş bir şekilde tanıtmak ve deneyim paylaşımı yapmak için fırsatlar sunmaktadır.

"KERVAN" BİLİMSEL DERGISİNİN RUSYA BİLİMSEL ATIF ENDEKSİ (RİNS) VERİ TABANINA DAHİL EDİLDİĞİNİ VE KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ BİLİM VE EĞİTİM BAKANLIĞI KALİTE GÜVENCESİ KOMİTESİ TARAFINDAN SUNULAN BİLİMSEL YAYINLAR LİSTESİNE GİRDİĞİNİ BELİRTMEK İSTERİM

«KERUEN» ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ ҒЫЛЫМИ ДӘЙЕКТЕУДІҢ РЕСЕЙЛІК ИНДЕКСІ (РИНЦ) МӘЛІМЕТТЕР БАЗАСЫНА ЖӘНЕ ҚР ҒЖБМ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ САЛАСЫНДА САПАНЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ КОМИТЕТІ ҰСЫНАТЫН ҒЫЛЫМИ БАСЫЛЫМДАР ТІЗБЕСІНЕ ЕНГЕНІН АЙТУЫМЫЗҒА БОЛАДЫ

сұранысын өтеуде жаңа сатыға көтерілді. Республикадағы бірден-бір академиялық орталық ретіндегі ғылыми әлеуетінің арқасында ұжым Абай Құнанбайұлы, Жамбыл Жабайев, Ахмет Байтұрсынұлы, Мағжан Жұмабаев шығармаларының академиялық толық жинақтарын дәстүрлі сериялық басылымға айналдырды. Бұдан бөлек бірнеше нысаналы бағдарлама, ондаған гранттық жобалар жүзеге асырылып, нәтижесінде көптеген ұжымдық монография мен ғылыми жинақтар жарық көрді. Атап айтқанда, «Ұлы Дала ойындары», «Қазақ фольклорының қастерлі әлемі», «Қазақ қолжазбаларының ғылыми сипаттамасы (13 т)», «Жаһандық дәуірдегі күй өнерінің даму үрдісі», «Абай шығармаларының фольклорлық қайнар көздері», «Қазіргі заманғы өнердегі мәдени мұраны сақтау және трансформациялау (театр және кино)» және т.б. еңбектер дайындалды.

Негізгі жаңалық ретінде «Керуен» ғылыми журналы ғылыми дәйектеудің ресейлік индексі (РИНЦ) мәліметтер базасына және ҚР ҒЖБМ Білім және ғылым саласында сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынатын ғылыми басылымдар тізбесіне енгенін айтуымызға болады. Алдағы уақытта бұл ғалыми журналды Scopus базасына қосу жоспарымызда бар.

Институттың ел руханиятындағы орны ерекше, республикалық дәрежесі жоғары. Ендігі меже әлемдік арена деп білеміз. Институттың жұмысын халықаралық деңгейге шығаруда қандай шаралар жүргізіп жатырсыздар?

Соңғы жылдары Институт қызметі халықаралық деңгейде түрлі форматтарда насихатталуда. Мысалы, үстіміздегі жылы қызметкерлер Ұлыбритания (Лондон, Бат, Реддинг, Кардифф), Жапония (Токио, Осака), Түркия (Стамбул, Анкара), Ресей (Мәскеу), Татарстан (Қазан), Әзербайжан (Баку) елдеріне сапарлар ұйымдастырды. Бұл сапарлардың мақсаты – елдің руханиятына қызығушылық танытатын ғалымдармен, журналисттермен, студенттермен және ғалымдармен өзара ынтықтанып, ғылыми және мәдени байланыстарды нығайту және ғылыми жұмыстарын халықаралық деңгейге шығару.

Muhtar Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü

Uzak ve yakın yabancı ülkelerin önde gelen uzmanlarını temel araştırmalarımıza dahil ederek, bir yandan bilimsel potansiyelimizi güçlendirirken, diğer yandan bu adımlar yerli bilime uluslararası bilimsel topluluğun dikkatini çekmeye katkı sağlamaktadır. Küreselleşme çağında bilim alanında da entegrasyon süreçleri hızla ilerlemektedir. Şu anki hibe projelerimiz ve hedefli programlarımızın yürütücüleri arasında Özbekistan, Tataristan, Türkiye, Macaristan gibi Türk ülkelerinin yanı sıra birçok Avrupa ülkesinin araştırmacıları bulunmaktadır.

2022-2023 yıllarında akademisyen S.A. Kasbasov'un kitabı ve şahsımın bilimsel monografisi Moskova'daki ünlü "Hudojestvennaya Literatura" yayınevinde Rusça olarak yayımlanmış ve yakın zamanda tanıtımı yapılmıştır. Bu yayınların ülkemizdeki folklor biliminin son başarılarını Avrasya bölgesinde tanıtmak için bir yol açacağını umuyoruz. Genel olarak, yakın gelecekte temel araştırmaların sonuçlarını İngilizce olarak da yayımlamaya başlayacağız.

2022 yılında Türkiye'nin Ankara ve İstanbul şehirlerinde, Hollanda'nın Leiden ve Lahey şehirlerinde Muhtar Auezov'un 125. yıldönümüne ithafen uluslararası konferanslar düzenledik. Aynı 2022 yılında Almatı'da 8 ülke-

байжан (Баку), Қырғыз Республикасы (Бишкек), Өзбекстан (Ташкент) елдеріне ғылыми іссапармен барып қайтты. Мұндай сапарлар заманауи зерттеу стратегияларымен, жаңа ғылыми әдебиеттермен танысуға, шетелдік әріптестермен тиімді ынтымақтастық орнатуға, сондай-ақ ұйымның ғылыми зерттеулерін жан-жақты насихаттап, тәжірибе алмасуға мүмкіндік береді.

Алыс және жақын шет мемлекеттердің жетекші мамандарын іргелі зерттеулерімізге тарту арқылы, бір жағынан, ғылыми әлеуетімізді күшейтіп жатсақ, екіншіден, мұндай қадам отандық ғылымға халықаралық ғылыми қауымдастықтың назарын аудартуға септігін тигізеді. Жаһандану дәуірінде ғылым саласында да интеграциялық үдерістер қарқынды жүріп жатыр. Қазіргі гранттық жобалар бен нысаналы бағдарламалардың орындаушылары қатарында Өзбекстан, Татарстан, Түркия, Мажарстан сынды түркі елдерінің, бірқатар Еуропа мемлекеттерінің зерттеушілері бар.

2022-2023 жылдары академик С.А.Қасқабасовтың кітабы мен менің ғылыми монографиям Мәскеудегі әйгілі «Художественная литература» баспа үйінде орыс тілінде жарық көріп, жуырда таныстырылымы болды.

den gelen yabancı bilim insanlarının katılımıyla Muhtar Auezov'a adanmış büyük bir uluslararası konferans gerçekleştirildi ve bu yıl Mağcan Jumbay'ı anmak için düzenlenen başka bir uluslararası etkinlikte Türk ülkelerinin araştırmacılarıyla buluştuk.

Enstitü bilim insanları, yabancı öğrencilere yönelik liderlik dersleri vermeyi bir geleneğe dönüştürdü. İstanbul Aydın Üniversitesi öğrencilerine yönelik Auezov bilimi alanında verilen dersler kapsamlı bir programa dönüştü.

Enstitünün Türk Dünyası ile ilgili çalışmalarından ve projelerinden bahsedebilir misiniz?

Enstitümüzde Türklük bilimsel entegrasyonuna özel önem verilmektedir. Türkiye, Özbekistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Tataristan gibi Türk dili konuşan ülkelerdeki bilimsel enstitülerle bağlantılarımız bulunmaktadır. Bilim insanlarımız bu ülkelerdeki bilimsel merkezlere iş gezileri düzenlemekte, konferanslarda sunumlar yapmakta ve bilimsel ilişkilerin güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Kazakistan'daki halk edebiyatına ilişkin el yazmalarının büyük bir bölümü enstitümüz arşivinde saklanmaktadır. Bu nedenle, bu eski hazinelerimizi toplama ve saklama çalışmalarında çalışanlarımız İstanbul'daki Süleymaniye ve Beyazıt kütüphaneleri, Kazan'daki Lobachevski Bilim Kütüphanesi, Taşkent'teki A. Biruni Doğu Bilimleri Enstitüsü'ne giderek oradaki uzmanlarla deneyimlerini paylaşmaktadır. TÜRKSOY, Türk Akademisi gibi uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaparak, Türk halklarının kültürel ve manevi bütünlüğü yolunda çeşitli bilimsel etkinlikler düzenledik. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'nin Avrasya Araştırma Enstitüsü ile de bilimsel ilişkimiz yüksek düzeydedir. Dil ve kültür birliği olan Türk halklarının edebi mirasını ortaklaşa araştırmak amacıyla "Altın Orda Edebiyatı" hakkında bir proje-

ÇALIŞANLARIMIZ İSTANBUL'DAKİ SÜLEYMANİYE VE BEYAZIT KÜTÜPHANELERİ, KAZAN'DAKİ LOBACHEVSKİ BİLİM KÜTÜPHANESİ, TAŞKENT'TEKİ A. BİRUNİ DOĞU BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ'NE GİDEREK ORADAKİ UZMANLARLA DENEYİMLERİNİ PAYLAŞMAKTADIR

ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІМІЗ ЫСТАМБҰЛДАҒЫ СҮЛЕЙМАНИЯ, БАЯЗИД КІТАПХАНАЛАРЫ, ҚАЗАНДАҒЫ ЛОБАЧЕВСКИЙ АТЫНДАҒЫ ҒЫЛЫМИ КІТАПХАНА, ТАШКЕНТТЕГІ А.БЕРУНИ АТЫНДАҒЫ ШЫҒЫСТАНУ ИНСТИТУТЫНА БАРЫП, СОНДАҒЫ МАМАНДАРМЕН ТӘЖІРІБЕ АЛМАСЫП КЕЛЕДІ

Бұл басылымдар еліміздегі фольклортану ғылымының соңғы табыстарын Еуразия кеңістігінде танытуға жол ашады деген үмітіміз бар. Жалпы алдағы уақытта іргелі зерттеулердің нәтижелерін ағылшын тілінде жариялауға біртіндеп қадам жасай бастаймыз.

2022 жылы Түркияның Анкара, Стамбул қалаларында, Нидерландының Лейден, Гаага қалаларында Мұхтар Әуезовтің 125 жылдығына арналған халықаралық конференцияларды ұйымдастырып өткіздік. Ал сол 2022 жылы Алматы төрінде 7-8 мемлекеттен келген шетелдік ғалымдардың қатысуымен Мұхтар Әуезовке арналған үлкен халықаралық конференция өтсе, биыл Мағжан Жұмабаевты ұлықтау арналған тағы бір мемлекетаралық шарада түркі елдерінің зерттеушілерімен бас қостық.

Институт ғалымдары шетелдік студенттерге арнап көшбасшылық дәрістер оқуды дәстүрге айналдырып келеді. Стамбул Айдын университетінің білім алушыларына әуезовтану бағытында оқылып келе жатқан дәрістер ауқымды бағдарламаға айналды.

Институттың түркі әлеміне қатысты жасап жатқан жұмыстары мен жобалары туралы айта отырсаңыз.

Институтымызда түркілік ғылыми интеграцияға ерекше назар аударылған. Түркия, Өзбекстан, Әзербайжан, Қырғызстан, Татарстан секілді түркі тілдес елдердегі ғылыми институттармен байланыстарымыз бар. Ғылыми қызметкерлеріміз осы елдердегі ғылыми орталықтарына іссапармен барып, конференцияларда баяндамалар жасап, ғылыми байланыстардың нығайуына атсалысып келеді. Қазақстандағы халық ауыз әдебиетіне қатысты қолжазбалардың басым бөлігі біздің институт қорында сақталған. Сондықтан да, сол көнеден жеткен асыл

yi başlattık ve bu alanda çalışan Özbekistan, Tataristan'dan bilim insanlarını dahil ettik. Bu ortak çalışma geçen yıl yayımlandı. "Türkoloji ve Antik Dönem Edebiyatı" bölümümüz, eski ve ortaçağ Türk edebi eserlerini araştırarak üç ciltlik "Eski Dönem Edebiyatının Antolojisi" adlı bu eseri yayımladı. Genç doktora öğrencilerimizin çoğunun danışmanları da Türk dili konuşan ülkelerin bilim insanlarıdır. Türk ülkelerinin bilim insanlarıyla ortak projeleri ele almak da planlarımız arasında yer almaktadır.

Enstitünüz M. Auezov'un şahsiyeti ve eserlerini tanıtma ve değerlendirme konusunda yoğun çalışmalar gerçekleştirmektedir, bunlar hakkında ne tür bilgiler verebilirsiniz?

20. yüzyılın büyük düşünürü, yazar M. Auezov'un kaleminden çıkan değerli eserler, sadece Kazak halkı için değil, tüm dünya halklarının manevi mirası haline gelmiş bir hazinedir. M. Auezov, kendi ülkesinin ulusal bilinci ve tarihsel düşünce sistemini yeni bir seviyeye yükselten, benzersiz karakterler yaratan, edebiyat bilim, folklor, estetik, etnografi, tarih, felsefe gibi alanlarda temel eserler bırakan çok yönlü bir dahi ve büyük bir bilim insanı olduğundan, yazarın 50 ciltlik eserler koleksiyonunun akademik yayına hazırlamak, kültürel yaşamımızın bir gerekliliği ve bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti'nin entelektüel gücünü gösteren çok önemli bir çalışma oldu.

Ülkemiz bağımsızlığa kavuştuktan sonra büyük yazar M. Auezov'un yaratıcılığı bağımsızlık açısından yeni bir şekilde ele alınıp incelenmeye başlandı. 1997 yılında M. Auezov'un 100. yıldönümü öncesinde yazarın elli ciltlik akademik eserler koleksiyonunun projesi yapıldı ve 2011 yılında tamamı yayımlandı. Bu, Orta Asya halkları arasında geniş çapta gerçekleştirilen ilk akademik koleksiyondu. Çünkü böyle bir yayın, Rus edebiyatı hariç, eski Sovyet cumhuriyetlerinin hiçbirinde görülmemiş temel bir projeydi.

M. Auezov'un eserlerinin 50 ciltlik akademik yayınının bilimsel önemi, bağımsız ülkemizin ulusal manevi hazinesini yenilenen değerler temelinde tanımsal ve estetik açıdan zenginleştirmek amacıyla kaynaqlanıyordu.

Yazarın 125. yıldönümü vesilesiyle Auezov'un seçme beş ciltlik eserleri yayınlandı. Son yıl-

қазыналарымызды жинап-сақтауда қызметкерлеріміз Ыстамбұлдағы Сүлеймания, Баязид кітапханалары, Қазандағы Лобачевский атындағы ғылыми кітапхана, Ташкенттегі А.Беруни атындағы Шығыстану институтына барып, сондағы мамандармен тәжірибе алмасып келеді. Түрксой, Түркі академиясы секілді Халықаралық ұйымдармен де бірлесіп, түркі халықтарының мәдени, рухани тұтастығы жолында бірлесіп, түрлі ғылыми шараларды өткіздік. Халықаралық қазақ-түрік университетінің Евразия ғылыми-зерттеу институтымен де ғылыми байланысымыз жоғары деңгейде. Тілі мен ділі бір, тарихы мен мәдениеті ортақ түркі халықтарының әдеби мұрасын бірлесіп зерттеу мақсатында «Алтын Орда әдебиетіне» қатысты жобаны қолға алып, оған осы саланы зерттеп жүрген Өзбекстан, Татарстаннан ғалымдарды қатыстырдық. Бұл ұжымдық еңбек былтыр жарыққа шықты. «Түркітану және ежелгі дәуір әдебиеті» бөлімі ежелгі және ортағасырлық түркі әдеби жәдігерлерін зерттеп-зерделеп, үш томнан тұратын «Ежелгі дәуір әдебиетінің антологиясын» жарыққа шығарды. Жас докторанттарымыздың шетелдік жетекшілерінің басым бөлігі де осы түркі тілдес елдердің ғалымдары. Түркі елдерінің ғалымдарымен ортақ жобаларды бірлесіп қолға алу жағы да жоспарымызда бар.

М.О. Әуезов есімін насихаттау мен шығармаларын дәріптеуде институттың атқарып жатқан жұмыстары баршылық, енді соларға тоқталып өтсеңіз.

XX ғасырдағы ұлы ойшыл, суреткер М. Әуезов қаламынан туған жауһар туындылар – қазақ халқы үшін ғана емес, бүкіл әлем жұртшылығының рухани игілігіне айналған

Muhtar Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü

larda Enstitüde “M. Auezov’un Abay ve metin bilimi sorunları hakkındaki el yazmaları”, “M. Auezov’un Kazakistan’daki edebiyat bilimi ve edebi eleştirinin gelişimi ve şekillenmesindeki rolü” gibi bilimsel çalışmalar yayımlanıp, çeşitli araştırmalar yürütülmektedir. Her yıl geleneksel olarak Muhtar Auezov’un doğum günü öncesinde uluslararası düzeyde “Auezov Okumaları” adlı bilimsel ve pratik konferans düzenlenmektedir. İlerleyen zamanlarda Muhtar Auezov’un mirasını tanıtma yönünde çalışmalar planlanmaktadır.

“Auezov Evi” bilimsel-kültürel merkezi hakkında bilgi verir misiniz?

1961 yılında Muhtar Auezov’un vefatından sonra Kazak SSC Bakanlar Kurulu, yazarın adını sonsuza dek yaşatmak amacıyla onun yaşadığı evi müzeye dönüştürmek için bir kararname yayımladı (10 Ağustos 1961’de). 1963 yılının 28 Kasım’ında Muhtar Auezov’un edebi-anıtsal müze-evi ilk ziyaretçilerine kapılarını açtı.

İki katlı bu evde Muhtar Auezov hayatının son on yılını geçirdi (1951-1961). 1951 yılının 18 Ağustos’unda edebiyat araştırmacısı Z.S. Kedrina’ya yazdığı mektupta, ailesiyle 1951 yılının Haziran ayının sonunda taşındıklarını ve evin inşaatının 1950 yılının Mayıs ayında başladığını bildirmiştir. Bu evde yazar, ünlü dört ciltlik “Abay Yolu” roman-destanı üzerinde uzun yıllar süren yoğun çalışmasını tamamladı.

Bu evin projesini mimar G. Gerasimov hazırladı. Evde yedi oda bulunurken, dördü birinci katta, üçü ikinci katta yer almaktadır. Müze, yıllar boyunca birkaç kez kapsamlı onarım çalışmalarından geçti. En son olarak, Muhtar Auezov’un hayatı ve yaratıcılığına adanan sergi salonları, 2022 yılında yazarın 125. yıldönümü vesilesiyle “Kazak Somut Kültürü Bilimsel Araştırma ve Proje Enstitüsü” ve M. Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü

RAHMANKUL BERDİBAYEV KAZAK HALKININ SON 1500-2000 YILLIK TARİHİNİ VE KÜLTÜRÜNÜ DERİNLEMESİNE İNCELEYEN ÇEŞİTLİ KONULARDA 500 DERS VERDİ

РАХМАНҚҰЛ БЕРДІБАЕВ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ СОҢҒЫ 1500-2000 ЖЫЛДЫҚ ТАРИХЫ МЕН МӘДЕНИЕТІН ТЕРЕҢ ҚАУЗАҒАН ТҮРЛІ ТАҚЫРЫПТА 500 ДӘРІС ӨТКІЗДІ

асыл қазына. М. Әуезов өз елінің ұлттық сана, тарихи ойлау жүйесін жаңа сапалық деңгейге көтерген, ешкімге ұқсамайтын дара бейнелер сомдаған, көркем шығармашылығымен бірге әдебиеттану, фольклористика, эстетика, этнография, тарих, философия ғылымдары саласында іргелі еңбектер қалдырған жан-жақты дарын иесі, ғұлама ғалым болғандықтан, жазушының 50 томдық шығармалар жинағының академиялық басылымын дайындау мәдени өмір қажеттілігі әрі егемендікке қолы жеткен Қазақстан Республикасының интеллектуалдық қарым-қуатын айқындайтын аса маңызды іс болды.

Еліміз егемендікке қол жеткізгеннен кейін ұлы жазушы М. Әуезовтің шығармашылығы тәуелсіздік тұрғысынан жаңаша пайымдалып, зерттеле бастады. 1997 жылы М.О.Әуезовтің 100-жылдық мерейтойы қарсаңында жазушының елу томдық академиялық шығармалар жинағының жобасы жасалып, 2011 жылы 50 томы тұтастай жарық көрді. Бұл – Орталық Азия халықтары арасында кең көлемде атқарылған тұңғыш академиялық жинақ еді. Өйткені бұндай басылым орыс әдебиетінде болмаса, бұрынғы одақтас республикалардың ешқайсысында кездеспеген іргелі жобалардың бірі.

М.О.Әуезов шығармаларының 50 томдық академиялық басылымын жарыққа шығарудың ғылыми өзектілігі – егемендік алған еліміздің ұлттық рухани қазынасын жаңарған құндылықтар негізінде танымдық, эстетикалық тұрғыдан байыта түсу мақсатынан туындады.

Жазушының 125 жылдық мерейтойына орай Әуезовтің таңдамалы бес томдығы жарыққа шықты. Соңғы жылдары институт қабырғасында «М.О.Әуезовтің Абай және текстология мәселелері туралы қолжазбалары», «М.О.Әуезовтің Қазақстандағы әдебиеттану және әде-

Muhtar Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü

“Auezov Evi” bilimsel-kültürel merkezini bilimsel araştırma konsepti temelinde yeniden düzenlenip yeni sergilerle zenginleştirildi. Kısa söylemek gerekirse, müze sergisi altı bölümden ve bir galeriden oluşmaktadır. Bu yerde Muhtar Auezov’un doğduğu ve büyüdüğü çevre, yazarlık yolu, kamusal hizmeti, yurtdışı gezileri hakkında kapsamlı bilgiler sunan sergi salonları bulunmaktadır.

25 yıl önce inşa edilen kompleksin ana projesini mimar Ş. Mataybekov hazırladı. Bu yapı, yer altından kısmen görünecek şekilde inşa edildi. Binanın çatısına Mekke’deki Kabe taşı gibi bir kubbe yerleştirildi. Mimarinin ana fikri, buraya gelen her ziyaretçiye müzenin sadece Kazak edebiyatının kutlu mekanı değil, aynı zamanda Kazak halkının manevi yeri olduğu fikrini ifade etmesiydi.

Şu anda “Auezov Evi” bilimsel-kültürel merkezi, M. Auezov adına Edebiyat ve Sanat Enstitüsü’nün bünyesinde bilimsel araştırma çalışmalarını yürütmektedir. Merkezin araştırma yönü, M. Auezov’un yaratıcı mirasını Kazak ve dünya edebiyatıyla ilişkilendirerek araştırmak,

bi сынның дамуы мен қалыптасуындағы рөлі» атты ғылыми еңбектер шығып, әртүрлі бағытта ізденістер жүргізілуде. Жыл сайын дәстүрлі түрде Мұхтар Әуезовтің туған күні қарсаңында халықаралық деңгейде «Әуезов оқулары» ғылыми-тәжірибелік конференциясы өткізіліп келеді. Алдағы уақытта да Мұхтар Омарханұлы мұрасын насихаттау бағытында жұмыстар жоспарлануда.

Ал енді «Әуезов үйі» ғылыми-мәдени орталығы туралы айтсаңыз.

1961 жылы Мұхтар Әуезов қайтыс болғаннан кейін ҚазКСР Министрлер Кеңесі жазушы есімін мәңгілік есте қалдыру мақсатында оның тұрған үйін мұражай ету туралы Қаулы шығарды (1961 жылы 10 тамызда). 1963 жылы қарашаның 28-інші жұлдызында Мұхтар Әуезовтің әдеби-мемориалдық музей-үйі өзінің алғашқы келушілеріне есігін ашты.

Екі қабаттан тұратын бұл үйде Мұхтар Әуезов өмірінің соңғы он жылын өткізді (1951-1961). 1951 жылдың 18 тамызында әдебиет зерттеушісі З.С. Кедринаға жазған хатында

tanıtmaq, yayınlamak ve toplamak olarak belirlenmiştir.

Enstitünün pek çok bilimsel konferansı ve çeşitli konulardaki kültürel etkinlikleri bu merkezde gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, M. Auezov Müze-Evi'nde yaklaşık yarım yüzyıldır Rahmankul Berdibayev adına Halk Üniversitesi kapsamında dersler verilmektedir.

Söz açılmışken Türkistan topraklarında ebedi huzura kavuşan duayen bilim insanı Rahmankul Berdibayev'in adına verilen Halk Üniversitesi projesinden de kısaca bahsedermisiniz?

Muhterem hocamız Rahmankul Berdibayev hakkında çok şey anlatabiliriz. 1960-1972 yılları arasında edebiyat tarihi ve teorisi konularında "Edebiyat ve Hayat", "Roman ve Zaman", "Kazak Edebiyatı'nda Çağdaş İmge", "Kazak Sovyet Edebiyatının Oluşumu", "Gelenekten Dersler" gibi kitaplar ve "Kazak Romanı", "Efsaneden Romana", "Kazak Tarih Romanı", "Tarihi Roman", "Muhtar Zirvesi" monografileri yayımlandı. "Günümüz Kazak Romanında Konu Problemi" başlıklı teziyle 1961 yılında doktora yapmış, 1971 yılında ise "Kazak Romanlarının Teorik Sorunları" konusundaki doktora tezini savundu. Üstadımız 1973-1995 yılları arasında Enstitümüzde folklor bölümünün başkanı olarak görev yaptı. Ayrıca Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi ve Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi'nde halk edebiyatı üzerine dersler verdi.

Kazak kültürü için Rahmankul Berdibayev'in katkıları çok büyüktür. Bu kişi M. Auezov Müze-Evi'nde 35 yıl boyunca Almatı şehir Kazak Edebiyatı ve Sanatı Halk Üniversitesi'ni yönetti. Kazak halkının son 1500-2000 yıllık tarihini ve kültürünü derinlemesine inceleyen çeşitli konularda 500 ders verdi. Her derste edebiyat, kültür, maneviyat konularını ele alırdı. Bu yüzden derslere halktan çok sayıda dinleyici katılırdı. Bütün derslerinde birbirinden farklı kapsam ve nitelikte bilgiler verilirdi. Rahmankul Berdibayev'un bu çabaları için o dönemdeki Sovyetler Birliği'ndeki Tüm Birlik "Bilim" topluluğunun en büyük ödülü olan Vavilov madalyası ile ödüllendirildiğini belirtmek isterim. Rahmankul Berdibayev adına Halk Üniversitesi'nin dersleri hala devam etmektedir. Şu anda ayda bir kez ülkemizin tanınmış bilim

mұнда жанұясымен 1951 жылы маусымның аяғында көшіп келгенін, ал үй құрылысы 1950 жылдың мамыр айында басталғанын хабарлайды. Осы үйде қаламгер әйгілі төрт томдық «Абай жолы» роман-эпопеясына байланысты ұзақ жылдарға созылған қажырлы еңбегіне нүкте қойды.

Бұл үйдің жобасын жасаған сәулетші Г. Герасимов. Үйде жеті бөлме бар, оның төртеуі – бірінші қабатта, үшеуі – екінші қабатта орналасқан.

Музей әр жылдары күрделі жөндеу жұмыстарынан бірнеше рет өткен. Соңғы рет М. Әуезовтің өмірі мен шығармашылығына арналған көрме залдары 2022 жылы жазушының 125-жылдық мерейтойына орай «Қазақ материалдық мәдениеттің ғылыми-зерттеу және жобалау институты» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі жобасы мен М. О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты «Әуезов үйі» ғылыми-мәдени орталығының ғылыми-зерттеу тұжырымдамасы негізінде жасалып, жаңа көрмелермен толықты. Қысқаша айтатын болсақ, музей экспозициясы 6 бөлімнен және галлерядан тұрады. Бұл жерде М. Әуезовтің туған, өскен ортасы, жазушылық жолы, қоғамдық қызметі, шетел сапарлары жөнінде жан-жақты мағлұмат беретін көрме залдары жасақталған.

Бұдан 25 жыл бұрын салынған кешеннің негізгі жобасын жасаған сәулетші Ш. Матайбековтің шешімі бойынша бұл ғимарат жер астынан жартылай көрініп тұратын етіп салынған. Ғимарат төбесіне Меккедегі Қағба тасы сияқты күмбез орнатылды. Сәулетшінің негізгі идеясы – мұнда келген әрбір көрерменге музей қазақ әдебиетінің қасиетті мекені ғана емес, қазақ елінің рухани орны деген ойды меңзейді.

Қазіргі таңда «Әуезов үйі» ғылыми-мәдени орталығы М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының құрамында ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізіп келеді. Орталықтың зерттеу бағытының негізі – М.О. Әуезовтің шығармашылық мұрасын қазақ, әлем әдебиетімен байланыста зерттеу, насихаттау, жариялау, жинақтау болып табылады.

инсанларын özel конук оларак давет етмектеyiz.

Bu yıl Semey'deki Şakerim Üniversitesi'nde M. Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nün şubesini açtınız. Muhtar Omarhanulı'nın doğduğu topraklarda Enstitü şubesinin açılması oldukça yerinde bir karar, gelecekte başka bölgelerde de şube açma planlarınız var mıdır?

Evet, bu yıl M. Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nün Semey şubesi Şakerim Üniversitesinde açıldı. Bildiğiniz üzere, Semey bölgesi Kazak edebiyatı, kültürü ve maneviyatı için kutlu bir yerdir. Enstitü'nün ilk şubesinin ünlü şahsiyetlerden Abay, Şakerim ve Muhtar'ın doğduğu topraklarda açılması doğal olarak olması gereken bir planlamaydı.

Bu şube, Doğu Kazakistan, Pavlodar, Abay bölgelerinin edebiyat bilimi ve sanat bilimi gelişimine katkı sağlayacak, edebiyat ve sanatla ilgili güncel sorunları ele alacaktır. Ayrıca edebi, kültürel, tarihi ve yerel tarih çalışmaları, Abay'ın "Kamil İnsan", Şakerim'in "Ahlak Bilgisi" kavramları, yeni Türk döneminde Kazak edebiyatının rolü, Kuzeydoğu bölgesi şair ve yazarlarının edebi atmosferi, M. Auezov'un Semey dönemi gibi konular ele alınacaktır.

Muhtar Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü

Институттың көптеген ғылыми конференциялары, әртүрлі тақырыптағы мәдени іс-шаралары осы орталықта өткізіледі. Сондай-ақ М.О. Әуезов музей-үйінде жарты ғасырға жуық уақыттан бері Рахманқұл Бердібаев атындағы Халық университеті аясында дәрістер өткізіліп келеді.

Түркістан топырағында мәңгілікке дамыл тапқан академик Рахманқұл Бердібаевтың өнегелі жолы мен оның атына берілген Халық университеті жобасы туралы айтып беруіңізді сұраймыз.

Ұстазымыз академик Рахманқұл Бердібаев туралы көп айтуымызға болады. Ол кісінің 1960-1972 жылдары әдебиет тарихы және теориясы мәселелері бойынша «Әдебиет пен өмір», «Роман және заман», «Қазақ әдебиетіндегі замандас бейнесі», «Қазақ совет әдебиетінің қалыптасуы», «Дәстүр тағылымы» тәрізді кітаптары, «Қазақ романы», «От легенды к роману», «Қазақ тарихи романы», «Тарихи роман», «Мұхтар шыңы» монографиялары жарық көрді. «Қазіргі қазақ романындағы сюжет проблемасы» атты тақырыпта 1961 жылы кандидаттық қорғаса, 1971 жылы докторлық диссертациясын «Қазақ романдарының теориялық мәселелері» тақырыбына арнады. Ұстазымыз 1973-1995 жылдары біздің институтымызда фольклор бөлімінің меңгерушісі болып қызмет атқарды. Сонымен бірге ҚазМУ мен ҚазПИде ауыз әдебиетінен дәріс оқыды.

Қазақ руханияты үшін Рахманқұл Бердібаевтың сіңірген еңбегі өте үлкен. Бұл кісі М.О.Әуезов музей-үйінде 35 жыл бойы Алматы қалалық қазақ әдебиеті мен өнері Халық университетін ұйымдастырды. Ол қазақ халқының соңғы 1500-2000 жылдық тарихы мен мәдениетін терең қаузаған түрлі тақырыпта 500 дәріс өткізді. Әрбір дәрісте әдебиет, мәдениет, руханият туралы мәселелерді қозғалды. Сол себепті дәріске халық көптеп қатысатын еді. Олар әр келгенде дәрістен құнды ақпарат мен сапалы білім алып кететін. Рахманқұл Бердібаев осы еңбегі үшін сол кездегі Бүкілодақтық «Білім» қоғамының ең үлкен сыйлығы – Вавилов медалімен марапатталғанын айтып өткеніміз жөн.

Tarihe bakıldığında, ilk amatör tiyatrunun temelini Semey bölgesinde atıldığı görülür. Bölgedeki tiyatro biliminin gelişimi ve sorunlar da bu şubenin ana araştırma konuları arasındadır. Gelecekte, Enstitü şubelerini Astana, Çimkent, Aktöbe, Karaganda şehirlerinde açma planlarımız bulunmaktadır. Bu adımların, bölgelerdeki bilimin gelişimine büyük katkı sağlayacağına dair umudumuz yüksektir.

Değerli vaktinizi ayırarak sorularımızı yanıtladığınız için teşekkür ederiz.

Muhtar Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü

Muhtar Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü

Р. Бердібаев атындағы Халық университетінің дәрістері бүгінгі күнге дейін жалғасын тауып келеді. Қазіргі таңда айына 1 рет елімізге белгілі ғалымдарды арнайы қонақ ретінде шақырып отырамыз.

Семейдегі Ш.Құдайбердіұлы университетінде М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының филиалын ашқан екенсіздер. Мұхтар Омарханұлының туған жерінде филиал ашуды орынды деп білеміз, болашақта басқа аймақтарда да филиал ашу жоспарларыңыз бар ма?

Иә, биыл М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының Семей филиалы Шәкәрім университетінде ашылып отыр. Өздеріңізге мәлім, Семей жері қазақ әдебиеті, мәдениеті, руханияты үшін киелі мекен. Алғашқы филиалдың Ұлы Абай, Шәкәрім, Мұхтар туған киелі топырақта ашылуы заңды құбылыс деп ойлаймыз.

Бұл филиал Шығыс Қазақстан, Павлодар, Абай облыстарының әдебиеттану, өнертану ғылымының дамуына ықпал жасап, әдебиет, өнер бойынша өзекті мәселелерді шешумен айналысады. Сонымен қатар әдеби, мәдени, тарихи өлкетану мәселелері, Абайдың «Толық адам», Шәкәрімнің «Ар білімі» концепциялары, жаңа түркі дәуіріндегі қазақ әдебиетінің рөлі, Солтүстік-шығыс өңірі ақын-жазушыларының әдеби тынысы, М.Әуезовтің Семейдегі кезеңі және т.б. тақырыптарды қарастыруды қолға алынбақ.

Тарихқа жүгінсек, алғашқы әуесқойлық театрдың негізі Семей жерінде қаланған екен. Өңіріміздегі театртану ғылымының дамуы, ондағы мәселелер де осы филиалдың негізгі зерттеу нысаны болмақ.

Айтқандай-ақ, институттың Семей филиалына белгілі әдебиеттанушы-ғалым, бірнеше Жоғары оқу орындарында жауапты қызметтер атқарған Бауыржан Ердембеков директор болып тағайындалды.

Алдағы уақытта институт филиалдарын Астана, Шымкент, Ақтөбе, Қарағанды қалаларында ашу жоспарымызда бар. Бұл үдеріс өңірлердегі ғылымның дамуына үлкен үлес қосады деген үмітіміз мол.

Уақыт бөлгеніңізге рақмет!

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI: BÖLGESEL İŞ BİRLİĞİ VE BÜTÜNLEŞME YOLUNDAKİ YENİ UFUKLAR

OMIRBEK HANAYI

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACISI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ,
АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

ТҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІ ҰЙЫМЫ: АЙМАҚТЫҚ ҮНТЫМАҚТАСТЫҚ ПЕН ЫҚПАЛДАСТЫҚ ЖОЛЫНДАҒЫ ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР

Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) 10. Zirvesi 3 Kasım 2023 tarihinde Kazakistan'ın başkenti Astana'da yapıldı. Zirveye Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadyr Japarov, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev, Türkmenistan Milli Keneşinin Halk Maslahatı Başkanı Gurbanguly Berdimuhamedov ve Macaristan Başbakanı Viktor Orbán ile TDT Genel Sekreteri Kubanışbek Ömüraliyev katıldı. TDT Aksakallar Konseyi Başkanı Binali Yıldırım ve üyeleri ile Türk İşbirliği Teşkilatları Başkanları da Zirve'de yerlerini aldılar. TDT Dışişleri Bakanları Konseyi'de Zirve öncesinde Devlet Başkanları tarafından imzalanacak belgeler üzerine son görüşmeleri yapmak üzere çeşitli toplantılar yaptı (Türk Devletleri Teşkilatı, 2023).

Astana Zirvesi gündeminde ulaştırma, ekonomi, çevre, bilim ve kültür gibi önemli başlıklar yer aldı. Öte yandan bölgesel ve uluslararası son gelişmeleri değerlendiren Devlet Başkanları TDT'nin geleceğini ilgilendiren konular hakkında çeşitli kararlar aldılar. "Türk Devri" ana mottosuyla Liderler yeni iş birlikleri ve bütünleşme çabalarını güçlendirme niyetlerini ortaya koydular. TDT üye ülkeleri başta olmak üzere Türk Dünyası'ndaki iş

**"TÜRK DEVRİ"
ANA MOTTOSUYLA
LİDERLER YENİ
İŞ BİRLİKLERİ VE
BÜTÜNLEŞME
ÇABALARINI
GÜÇLENDİRME
NİYETLERİNİ ORTAYA
KOYDULAR**

**ЛІДЕРЛЕР САММИТТЕ
«ТҮРКІ ДӘУІРІ»
НЕГІЗГІ ҰРАНЫ
АЯСЫНДА ЖАҢА
ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ
ПЕН
ЫҚПАЛДАСТЫҚТЫ
НЫҒАЙТУ НИЕТТЕРİN
АШЫҚ БІЛДІРІП,
ТҮРКІ ӘЛЕМІНДЕ,
ӘСІРЕСЕ ТМҰ-ҒА
МУШЕ ЕЛДЕРДЕ
ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫ
ТЕРЕНДЕТУ
ҰСТАНЫМДАРЫН
КӨРСЕТТІ**

Türkі мемлекеттері ұйымының (ТМҰ) 10-шы Саммиті 2023 жылы 3 қарашада Қазақстанда Астана қаласында өтті. Саммитке Әзербайжан Президенті Илхам Алиев, Қырғызстан Президенті Садыр Жапаров, Түркия Президенті Режеп Тайып Ердоған, Өзбекстан Президенті Шавкат Мирзиёев, Түрікменстан Халық Маслихатының төрағасы Гурбангулы Бердімұхамедов және Венгрияның Премьер-Министрі Виктор Орбан, сондай-ақ ТМҰ Бас хатшысы Кубанычбек Өмірәлиев қатысты. ТМҰ Ақсақалдар кеңесінің төрағасы Бинали Йылдырым мен кеңес мүшелері, сондай-ақ, Түркі ынтымақтастығы ұйымдарының басшылары да саммитке қатысты. ТМҰ Сыртқы істер министрлері кеңесі де Саммитке дейін мемлекет басшылары тарапынан қол қойылатын құжаттар бойынша соңғы келіссөздер жасау үшін әртүрлі жиналыстар өткізді (ТМҰ, 2023).

Astana саммитінің күн тәртібінде көлік, экономика, экология, ғылым және мәдениет сияқты маңызды тақырыптар болды. Екінші жағынан, соңғы аймақтық және халықаралық оқиғаларды талқылаған мемлекет басшылары ТМҰ-ның болашағына қатысты өзекті мәселелер жөнінде әртүрлі шешімдер қабылдады. Лидерлер саммитте «Түркі дәуірі»

бирліктерінin дерінлестірілмесі ve дауанышманн арттырылмасы конусундакі hemфікыр тутумларынı карарлılıkла Зирве’декі конушмаларыла ортыа коудулар. Даһасы Түрк Дүныасы Визyonu-2040 ve TDT Стратежисі 2022-2026 белгелерінін амаш ve ilkелері доғрултусунда іш бірлігіні ve дауанышмаы дерінлестірте ve генішетме тааһхүтлеріні де ынеледілер (Түрк Devletлері Тешкілатı, 2023).

Астана Зирвесі’нін сонуш бідіргесінде yer alan конулар арасында сйасет, діш політика, гүвенлік, економи ve сектörel іш бірліклері bulunмактадыр. Буналар ек оларак үчүңкү тарлауларла іш бірлігіні ічерен kapsамлы, карарлар, planлар ve гөрүшлер yer almaktadır. Түм бунар TDT’нін геелек yol haritasынн герчкелестірілмесі ічін герекен атılıмлары ортыа коымактадыр. Астана Зирвесі’нде диккат чекен атılıмлардан баһседекек олурсак: Астана’нын 2024 “Түрк Дүныасы Finans Меркезі” ve Істанбул’ун 2025 “Түрк Дүныасы Finans Меркезі” оларак ilan edilmесіне ілішкін Карары; Түрк Ішбірлігі Тешкілатларынн Bayrakларынн Uyumлаштырылмасына Ілішкін Карары; Економик Ішбірлігі Тешкілатına (EIT) Түрк Devletлері Тешкілатı Nezdinde Göзлемсі Statüsü Verіlмесіне Ілішкін Карары; Түрк Devletлері Тешкілатı Uлаштырма Baғланты Programынн 2023-2027 Yılları Arasında Uygulanмасына Ілішкін

негізгі ұраны аясында жаңа ынтымақтастық пен ықпалдастықты нығайту ниеттерін ашық бідіріп, Түркі әлемінде, әсіресе ТМҰ-ға мүше елдерде ынтымақтастықты тереңдету ұстанымдарын көрсетті. Сонымен қатар, «Түркі әлемінің келешегі – 2040» құжаты мен ТМҰ 2022-2026 стратегиясының мақсаттары мен міндеттері бойынша өзара бірлікті бекемдеп, ынтымақтастық көкжиегін кеңейтуге баса назар аударды (ТМҰ, 2023).

Астана саммитінің қорытынды декларациясы саясат, сыртқы саясат, қауіпсіздік, экономика және салалық ынтымақтастық мәселелерімен қатар, үшінші тараптармен ынтымақтастыққа байланысты келелі шешімдер мен жоспарларды және пікірлерді қамтыды. Бұлардың барлығы ТМҰның болашақ жол картасын іске асыру үшін қажетті қадамдарды көрсетеді. Астана саммитіндегі назар аударарлық қадамдарды айтатын болсақ, Астананы 2024 жылғы «Түркі әлемінің қаржы орталығы» және Істанбулды 2025 жылғы «Түркі әлемінің қаржы орталығы» деп жариялауға қатысты шешім; Түркі ынтымақтастығы ұйымдарының жаңа туларын қабылдау туралы шешім; Экономикалық ынтымақтастық ұйымына ТМҰның

Akorda

Ortak Eylem Planı; 6 Şubat'ın "(Türkiye'de meydana gelen yıkıcı depremlerin kurbanlarının anısına) Türk Dünyası Afetzedeleri Anma ve Dayanışma Günü" ilan edilmesine ilişkin Kararı ve "Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev'e Türk Dünyası Âli Nişanı tevdi edilmesi" Kararı gibi çeşitli konular yer almaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2023). Zirve'de Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım-Comart Tokayev Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev'i Dönem Başkanlığı süresince göstermiş olduğu başarılı yönetimden dolayı tebrik etti. TDT Başkanlığı böylece 3 Kasım 2023'ten itibaren Özbekistan'dan Kazakistan'a geçmiş oldu. 2024'de ise Zirvenin Kırgızistan'da yapılması kararı alındı (Türk Devletleri Teşkilatı, 2023).

Genel itibariyle pek çok alandaki gelişmelere değinen liderlerin Zirve'deki konuşmalarını ve sonuç bildirgesini daha derinden inceleyecek olursak ağırlıklı olarak ekonomi, ticaret ve ulaşım alanlarına büyük yer ayrıldığını görebiliriz. Bu da bizlere önümüzdeki süreçte hangi alanlarda daha fazla iş birliklerinin artacağına dair önemli bir işaret vermektedir. Örneğin bildirgenin maddeleri arasında yer alan Türk Yatırım Fonu ve TURANSEZ özel ekonomik bölgesi gibi girişimler TDT üye ülkeleri arasın-

байқаушы мәртебесін беру туралы шешім; Түркі мемлекеттері ұйымының 2023-2027 жылдарға арналған көлік байланысы бағдарламасын іске асыру жөніндегі бірлескен іс-шаралар жоспары (жол картасы); 6 ақпан – Табиғи апаттар құрбандарын еске алу және Түркі мемлекеттері ұйымының ынтымақтастығы күні деп бекіту туралы шешім; Öзбекстан Президенті Шавкат Мирзиёевті «Түркі әлемінің ең жоғарғы орденімен» марапаттау туралы мемлекеттер басшыларының шешімі сияқты әртүрлі мәселелер қаралды (ТМҰ, 2023). Саммитте Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Öзбекстан Президенті Шавкат Мирзиёевті ТМҰ төрағалығы кезінде көрсеткен табысты еңбегі үшін құттықтады. ТМҰ төрағалығы осылайша 2023 жылдың 3 қарашасынан бастап Öзбекстаннан Қазақстанға өтіп, 2024 жылы саммиттің Қырғызстанда өткізілуі туралы шешім қабылданды (ТМҰ, 2023).

Жалпы алғанда, лидерлердің саммиттегі сөйленген сөздері мен қорытынды декларацияны зерделей келе, әсіресе экономика, сауда және көлік салаларына басымдылық берілгенін көруге болады. Бұл алдағы кезеңде қай салаларда серіктестіктің арта түсетінінен белгі береді. Мысалы, декла-

Akorda

daki ekonomik bağları güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Dahası Astana'nın 2024 yılı Türk Dünyası Finans Merkezi olarak belirlenmesi ve bunu 2025'te İstanbul'un takip edecek olması da arka planda ticaret ve finans alanlarındaki iş birliklerinin güçlendirilmesi için kritik öneme sahip altyapı çalışmalarının yürütülmekte olduğunu göstermektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2023; Akorda, 2023).

Bu doğrultuda Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Trans-Hazar Doğu-Batı Orta Koridoru'nun geliştirilmesi adına fiziki olmayan teknik engellerin kaldırılması ile fiziki ve dijital altyapı çalışmalarının en kısa sürede bitirilmesi gerekliliğine yaptığı vurgu yine ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesine verilen önemi göstermektedir (Anadolu Ajansı, 2023). Çünkü Şubat 2022'de başlayan Rusya ve Ukrayna arasındaki savaştan sonra Orta Koridor'un önemi uluslararası yük taşımacılığı açısından gittikçe artmaktadır. Lakin her ne kadar Orta Koridor'un taşımakta olduğu yük miktarı Rusya'ya uygulanan ambargolar nedeniyle artmakta olsa da güncel yapısı itibariyle hedeflenen payı alma noktasında rekabet gücüne pratikte henüz erişememiştir. Bunun nedenleri arasında güzergah üzerinde farklı ülkelerin karşılaştığı çeşitli fiziki altyapı yetersizlikleri ve Hazar Denizi'ndeki olumsuz hava koşulları gibi faktörler dışında pek çok teknik engeller de yer almaktadır. Orta Koridor'un etkin kullanımıyla TDT üye ülkeleri de merkezinde buldukları Avrupa'dan Çin'e kadar uzanan güzergahın kilit noktalarından birisi olan bu koridorun rekabet gücünü artırarak hem kendileri arasındaki ticaret hacminden hem de makro perspektifte Tek Kuşak Tek Yol projesinin bir parçası olarak da transit yük taşımacılığında daha fazla gelir elde etme potansiyeline sahiptirler (Kenderdine ve Bucsky, 2021).

Ekonomik perspektif açısından diğer önemli gelişmelere baktığımızda Astana Zirvesi'nde Ticaretin Kolay-

ÖZBEKİSTAN CUMHURBAŞKANI ŞAVKAT MİRZİYOYEV'İN KONUŞMASINA GÖKTÜRK HAKANI BİLGE KAĞAN'IN "EY TÜRK İLİM (DEVLETİM), KENDİNE DÖN, KENDİNİ ANLA, YİNE YÜKSELECEKSİN." SÖZLERİYLE BAŞLAMASI TDT'NİN BİRLİK VE BÜTÜNLEŞME ÇABALARININ RUHUNU YANSITAN EN DİKKAT ÇEKİCİ SAHNELERDEN BİRİSİDİR

ÖZBEKİSTAN PREZİDENTİ ŞAVKAT MİRZİËEV'İN KÖKTÜRK HANI BİLGE KAĞAN'IN SÖZLERİYLE BAŞLAU TDT'NİN BİRLİK VE BÜTÜNLEŞME ÇABALARININ RUHUNU YANSITAN EN DİKKAT ÇEKİCİ SAHNELERDEN BİRİSİDİR

рацияда қарастырылған Түркі инвестиция қоры және «TURANSEZ» арнайы экономикалық аймағы сияқты бастамалар ТМҰ мүше елдері арасындағы экономикалық байланыстарды нығайтуды мақсат етеді. Сондай-ақ, 2024 жылы Астананың және 2025 жылы Ыстанбұлдың Түркі дүниесінің қаржы орталығы ретінде белгіленуі сауда және қаржы салаларындағы серіктестікті күшейту үшін маңызды инфрақұрылымдық жұмыстар жүргізіліп жатқанын көрсетеді (ТМҰ, 2023; Ақорда, 2023).

Осы бағытта Түркия Президенті Режеп Тайып Ердоғанның Транс-Каспий халықаралық көлік дәлізінің (Транс-Каспий дәлізі) дамыту тұрғысынан техникалық кедергілерді жою мен физикалық және цифрлық инфрақұрылымдық жұмыстарды мүмкіндігінше тез аяқтау қажеттілігіне баса назар аудару экономикалық байланыстарды күшейтудің маңыздылығын көрсетеді (Анадолы Агенттігі, 2023). Өйткені, 2022 жылдың ақпанында басталған Ресей-Украина соғысынан кейін Транс-Каспий дәлізінің халықаралық жүк тасымалы тұрғысынан маңызы артып келеді. Дегенмен, Транс-Каспий дәлізі арқылы тасымалданған жүк көлемі Ресейге қарсы енгізілген эмбарголар себепті артып келсе де, ағымдағы жағдайда көздеген үлесін алу тұрғысынан шынайы межеге әлі жете алмады. Бұның себептеріне келер болсақ, дәліз бойындағы елдердің тасымал инфрақұрылымның жеткіліксіздігі мен Каспий теңізіндегі қолайсыз ауа-райы жағдайы сияқты факторлармен қатар, көптеген техникалық кедергілер де бар. Транс-Каспий дәлізін тиімді пайдалану арқылы ТМҰ мүше елдері де Еуропадан Қытайға дейінгі жүк тасымалының негізгі бағыттарының бірі болған бұл дәліздің бәсекеге қабілеттілігін арттыру арқылы өзара сауда көлемінен де, жалпы алғанда Белдеу және Жол бағдарламасының бір бөлігі ретінде де транзиттік

лаштырылması Komitesi Kurulması kararı alındı. Böylece üye ülkeler arasındaki sorunlar tek bir merkezde toplanarak çözümleri açısından daha hızlı adımlar atılabilecektir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2023). Kurumsal düzeyde yakınlaşma açısından Türk Devletleri Sendikalar Teşkilatı'nın kurulması önerisi, Türk Devletleri Ticari İşbirliği Araştırma Merkezi açma önerisi, E-Ticaretin Önemi ve Dijital Ekonomi Ortaklık Anlaşması'nın imzalanmasının teşvik edilmesi, TURANSEZ'in Kazakistan mevzuatında yapılmakta olan değişikliklerle daha işlevsel hale getirilmesi konularında da çalışmalar yürütülmektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2023). Ulaşım sektöründe ise Türkiye ve Özbekistan arasında yürütülmekte olan "e-İzin" projesinin tüm TDT üye ülkelerinde pilot proje olarak başlatılmasının teşvik edilmesi, TDT üye devletleri arasında Uluslararası Kombine Yük Taşımacılığı ve Basitleştirilmiş Gümrük Hattı Anlaşmalarının yürürlüğe girmesi için iç prosedürlerin hızlandırılması çağırısı ve Zengilan şehrinde düzenlenmesi önerilen "Uluslararası Taşımacılık Lojistik Koridorları: Zengilan'dan Kalkınma Atılımları" gibi uluslararası konferansların teşvik edilmesi gibi girişimler ilgili kurumlar nezdinde sürdürülmektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2023).

жүк тасымалынан көбірек табыс табу мүмкіндігіне ие (Кендердин, Бучски, 2021).

Экономикалық тұрғыдан басқа маңызды қадамларға келер болсақ, Астана саммитінде Сауданы жеңілдету комитетін құру шешімі қабылданды. Бұл арқылы мүше елдер арасындағы сауда-экономикалық мәселелер бір орталықта жинақталып, жылдам шешім жасауға оң ықпал ететін болады (ТМҰ, 2023). Институционалдық жақындастыру тұрғысынан Түркі мемлекеттері синдикатта бірлестігін құру ұсынысы, Түркі мемлекеттері сауда ынтымақтастығын зерттеу орталығын ашу ұсынысы, Электрондық сауданың маңыздылығы және цифрлық экономика серіктестігі келісіміне қол қоюды жеделдету, «TURANSEZ»-ді Қазақстанда жүргізіліп жатқан заңнамалық өзгерістер аясында тиімдірек ету бойынша жұмыстар жүргізіліп жатыр (ТМҰ, 2023). Көлік секторында болса, Түркия мен Өзбекстан арасында жүргізіліп жатқан «э-Рұқсат» жобасының барлық ТМҰ мүше елдерінде пилоттық жоба ретінде басталуын ынталандыру, ТМҰ мүше мемлекеттері арасында Халықаралық комбинацияланған жүк тасымалдау және жеңілдетілген кедендік келісімдерді қолданысқа енгізу үшін ішкі процедураларды жылдамдату, Зенгилян қаласында өткізу жоспарланған

Böylece, TDT son yıllarda özel önem verdiği ekonomi, ticaret ve ulaşım alanındaki yakınlaşmaların ve iş birliklerinin kapsamını genişleterek güncel jeo-politik ve jeo-ekonomik gelişmelere karşı TDT çatısı altında ekonomik birleşme çabalarını gerçekleştirilmektedir. Bu tür girişimleri gelecek perspektifleri açısından değerlendirdiğimizde Avrupa Birliği'nin Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'ndan şu anki haline dönüşme sürecindeki benzer bir yaklaşımın benimsendiğini söylemek yanlış olmasa gerek (Tomar, 2023). Günümüz koşullarında hızla gelişen uluslararası ortamda atılan bu adımları TDT'nin yeni gelişmekte olan önemli bir güç merkezi haline gelme çalışmalarının ilk evresi olarak da tabir edebiliriz.

Zirve'den basına yansıyan diğer gelişmelere baktığımızda Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev'in konuşmasına Göktürk Hakani Bilge Kağan'ın "Ey Türk ilim (devletim), kendine dön, kendini anla, yine yükseleceksin." sözleriyle başlaması TDT'nin birlik ve bütünlük çabalarının ruhunu yansıtan en dikkat çekici anlarından birisi olduğu söylenebilir (Abdülkerimov, 2023). Öte yandan TDT üye devletlerin halihazırda bazı sektörlerde erişmiş oldukları gelişmişlik seviyesinin bir nişanesi olarak Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Astana Zirvesi sırasında Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev'e Türkiye'nin yerli ve milli imkanlarla ürettiği TOGG arabasını hediye etmesi, dostluk diplomasisi açısından önemli karelerden birisi olarak yerini aldı (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023). Daha öncesinde de Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'e, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev'e ve Türkmenistan Cumhurbaşkanı Serdar Berdimuhamedov ile Türkmenistan Milli Keneşinin Halk Maslahatı Başkanı Gurbanguly Ber-

**TÜRKİYE
CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANI
RECEP TAYYİP
ERDOĞAN, ASTANA
ZİRVESİ SIRASINDA
KAZAKİSTAN
CUMHURBAŞKANI
KASIM COMART
TOKAYEV'E TOGG
HEDİYE ETTİ**

**TÜRKİYE
REPUBLİKASININ
PREZİDENTİ REJEP
TAYYİP ERDOĞAN
ASTANA SAMİTİ
KEZİNDE QAZAQSTAN
PREZİDENTİ QASYM-
JOMART TOQAEVKE
SYYLYQQA TOG
SYYLADY**

«Халықаралық көлік логистикалық коридорлары: Зенгиладан даму жолына қадам» сияқты халықаралық конференцияларды ынталандыру сияқты бастамалар тиісті органдар тарапынан жүргізілуде (ТМҰ, 2023).

Сондықтан, ТМҰ соңғы жылдары аса маңыз берген экономика, сауда және көлік салаларындағы өзара іс-қимыл мен ынтымақтастық ауқымын кеңейтіп, қазіргі геосаяси және геэкономикалық өзгерістер тұрғысынан ТМҰ шеңберінде экономикалық ынтымақтастыққа ұмтылып келеді. Осындай бастамаларды болашақ тұрғысынан қарастыратын болсақ, Еуропа Одағының Еуропа көмір және болат қауымдастығынан қазіргі одаққа айналу барысындағы ұқсас тәсілді қабылдау дұрыс болар еді (Tomar, 2023). Қазіргі жағдайда жылдам өзгеріп жатқан халықаралық ортада жасалған бұл қадамдарды ТМҰ-ның жаңадан дамып келе жатқан маңызды күш орталығына айналу жұмыстарының бірінші кезеңі ретінде атап көрсетуге болады.

Саммиттен кейінгі баспасөз жиналысында жарияланған басқа жаңалықтарға назар аударсақ, Өзбекстан Президенті Шавкат Мирзиёевтің сөзін Көктүрік ханы Білге Қағанның сөздерімен бастауы ТМҰ-ның бірлігі мен тұтастық күш-жігерінің рухын көрсететін ең керемет сәттердің бірі деуге болады (Абдүлкеримов, 2023). Екінші жағынан, ТМҰ мүше мемлекеттерінің кейбір салаларда жеткен жетістіктерінің белгісі ретінде Түркия Республикасының Президенті Режеп Тайып Ердоғанның Астана самиті кезінде Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевқа Түркияның отандық TOGG көлігін сыйлауы, достық дипломатиясы жағынан маңызды сәттердің бірі болды (Түркия Республикасы Президентінің Баспасөз қызметі, 2023). Бұған дейін де Түркия Республикасы Президенті Режеп Тайып Ердоған Әзірбайжан Президенті Ильхам Әлиевке, Өзбек-

dimuhamedov'a TOGG hediye etmişti (TRT Haber, 2023; CNN TURK, 2023; Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023). Görüleceği üzere Türk Devletleri Başkanlarına TOGG hediye edilmesi de dostluk diplomasi-sine yeni bir soluk katmaktadır.

Bölgesel ve uluslararası gelişmelerin de ele alındığı Astana Zirvesi'nden çıkan mesajlar arasında Gazze'de ve Filistin Topraklarının geri kalan bölgelerinde 7 Ekim 2023 tarihinden itibaren tırmanan şiddetin vahim şekilde kötüleşmesinden duyulan endişe paylaşıldı, sivillere karşı gerçekleştirilen tüm saldırılar kınandı. TDT tarafından taraflar arasında ateşkes ilan edilerek Gazze'ye insani yardımların engelsiz bir şekilde ulaştırılması çağrısı yapıldı. Kalıcı bir barış için TDT uluslararası hukuk ve iki devletli çözüm temelinde çalışmaların yürütülmesi gerektiğini yineleyerek bu sürecin garanti altına alınmasını vurguladı. Böylece Gazze'de yaşanan insanlık dramına sessiz kalınmayarak bu konudaki TDT'nin duruşu Astana Zirvesi'nde ortaya konuldu (Türk Devletleri Teşkilatı, 2023).

Öte yandan uluslararası iş birlikleri konusunda Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (EİT), TDT'ye

стан Президенті Шавкат Мирзиёевке және Түрікменстан Президенті Сердар Бердымухамедов пен Түрікменстан Халық мәслихатының төрағасы Гурбангулы Бердімұхамедовқа TOGG көлігін сыйлаған болатын (TRT Хабар, 2023; CNN TURK, 2023; Түркия Республикасы Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2023). Көріп отырғанымыздай, TOGG көлігін Түркі мемлекеттерінің президенттеріне сыйлыққа беру достық дипломатиясына жаңа леп қосуда.

Аймақтық және халықаралық оқиғалар да талқыланған Астана саммитінде жылдың 7 қазанынан бері Газа секторы мен Палестина территориясының қалған бөліктерінде зорлық-зомбылықтың күрт күшеюіне қатысты алаңдаушылық білдіріліп, бейбіт тұрғындарға қарсы жасалған барлық шабуылдар айыпталды. ТМҰ тарапынан атысты тоқтату туралы мәлімдеме жасалып, Газаға гуманитарлық көмекті кедергісіз жеткізуге шақырды. Тұрақты бейбітшілік үшін ТМҰ жұмыстың халықаралық құқық пен «екі мемлекет» шешімі негізінде жүргізілуі керек екенін қайталап, бұл үдеріске кепілдік беру керектігін атап өтті. Осылайша, Газадағы адамзат қасіретіне үнсіз қалмай, бұл мәсе-

Gözlemci Üye olarak kabul edilmesi de bölgesel iş birliği ve entegrasyon açısından önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu kabul, her iki teşkilat arasındaki ekonomik ve siyasi iş birliğini daha da derinleştirecek, daha geniş bir coğrafyada ticaret ve yatırım fırsatlarını artıracak ve üye devletler arasında yeni ekonomik fırsatlar sunacak bir potansiyele sahiptir. Bu iş birliğinin, EİT ve TDT üye devletleri arasındaki kültürel ve tarihi bağları güçlendirerek, ortak kültürel mirasın korunması ve tanıtılmasında önemli bir rol oynama potansiyelinin de bulunduğunu belirtmek gerekir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2023). Bölgesel güvenlik ve istikrarın sağlanması açısından da etkili olabilecek bu iş birliği, terörizm, radikalizm ve aşırılık yanlısı hareketlere karşı ortak mücadeleye ve istihbarat paylaşımının da önünü açacaktır. Çok taraflı diplomasi ve bölgesel diyalog için yeni kapılar açan bu gelişme, küresel ve bölgesel meselelerde çözüm yolları geliştirilmesine de katkı sağlayacaktır.

Diğer uluslararası iş birlikleri açısından bakıldığında TDT'nin farklı platformlarda etkin bir şekilde temsil edilmesi için pek çok girişimin sürdürüldüğü görülmektedir. Bunlar arasında TDT'nin Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu ile İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) nezdinde Gözlemci Statüsü alması, Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı (UNIDO) ile iş birliği çalışmaları ve TDT - Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi, TDT - Afrika Birliği ve TDT - Avrupa Birliği platformlarının oluşturulması yer almaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2023). Bu atılımlar sayesinde TDT'nin uluslararası platformlardaki görünürlüğü artırılarak bölgesel ve küresel düzeyde iş birlikleri güçlendirilecek ve üye devletlerin çıkarları çeşitli platformlarda daha güçlü bir şekilde savunulacaktır.

Kısaca TDT'nin 10. Zirvesi, bölgesel iş birliği ve bütünleşme yolunda önemli bir dönüm noktasıdır. Zirve, TDT üye

**BİLDİRGENİN
KONULARI ARASINDA
YER ALAN TÜRK
YATIRIM FONU VE
TURANSEZ ÖZEL
EKONOMİK BÖLGESİ
GİBİ GİRİŞİMLER
TDT ÜYE ÜLKELERİ
ARASINDAKİ
EKONOMİK
BAĞLARI DAHA DA
GÜÇLENDİRMEYİ
AMAÇLAMAKTADIR**

**ДЕКЛАРАЦИЯДА
ҚАРАСТЫРЫЛҒАН
ТҮРКІ ИНВЕСТИЦИЯ
ҚОРЫ ЖӘНЕ
«TURANSEZ»
АРНАЙЫ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ
АЙМАҒЫ СИЯҚТЫ
БАСТАМАЛАР
ТМҰ МҮШЕ ЕЛДЕРІ
АРАСЫНДАҒЫ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ
БАЙЛАНЫСТАРДЫ
НЫҒАЙТУДЫ
МАҚСАТ ЕТЕДІ**

ле бойынша ТМҰ-ның ұстанымы Астана саммитінде айқындала түсті (ТМҰ, 2023).

Бір жағынан, Экономикалық ынтымақтастық ұйымына ТМҰ-ның байқаушы мәртебесін беру шешімінің қабылдануын аймақтық ынтымақтастық пен ықпалдастық жағынан маңызды қадам ретінде қарастырылуға болады. Бұл қабылдау, екі ұйым арасындағы экономикалық және саяси ынтымақтастықты одан әрі тереңдете түсіп, кең ауқымды сауда мен инвестиция мүмкіндіктерін арттырумен қатар, мүше мемлекеттер арасында жаңа экономикалық мүмкіндіктер ұсынатын әлеуетке ие. Бұл ынтымақтастықтың ЭЫҰ және ТМҰ мүше мемлекеттері арасындағы мәдени және тарихи байланыстарды нығайтып, ортақ мәдени мұраны сақтау мен танытуда да маңызды рөл атқара алатынын атап өту керек (ТМҰ, 2023). Аймақтық қауіпсіздік пен тұрақтылықты қамтамасыз етуге де оң ықпал ететін бұл ынтымақтастық терроризмге, радикализмге және экстремизмге қарсы ортақ күрес пен барлау ақпаратын бөлісудің де жолын ашады. Көпжақты дипломатия мен аймақтық диалог үшін жаңа есіктер ашатын бұл қадам әлемдік және аймақтық мәселелер бойынша шешім жолдарын әзірлеуге де үлес қосады.

Басқа халықаралық ынтымақтастықтар тұрғысынан қарағанда, ТМҰ-ның әртүрлі платформаларда белсенді түрде өкілдік етуі үшін көптеген бастамалардың жүргізіліп жатқаны байқалады. Олардың арасында ТМҰ-ның Біріккен ұлттар ұйымының (БҰҰ) Бас Ассамблеясы мен Ислам ынтымақтастық ұйымында (ИЫҰ) Бақылаушы мәртебесін алуы, БҰҰ Өнеркәсіптік даму ұйымымен (БҰҰӨДҰ) ынтымақтастық жұмыстары және ТМҰ - Парсы шығанағы араб мемлекеттері ынтымақтастық кеңесі, ТМҰ - Африка Одағы және ТМҰ - Еуропа Одағы платформаларының құрылуы бар (ТМҰ, 2023).

үлкелері арасында экономика, ticaret ve ulaşırma alanlarındaki iş birliklerini ve dayanışmayı pekiştirmekte olup, aynı zamanda uluslararası platformlarda TDT'nin etkinliğini artırmak için yeni yollar açmaktadır. Özellikle, Astana ve İstanbul'un sırasıyla 2024 ve 2025'te "Türk Dünyası Finans Merkezi" olarak ilan edilmesinin, ekonomi ve finans alanlarında iş birliklerini güçlendirecek önemli bir girişim olduğuna şüphe bulunmamaktadır.

Astana Zirvesi'nde alınan kararlar ve imzalanmış belgeler, TDT'nin gelecekteki yol haritasını belirleyici nitelikte olup, üye ülkeler arasındaki iş birliğini daha da ileriye taşıyacak açılımlar içermektedir. Ayrıca, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev'e "Türk Dünyası Âli Nişanı"nın tevdi edilmesi ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın TOGG hediyesi gibi jestler, üye devletler arasındaki dostluk ve dayanışmanın daha da derinleşeceğini göstergeleridir. Zirve, aynı zamanda uluslararası iş birliklerini ve diyalogları genişleten yeni perspektif de sunmuştur.

Sonuç olarak, Astana Zirvesi, Türk Dünyası'nın birliği ve bütünleşme yolundaki yeni ufuklarını daha belirgin bir hale getiren, üye ülkeler arasındaki iş birliğini ve dayanışmayı pekiştiren, aynı zamanda uluslararası alanda TDT'nin etkinliğini artıran önemli kararlar ve girişimlerle dolu bir dönüm noktası olmuştur. Bu zirve, TDT'nin gelecekte bölgesel ve küresel düzeyde daha etkili ve koordineli bir şekilde hareket etme potansiyelini gözler önüne sermektedir.

Kaynaklar:

- Abdülkerimov, Bahtiyar (2023). Özbekistan Cumhurbaşkanı Mirziyoyev: Filistin Halkı Bağımsız Devlet Kurma Hakkına Sahiptir. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ozbekistan-cumhurbaskani-mirziyoyev-filistin-halki-bagimsiz-devlet-kurma-hakkina-sahiptir/3042297>. Erişim tarihi: 29.11.2023.
- Akorda (2023). Türk Devletleri Teşkilatı X Zirvesi Gerçekleştirildi. Alınan yer: <https://www.akorda.kz/ru/sostoyalsya-x-sammit-organizacii-tyurkskih-gosudarstv-3105444>. Erişim tarihi: 29.12.2023.
- Anadolu Ajansı Youtube Kanalı (2023). Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türk Devletleri Teşkilatı Devlet Başkanları Konseyi 10. Zirvesi'ne Katıldı. Alınan yer: <https://www.youtube.com/watch?v=E6MKK3z80Y>. Erişim tarihi: 29.12.2023.
- Beyaz, Zafer ve Kussainova, Meiramgul (2023). Türk Devletleri Teşkilatı Devlet Başkanları Konseyi 10. Zirvesi Başladı. Alınan yer: [Bұл бастамалар арқылы ТМҰ-ның халықаралық алаңдардағы танымалдығы артып, аймақтық және әлемдік деңгейде ынтымақтастық күшейтілумен қатар, мүше мемлекеттердің мүдделері түрлі платформаларда күштірек қорғалатын болады.](https://www.aa.com.tr/politi-</p>
</div>
<div data-bbox=)

Бір сөзбен айтқанда, ТМҰ-ның 10-ші саммиті аймақтық ынтымақтастық пен ықпалдастық жолындағы маңызды бетбұрыс болды. Саммит ТКТ қатысушы елдері арасында экономика, сауда және көлік салаларындағы селбестік пен ынтымақтастықты нығайтумен бірге, платформаларда ТМҰ-ның тиімділігін арттырудың жаңа жолдарын ашады. Атап айтқанда, 2024 және 2025 жылдары Астана мен Ыстанбұлдың тиісінше «Түркі әлемінің қаржы орталығы» болып жариялануы экономика мен қаржы саласындағы ынтымақтастықты нығайта түсетін маңызды бастама екені даусыз.

Астана саммитінде қабылданған шешімдер мен қол қойылған құжаттар ТМҰ-ның болашақ жол картасын айқындап, мүше елдер арасындағы ынтымақтастықты одан әрі дамытатын бастамаларды қамтиды. Сонымен бірге, Özbekistan президенті Шавкат Мирзиёевке «Түркі әлемінің жоғары орденін» табыстау және Түркия президенті Режеп Тайып Ердоғанның TOGG сыйлығы сынды ілтипаттар мүше мемлекеттер арасындағы достық пен ынтымақтың одан әрі тереңдей түсетінінің көрсеткіші. Саммит сонымен қатар халықаралық ынтымақтастық пен диалогты кеңейтетін жаңа перспективаны да ұсынды.

Дереккөз:

- Abdülkerimov, Bahtiyar (2023). Özbekistan Президенті Мирзиёев: Палестина халқының тәуелсіз мемлекет құруға құқығы бар. Сілтеме: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ozbekistan-cumhurbaskani-mirziyoyev-filistin-halki-bagimsiz-devlet-kurma-hakkina-sahiptir/3042297>. Қаралған уақыты: 29.11.2023.
- Ақорда (2023). Түркі мемлекеттері ұйымының X саммиті өтті. Сілтеме: <https://www.akorda.kz/ru/sostoyalsya-x-sammit-organizacii-tyurkskih-gosudarstv-3105444>. Қаралған уақыты: 29.12.2023.
- Анадолу Агенттігі Youtube Арнасы (2023). Президент Ердоған Түркі мемлекеттері ұйымына мүше мемлекеттер басшылары кеңесінің 10-шы саммитіне қатысты. Сілтеме: <https://www.youtube.com/watch?v=E6MKK3z80Y>. Қаралған уақыты: 29.12.2023.

- ka/turk-devletleri-teskilati-devlet-baskanlari-konseyi-10-zirvesi-basladi/3041931. Erişim tarihi: 29.11.2023.
- CNN TURK (2023). Özbekistan Cumhurbaşkanı TOGG'у Teslim Aldı. Alınan yer: <https://www.cnnturk.com/video/otomobil/yerli-otomobil-togg/ozbekistan-cumhurbaskani-toggu-teslim-aldi>. Erişim tarihi: 02.12.2023.
- Kenderdine, Tristan ve Bucsky, Peter (2021). Orta Koridor Trans-Hazar Uluslararası Taşımacılık Rotasının Politika Geliştirme ve Ticaret Potansiyeli. Alınan yer: <https://www.adb.org/publications/middle-corridor-policy-development-trade-potential>. Erişim tarihi: 29.11.2023.
- Tomar, Cengiz (2023). Görüş - Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesi: 21. Yüzyıl Bir Türk Yüzyılı Olabilir mi? Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-turk-devletleri-teskilati-zirvesi-21-yuzyil-bir-turk-yuzyili-olabilir-mi/3045109>. Erişim tarihi: 28.11.2023.
- TRT Haber (2023). Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev TOGG'у Teslim Aldı. Alınan yer: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/azerbaycan-cumhurbaskani-aliev-toggu-teslim-aldi-758296.html>. Erişim tarihi: 02.12.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2023). Erdoğan, Tokayev'e TOGG Hediye Etti. Alınan yer: https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/erdogan-tokayev-togg-hediye-etti. Erişim tarihi: 02.12.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Youtube Kanalı (2023). TOGG Türkmenistan'a Teslim Edildi. Alınan yer: <https://www.youtube.com/watch?v=6ks-ZEQpDGjk>. Erişim tarihi: 02.12.2023.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2023). Türk Devletleri Teşkilatı Onuncu Zirvesi Astana'da Gerçekleştirildi. Alınan yer: https://www.turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-onuncu-zirvesi-astanada-gerceklestirildi_3111. Erişim tarihi: 28.11.2023.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2023). Türk Devletleri Teşkilatı 10. Zirve Bildirisi. Alınan yer: <https://www.turkicstates.org/assets/pdf/haberler/astana-bildirisi-3113-214.pdf>. Erişim tarihi: 28.11.2023.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2023). Özbekistan Cumhurbaşkanı Aliyev'e 'Türk Dünyası Ali Nişanı' Tevdi Edildi. Alınan yer: https://www.turkicstates.org/tr/haberler/ozbekistan-cumhurbaskanina-turk-dunyasi-ali-nisani-tevdi-edildi_3112. Erişim tarihi: 29.11.2023.
- Бейаз, Зафер және Құсайынова, Мейрамгүл (2023). Түркі мемлекеттері ұйымына мүше мемлекеттер басшылары кеңесінің X саммиті басталды. Сілтеме: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/turk-devletleri-teskilati-devlet-baskanlari-konseyi-10-zirvesi-basladi/3041931>. Қаралған уақыты: 29.11.2023.
- CNN TURK (2023). Өзбекстан Президенті TOGG-ды қабылдады. Сілтеме: <https://www.cnnturk.com/video/otomobil/yerli-otomobil-togg/ozbekistan-cumhurbaskani-toggu-teslim-aldi>. Қаралған уақыты: 02.12.2023.
- Кендердін, Тристан және Букски, Петер (2021). Орта дәліздің Транскаспий халықаралық көлік бағытының саясатын дамыту және сауда әлеуеті. Сілтеме: <https://www.adb.org/publications/middle-corridor-policy-development-trade-potential>. Қаралған уақыты: 29.11.2023.
- Томар, Ченгіз (2023). Пікір – Түркі мемлекеттерінің ұйымы саммиті: 21 ғасыр түрік ғасыры бола ала ма? <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-turk-devletleri-teskilati-zirvesi-21-yuzyil-bir-turk-yuzyili-olabilir-mi/3045109>. Қаралған уақыты: 28.11.2023.
- TRT Хабар (2023). Әзірбайжан президенті Әлиев TOGG-ды қабылдады. Сілтеме: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/azerbaycan-cumhurbaskani-aliev-toggu-teslim-aldi-758296.html>. Қаралған уақыты: 02.12.2023.
- Түркия Республикасы Президенті, Байланыс басқармасы (2023). Ердоған Тоқаяевқа TOGG сыйлады. Сілтеме: https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/erdogan-tokayev-togg-hediye-etti. Қаралған уақыты: 02.12.2023.
- Түркі Мемлекеттерінің Ұйымы (2023). Астанада Түркі мемлекеттері ұйымының X саммиті өтті. Сілтеме: https://www.turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-onuncu-zirvesi-astanada-gerceklestirildi_3111. Қаралған уақыты: 28.11.2023.
- Түркі Мемлекеттерінің Ұйымы (2023). Түрік Дүниесі Тіркеуі 10. Жоба Хабаршысы. Сілтеме: <https://www.turkicstates.org/assets/pdf/haberler/astana-bildirisi-3113-214.pdf>. Қаралған уақыты: 28.11.2023.
- Түркі Мемлекеттерінің Ұйымы (2023). Өзбекстан Президентіне 'Түрік Дүниесі Алты Нишаны' Тевді Еділді. https://www.turkicstates.org/tr/haberler/ozbekistan-cumhurbaskanina-turk-dunyasi-ali-nisani-tevdi-edildi_3112. Қаралған уақыты: 29.11.2023.

TRADE IN AGRICULTURAL PRODUCTS BETWEEN KAZAKHSTAN AND RUSSIA

DR. AZIMZHAN KHITAKHUNOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ТОРГОВЛЯ ПРОДУКЦИЕЙ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА МЕЖДУ КАЗАХСТАНОМ И РОССИЕЙ

In November 2023, Kazakhstan and Russia conducted the 19th Interregional Cooperation Forum, which was devoted to agricultural cooperation between the two countries with the participation of Presidents Kassym-Jomart Tokayev and Vladimir Putin. Kazakhstan's Kostanay city hosted the forum. However, the Presidents participated online from Kazakhstan's capital Astana. The governments of Kazakhstan and Russia consider agricultural development as one of the key factors of economic diversification.

The President of Kazakhstan pointed out the enormous opportunities for expanding trade and mutually beneficial cooperation in the agricultural sector. According to Kassym-Jomart Tokayev, Kazakhstan and Russia account for almost 10% of arable land and 9% of pastures and haylands worldwide. In Kazakhstan, over the past 5 years, the volume of gross agricultural output has more than doubled. Agricultural exports also doubled, reaching almost \$6 billion. The country's agricultural products are supplied to 80 countries around the world. Kazakhstan ranked 32nd out of 113 countries in the 2022 Global Food Security Index. Kazakhstan has ambitious plans regarding the future development of the agricultural

THE GOVERNMENTS OF KAZAKHSTAN AND RUSSIA CONSIDER AGRICULTURAL DEVELOPMENT AS ONE OF THE KEY FACTORS OF ECONOMIC DIVERSIFICATION

ПРАВИТЕЛЬСТВА КАЗАХСТАНА И РОССИИ РАССМАТРИВАЮТ РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА ОДНИМ ИЗ КЛЮЧЕВЫХ ФАКТОРОВ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ

В ноябре 2023 года Казахстан и Россия провели 19-й Форум межрегионального сотрудничества, посвященный сельскохозяйственному сотрудничеству двух стран с участием Президентов Касым-Жомарта Токаева и Владимира Путина. Форум прошел в казахстанском городе Костанай. Однако президенты участвовали онлайн из столицы Казахстана Астаны. Правительства Казахстана и России рассматривают развитие сельского хозяйства как один из ключевых факторов диверсификации экономики.

Президент Казахстана указал на огромные возможности для расширения торговли и взаимовыгодного сотрудничества в аграрной сфере. По словам Касым-Жомарта Токаева, на долю Казахстана и России приходится почти 10% пахотных земель и 9% пастбищ и сенокосов во всем мире. В Казахстане за последние 5 лет объем валовой продукции сельского хозяйства увеличился более чем в два раза. Экспорт сельскохозяйственной продукции также увеличился вдвое, достигнув почти \$6 миллиардов долларов. Сельскохозяйственная продукция страны поставляется в 80 стран мира. Казахстан занял 32 место из 113 стран в Глобальном индексе продовольственной безопасности 2022

sector. The country started large investment projects, aimed at reducing import dependence on socially important food products. In particular, 115 dairy farms and 15 large poultry farms will be built. The dairy farms will increase milk production by 600 thousand tons, while poultry farms will have a total capacity of more than 120 thousand tons of meat per year. Over the next five years, Kazakhstan plans to implement almost 900 investment projects in the agricultural sector totaling 2.7 trillion tenge (almost \$5.8 billion). The President also mentioned important problems in the agricultural sector including transport and logistics restrictions, low level of self-sufficiency in seeds, and insufficient use of mineral fertilizers in crop production. For example, in Kazakhstan, only 25% of the scientifically based requirement is contributed, while in Russia it is almost three times more. Furthermore, Russia is one of the largest exporters of organic fertilizers in the world (Akorda, 2023).

According to Vladimir Putin, Russia is a key supplier to Kazakhstan of such product groups as wheat and barley – 98% of imports, poultry meat – 80-90%, sugar – up to 70%,

года. У Казахстана амбициозные планы относительно будущего развития аграрного сектора. В стране стартовали крупные инвестиционные проекты, направленные на снижение импортозависимости социально значимых продуктов питания. В частности, будет построено 115 молочных ферм и 15 крупных птицефабрик. Молочные фермы увеличат производство молока на 600 тысяч тонн, а птицефабрики будут иметь общую мощность более 120 тысяч тонн мяса в год. В течение следующих пяти лет Казахстан планирует реализовать почти 900 инвестиционных проектов в аграрном секторе на общую сумму 2,7 триллионов тенге (почти \$5,8 миллиардов долларов). Президент также отметил важные проблемы в аграрном секторе, в том числе транспортно-логистические ограничения, низкий уровень самообеспеченности семенами, недостаточное использование минеральных удобрений в растениеводстве. Например, в Казахстане вносится только 25% научно обоснованной потребности, а в России – почти в три раза больше. Так, Россия является одним из крупнейших экспортеров органических удобрений в мире (Акорда, 2023).

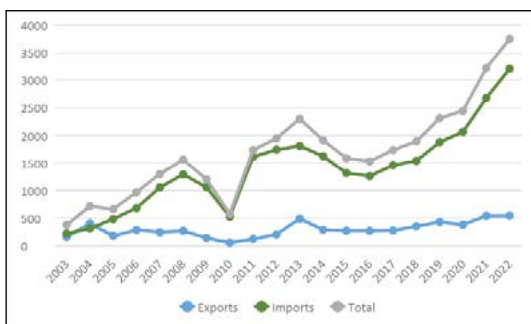

fermented milk products – 60-70%. In general, the bilateral trade turnover of agricultural products and food in 2022 increased by 22% – to \$4 billion, and in the first seven months of this year, it added another three percent (Kremlin, 2023).

Figure 1 shows the bilateral trade between Kazakhstan and Russia. Total trade increased substantially growing from \$379 million in 2003 to almost \$3800 million in 2022 (almost 10 times increase). Kazakhstan's exports to Russia changed insignificantly, while its imports from Russia surged. In particular, while in 2003 the imports amounted to \$220 million, in 2022 they reached \$3207 million. In the same period, the country's exports increased from \$159 million to \$544 million. Thus, while Kazakhstan's exports increased 3.4 times, its imports surged almost 15 times. As a result, during the reported period the trade balance widened from minus 61 million to minus 2663 million.

Figure 1. Kazakhstan's trade in agricultural products with Russia, million \$

Рисунок 1. Торговля Казахстана и России сельскохозяйственной продукцией, миллионы \$

Source: The author's compilation and calculations using International Trade Centre (ITC, 2023) data.

Источник: составлено и рассчитано автором по данным Центра международной торговли (ЦМТ, 2023).

Importantly, the share of agricultural products in Kazakhstan's total exports to Russia did not change and remained at the level of 6%. At the same time, the share of agricultural products in Kazakhstan's total imports from Russia increased from 7% in 2005 to 18% in 2022 (Figure 2). Kazakhstan succeeded in increasing exports of meat, dairy products such

По словам Владимира Путина, Россия является ключевым поставщиком в Казахстан таких групп товаров, как пшеница и ячмень – 98% импорта, мясо птицы – 80-90%, сахар – до 70%, кисломолочные продукты – 60-70%. В целом двусторонний товарооборот сельскохозяйственной продукцией и продовольствием в 2022 году увеличился на 22% – до \$4 миллиардов долларов, а за первые семь месяцев этого года прибавил еще три процента (Кремль, 2023).

На рисунке 1 показана двусторонняя торговля между Казахстаном и Россией. Общий объем торговли существенно увеличился: с \$379 миллионов долларов в 2003 году до почти \$3800 миллионов долларов в 2022 году (увеличение более чем в 10 раз). Экспорт Казахстана в Россию изменился незначительно, тогда как импорт из России увеличился. В частности, если в 2003 году импорт составлял \$220 миллионов долларов, то в 2022 году он достиг \$3207 миллионов. За тот же период экспорт страны увеличился со \$159 до \$544 миллионов долларов. Таким образом, если экспорт Казахстана увеличился в 3,4 раза, то импорт увеличился почти в 15 раз. В результате за отчетный период торговый баланс расширился с минус \$61 миллиона до минус \$2663 миллионов.

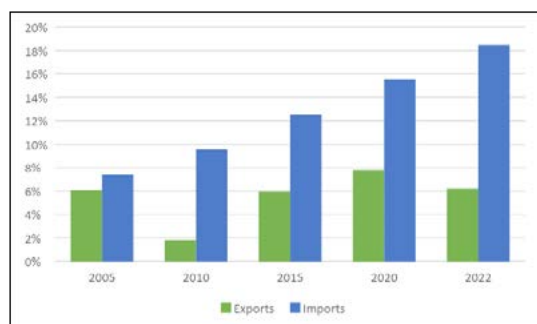
Примечательно, что доля сельскохозяйственной продукции в общем объеме экспорта Казахстана в Россию не изменилась и осталась на уровне 6%. При этом доля сельскохозяйственной продукции в общем объеме импорта Казахстана из России выросла с 7% в 2005 году до 18% в

as milk, cream, and butter, products of the milling industry, preparations of cereals, and preparations of vegetables. For instance, exports of dairy products increased from \$1.8 million in 2003 to \$57.3 million in 2022, showing almost 32 times growth. In the same period, supplies of preparations of cereals grew from \$4.3 million to \$52.8 million, increasing 12.3 times. However, despite high growth rates, the value of exports remains low.

Figure 2. Share of agriculture in Kazakhstan's total exports to and imports from Russia

Рисунок 2. Доля сельского хозяйства в общем экспорте Казахстана в Россию и импорте из России

Source: The author's calculations using ITC (2023) data.

Источник: расчеты автора с использованием данных ЦМТ (2023).

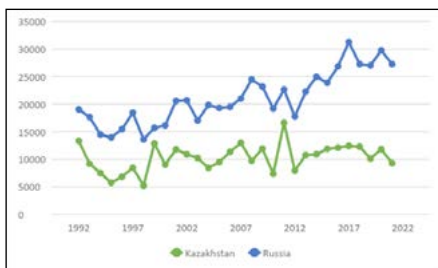
In the same period, Kazakhstan's meat imports from Russia increased from almost \$0.2 million to more than \$98 million (490 times growth), dairy products – from \$36.3 million to \$203 million (5.6 times growth), and cereals – from \$1.1 million to \$366 million (333 times growth). Russia started to substantially increase supplies of cereals in 2019. One of the key factors that allowed Russia to increase cereals is yield differences. Figure 3 shows wheat yields in Kazakhstan and Russia. Higher yields in Russia make its farmers more competitive and they supply their wheat at lower prices. Wheat trade remains one of the most controversial issues between Kazakhstan and Russia. KazTAG (2023) reports that Kazakhstan has sharply increased imports of Russian wheat in the 2022/2023 agricultural season. If previously the average annual supply volume was 1.3 million tons, then it increased to 2.1 million tons. According to APK Inform (2023), 1.65 million tons of grain worth \$331.5 mil-

2022 году (рисунок 2). Казахстану удалось увеличить экспорт мяса, молочных продуктов (молоко, сливки и масло), продукции мукомольной промышленности, крупяных и овощных продуктов. Например, экспорт молочной продукции увеличился с \$1,8 миллионов в 2003 году до \$57,3 миллионов в 2022 году, показав рост почти в 32 раза. За тот же период поставки продуктов из зерновых выросли с \$4,3 миллионов до \$52,8 миллионов, увеличившись в 12,3 раза. Однако, несмотря на высокие темпы роста, стоимость экспорта остается низкой.

За тот же период импорт мяса Казахстана из России увеличился с почти \$0,2 миллионов до более чем \$98 миллионов (рост в 490 раз), молочной продукции – с \$36,3 до \$203 миллионов (рост в 5,6 раза), круп – с \$1,1 до \$366 миллионов (рост в 333 раза). Россия начала существенно наращивать поставки зерновых в 2019 году. Одним из ключевых факторов, позволивших России нарастить зерновые, являются различия в урожайности. На рисунке 3 показана урожайность пшеницы в Казахстане и России. Высокая урожайность в России делает ее фермеров конкурентоспособными, и они поставляют пшеницу по более низким ценам. Торговля пшеницей остается одним из самых спорных вопросов между Казахстаном и Россией. КазТАГ (2023) сообщает, что Казахстан резко увеличил импорт российской пшеницы в сельскохозяйственном сезоне 2022/2023 годов. Если раньше среднегодовой объем поставок составлял 1,3 миллионов тонн, то теперь он увеличился до 2,1 миллионов тонн. По данным «АПК Информ» (2023), в 2022 году из России было импортировано 1,65 миллионов тонн зерна на сумму \$331,5 миллионов долларов, что на 22% больше уровня аналогичного периода 2021 года (1,35 миллионов тонн на сумму \$222 миллионов). За январь-сентябрь 2023 года импортировано 2,97 миллионов тонн на сумму \$236,6, что в 2,5 раза превышает уровень аналогичного периода 2022 года (1,16 миллионов тонн на сумму \$241 миллионов долларов). В январе-сентябре 2023 года импорт семенной пшеницы увеличился в 6,7 раза по сравнению с аналогичным периодом прошлого года и составил 1,66 миллионов тонн. В результате существенного увеличе-

lion were imported in 2022 from Russia, which is 22% more than the level in the same period in 2021 (1.35 million tons worth \$222 million). For January-September of 2023, 2.97 million tons worth \$236.6 were imported, which is 2.5 times more than the level in the same period in 2022 (1.16 million tons worth \$241 million). In January-September 2023 imports of seed wheat increased by 6.7 times compared to the same period last year and amounted to 1.66 million tons. As a result of the substantial increase in supplies of seed wheat, its prices plummeted. It should be noted that during the reported period of 2023, the average price of seed wheat decreased to \$18.3 per ton, while in the same period last year, this figure was \$215.2 per ton.

Figure 3. Wheat yields, 100 g/ha
Рисунок 3. Урожайность пшеницы, 100 г/га.

Source: The author's compilation using FAOSTAT (2023) data.

Источник: составлено автором с использованием данных FAOSTAT (2023).

The Ministry of Agriculture introduced a ban on the import of wheat by rail from third countries and the Eurasian Economic Union (EAEU) until April 2024. It took effect on October 11. The previous ban on the import of wheat by road has been in effect since April. According to the Grain Union, after the ban was introduced, the price of wheat on the domestic market started to increase (Tonkonog, 2023). Import bans aim to reduce 'grey' imports (smuggling) of Russian wheat, which distort market prices. According to Zerno.ru (na),

KAZAKHSTAN AND RUSSIA ACCOUNT FOR ALMOST 10% OF ARABLE LAND AND 9% OF PASTURES AND HAYLANDS WORLDWIDE

НА ДОЛЮ КАЗАХСТАНА И РОССИИ ПРИХОДИТСЯ ПОЧТИ 10% ПАХОТНЫХ ЗЕМЕЛЬ И 9% ПАСТБИЩ И СЕНОКОСОВ ПО ВСЕМУ МИРУ

ния поставок семенной пшеницы цены на нее резко упали. Следует отметить, что за отчетный период 2023 года средняя цена на семенную пшеницу снизилась до \$18,3 за тонну, тогда как за аналогичный период прошлого года этот показатель составлял \$215,2 за тонну.

Министерство сельского хозяйства ввело запрет на ввоз пшеницы железнодорожным транспортом из третьих стран и Евразийского экономического союза (ЕАЭС) до апреля 2024 года. Он вступил в силу 11 октября. Действует предыдущий запрет на ввоз пшеницы автомобильным транспортом с апреля. По данным Зернового союза, после введения запрета цена пшеницы на внутреннем рынке начала расти (Тонконог, 2023). Запреты на импорт направлены на сокращение «серого» импорта (контрабанды) российской пшеницы, который искажает рыночные цены. По данным Zerno.ru (na), «серый» импорт зерна из России в Казахстан составляет от 1,5 до 2 миллионов тонн в год. Ввозимая без уплаты НДС пшеница регистрируется в крестьянских хозяйствах, а затем в виде скрытого реэкспорта, без уплаты транзитного железнодорожного тарифа, отправляется в страны Центральной Азии и Афганистан. По оценкам Зернового союза Казахстана и Союза зерноперера-

'grey' imports of grain from Russia to Kazakhstan range from 1.5 to 2 million tons per year. Wheat imported without paying VAT is registered on peasant farms, and then in the form of hidden re-export, without paying a transit railway tariff, it is sent to the countries of Central Asia and Afghanistan. According to the estimates of the Grain Union of Kazakhstan and the Union of Grain Processors of Kazakhstan, unpaid VAT can annually amount to \$57 million, the losses of National Company Kazakhstan Temir Zholy from non-payment of the transit tariff - \$85 million, costs of Kazakhstan's agricultural producers due to price distortions amount to \$350 million. Hence, the total costs of 'grey' imports equals \$500 million per year. According to Nurlan Ospanov, Chairman of the Grain Union of Kazakhstan, despite the introduced bans, imports of grain continue through river transportation. To systematically solve the problems of illegal grain trafficking Ospanov proposes to introduce state registration of grain and its processed products in Kazakhstan. The corresponding bill has been prepared and sent to the Parliament (Kalinkina, 2023). In 2023, Kazakhstan's farmers have threshed 10 million tons of wheat, only half of it has milling qualities. The remaining 5 million tons are either fodder or unclassified grain, suitable only for deep processing. The country's grain processing enterprises are not capable of this due to technological backwardness. The Ministry of Agriculture of Kazakhstan recently clarified its order banning the import of Russian wheat into Kazakhstan (with exceptions for poultry farmers, flour millers, and licensed elevators) allowing the transit of Russian wheat through the territory of Kazakhstan. Hence, there are proposals to completely ban the import of Russian wheat (Buyanov, 2023).

Thus, the government of Kazakhstan has to find a solution for an important problem as import bans will bring temporary solutions. In this regard, Kazakhstan should view Russia as:

1. The main competitor in the field of imports.
2. A key competitor for its traditional Central Asian markets.
3. Country that contributes to ensuring food security in Kazakhstan.

ботчиков Казахстана, неуплаченный НДС может ежегодно составлять \$57 миллионов долларов, убытки Национальной компании «Казахстан темир жолы» от неуплаты транзитного тарифа – \$85 миллионов, потери казахстанских сельхозпроизводителей из-за перекоса цен составляют \$350 миллионов. Таким образом, общие потери из-за «серого» импорта составляют \$500 миллионов в год. По словам председателя Зернового союза Казахстана Нурлана Оспанова, несмотря на введенные запреты, импорт зерна продолжается речным транспортом. Для системного решения проблем незаконного оборота зерна Оспанов предлагает ввести государственную регистрацию зерна и продуктов его переработки в Казахстане. Соответствующий законопроект подготовлен и направлен в парламент (Калинкина, 2023).

В 2023 году казахстанские аграрии намолотили 10 миллионов тонн пшеницы, только половина из них имеет мукомольные качества. Остальные 5 миллионов тонн – это либо фураж, либо неклассифицированное зерно, пригодное только для глубокой переработки. Зерноперерабатывающие предприятия страны не способны на это из-за технологической отсталости. Министерство сельского хозяйства Казахстана недавно уточнило свой приказ о запрете ввоза российской пшеницы в Казахстан (за исключением птицеводов, мукомольных предприятий и лицензированных элеваторов), разрешив транзит российской пшеницы через территорию Казахстана. Так, в Казахстане предлагается полностью запретить импорт российской пшеницы (Буянов, 2023).

Таким образом, правительству Казахстана предстоит найти решение важной проблемы, поскольку запреты на импорт приносят временные решения. В этом отношении Казахстану следует рассматривать Россию как:

1. Основного конкурента в сфере импорта.
2. Ключевого конкурента на своих традиционных рынках Центральной Азии.
3. Страну, вносящую вклад в обеспечение продовольственной безопасности Казахстана.

The government of Kazakhstan should pay attention to the following factors that influence bilateral trade in agricultural products.

1. Russian agricultural policy, which provides for a significant amount of government support to transform Russia into a major player in the global agricultural market;
2. The emphasis of the Russian government on the development of large businesses in the field of agriculture, in particular, agricultural holdings;
3. Russian policy to limit imports of agricultural products, retaliatory sanctions;
4. Protection of the Russian market by non-tariff measures;
5. Differences in labor productivity, technological development, and yields;
6. Russia's diversification of production, the development of new markets, in particular in Asia, and the growth of supplies to the markets of the CIS countries.

In this regard, Kazakhstan should focus on the following tasks:

1. Cooperation with Russia in the field of agriculture should be aimed at increasing the technological level and competencies of business in Kazakhstan. As President Tokayev mentioned, the number of Russian companies amounted to 19 thousand out of 42 thousand enterprises with foreign participation in Kazakhstan. Hence, the government needs to increase efforts to attract agricultural businesses from Russia to form joint companies. According to President Putin, there are cases of successful agro-industrial cooperation between Kazakhstan and Russia. For instance, the construction in Kazakhstan, together with Uralchem, of a plant for the production of mineral fertilizers

THE SHARE OF AGRICULTURAL PRODUCTS IN KAZAKHSTAN'S TOTAL IMPORTS FROM RUSSIA INCREASED FROM 7% IN 2005 TO 18% IN 2022

ДОЛЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ В ОБЩЕМ ИМПОРТЕ КАЗАХСТАНА ИЗ РОССИИ УВЕЛИЧИЛАСЬ С 7% В 2005 ГОДУ ДО 18% В 2022 ГОДУ

Правительству Казахстана следует обратить внимание на следующие факторы, влияющие на двустороннюю торговлю сельскохозяйственной продукцией.

1. Российская аграрная политика, предусматривающая значительную государственную поддержку для превращения России в крупного игрока на мировом сельскохозяйственном рынке;
2. Акцент российского правительства на развитии крупного бизнеса в сфере АПК, в частности агрохолдингов;
3. Политика России по ограничению импорта сельскохозяйственной продукции, ответные санкции;
4. Защита российского рынка нетарифными мерами;
5. Различия в производительности труда, технологическом развитии и урожайности;
6. Диверсификация производства России, освоение новых рынков, в частности в Азии, и рост поставок на рынки стран СНГ.

В связи с этим Казахстану следует сосредоточиться на следующих задачах:

1. Сотрудничество с Россией в сфере сельского хозяйства должно быть направлено на повышение технологического уровня и компетенций бизнеса в Казахстане. Как отметил Президент Токаев, количество российских компаний составило 19 тысяч из 42 тысяч предприятий с иностранным участием в Казахстане. Следовательно, правительству необходимо активизировать усилия по привлечению сельскохозяйственного бизнеса из России для создания совместных компаний. По словам президента Путина, есть примеры успешного агропромышленного сотрудничества Казахстана и России. Например, строительство в Казахстане совместно с «Урал-

with a capacity of four million tons. The chemical industry must provide the farmers of both countries with high-quality fertilizers in full and at an affordable price;

2. Increasing the competitiveness of existing domestic businesses in agriculture, and its consolidation, including through technological development;
3. Research of the Russian market and its needs in the food sector. Forecast of the main demand factors in the long term. For instance, there is potential to increase meat exports, in particular beef;
4. The requirement to eliminate non-tariff barriers and comply with EAEU standards;
5. Elimination of 'grey' schemes for importing agricultural products from Russia, which distort the domestic market. It is important to analyze the current situation with the wheat trade and reveal the benefits and costs for both producers and consumers of Kazakhstan and the total impact of cheap wheat imports.

Thus, Russia is the largest import partner of Kazakhstan, including agricultural products. Mutual trade is characterized by a significant imbalance in favor of Russia. Exports of Russian products to Kazakhstan are consistently high, and Russia supplies new types of food products. Kazakhstan's exports are limited, but progress is being made. The proposed policy measures may improve the competitiveness of Kazakhstan's agriculture.

cdn.techwireasia.com

COOPERATION WITH RUSSIA IN THE FIELD OF AGRICULTURE SHOULD BE AIMED AT INCREASING THE TECHNOLOGICAL LEVEL AND COMPETENCIES OF BUSINESS IN KAZAKHSTAN

СОТРУДНИЧЕСТВО С РОССИЕЙ В ОБЛАСТИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА ДОЛЖНО БЫТЬ НАПРАВЛЕНО НА ПОВЫШЕНИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО УРОВНЯ И КОМПЕТЕНЦИЙ БИЗНЕСА В КАЗАХСТАНЕ

химом» завода по производству минеральных удобрений мощностью четыре миллиона тонн. Химическая промышленность должна обеспечить фермеров обеих стран качественными удобрениями в полном объеме и по доступной цене;

2. Повышение конкурентоспособности действующего отечественного бизнеса в сельском хозяйстве и его консолидация, в том числе за счет технологического развития;
3. Исследование российского рынка и его потребностей в продовольственной сфере. Прогноз основных факторов спроса в долгосрочной перспективе. Например, существует потенциал для увеличения экспорта мяса, в частности говядины;
4. Требование устранения нетарифных барьеров и соблюдения стандартов ЕАЭС;
5. Устранение «серых» схем импорта сельхозпродукции из России, искажающих внутренний рынок. Важно проанализировать текущую ситуацию с торговлей пшеницей и выявить выгоды и издержки как для производителей, так и потребителей Казахстана, а также общее влияние импорта дешевой пшеницы.

Таким образом, Россия является крупнейшим партнером по импорту Казахстана, в том числе сельскохозяйственной продукции. Взаимная торговля характеризуется значительным дисбалансом в пользу России. Экспорт российской продукции в Казахстан стабильно высок, и Россия поставляет новые виды продуктов питания. Экспорт Казахстана ограничен, но прогресс наблюдается. Предлагаемые меры политики могут повысить конкурентоспособность сельского хозяйства Казахстана.

References:

- Akorda (2023). Kassym-Jomart Tokayev and Vladimir Putin took part in the plenary meeting of the 19th Forum of Interregional Cooperation between Kazakhstan and Russia. Retrieved from <https://www.akorda.kz/ru/kasym-zhomart-tokayev-i-vladimir-putin-prinyali-uchastie-v-plenarnom-zasedanii-hih-foruma-mezhregionalnogo-sotrudnichestva-kazahstana-i-rossii-9103651>. Accessed on 10.11.2023.
- APK Inform (2023). Kazakhstan may introduce a duty on wheat exports and lift the ban on the import of Russian grain. Retrieved from <https://www.apk-inform.com/ru/news/1538201>. Accessed on 01.12.2023.
- Buyanov, Sergey (2023). Kazakhstan needs a complete ban on the import of Russian wheat. Retrieved from <https://eldala.kz/novosti/kazahstan/16944-polnyy-zapret-na-vvoz-rossiyskoy-pshenicy-neobhodim-kazahstanu>. Accessed on 04.11.2023.
- FAOSTAT (2023). Crops and livestock products. Retrieved from <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL>. Accessed on 26.11.2023.
- International Trade Centre (2023). Bilateral trade between Kazakhstan and the Russian Federation. Retrieved from https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c398%7c%7c643%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1. Accessed on 26.11.2023.
- Kalinkina, Svetlana (2023). Grain smuggling to Kazakhstan began by river transport. Retrieved from <https://eldala.kz/novosti/zerno/16059-kontrabanda-zerna-v-kazahstan-poshla-rechnym-transportom>. Accessed on 01.11.2023.
- KazTAG (2023). Kazakhstan sharply increased imports of Russian wheat – expert. Retrieved from <https://kaztag.kz/ru/news/kazahstan-rezko-velichil-import-rossiyskoy-pshenitsy-ekspert>. Accessed on 04.11.2023.
- Kremlin (2023). Forum of Interregional Cooperation between Russia and Kazakhstan. Retrieved from <http://kremlin.ru/events/president/news/72699>. Accessed on 10.11.2023.
- Tonkonog, Olga (2023). Kazakhstan has banned the import of wheat by rail for six months. Retrieved from <https://kz.kursiv.media/2023-09-26/lgtn-wheatimport/>. Accessed on 01.11.2023.
- Zerno.ru (nd). Kazakhstan loses \$500 million a year due to Russian grain smuggling. Retrieved from <https://zerno.ru/node/22006>. Accessed on 01.12.2023.

Источники:

- Акорда (2023). Касым-Жомарт Токаев и Владимир Путин приняли участие в пленарном заседании XIX Форума межрегионального сотрудничества Казахстана и России. Доступно по адресу: <https://www.akorda.kz/ru/kasym-zhomart-tokayev-i-vladimir-putin-prinyali-uchastie-v-plenarnom-zasedanii-hih-foruma-mezhregionalnogo-sotrudnichestva-kazahstana-i-rossii-9103651>. Дата обращения: 10.11.2023.
- АПК Информ (2023). Казахстан может ввести пошлину на экспорт пшеницы и снять запрет на ввоз российского зерна. Доступно по адресу: <https://www.apk-inform.com/ru/news/1538201>. Дата обращения: 01.12.2023.
- Буянов, Сергей (2023). Казахстану нужен полный запрет на ввоз российской пшеницы. Доступно по адресу: <https://eldala.kz/novosti/kazahstan/16944-polnyy-zapret-na-vvoz-rossiyskoy-pshenicy-neobhodim-kazahstanu>. Дата обращения: 04.11.2023.
- FAOSTAT (2023). Продукция растениеводства и животноводства. Доступно по адресу: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL>. Дата обращения: 26.11.2023.
- КазТАГ (2023). Казахстан резко увеличил импорт российской пшеницы – эксперт. Доступно по адресу: <https://kaztag.kz/ru/news/kazahstan-rezko-velichil-import-rossiyskoy-pshenitsy-ekspert>. Дата обращения: 04.11.2023.
- Калинкина, Светлана (2023). Контрабанда зерна в Казахстан началась речным транспортом. Доступно по адресу: <https://eldala.kz/novosti/zerno/16059-kontrabanda-zerna-v-kazahstan-poshla-rechnym-transportom>. Дата обращения: 01.11.2023.
- Кремль (2023). Форум межрегионального сотрудничества России и Казахстана. Доступно по адресу: <http://kremlin.ru/events/president/news/72699>. Дата обращения: 10.11.2023.
- Тонконог, Ольга (2023). Казахстан запретил ввоз пшеницы железнодорожным транспортом на шесть месяцев. Доступно по адресу: <https://kz.kursiv.media/2023-09-26/lgtn-wheatimport/>. Дата обращения: 01.11.2023.
- Центр международной торговли (2023). Двусторонняя торговля между Казахстаном и Российской Федерацией. Доступно по адресу: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c398%7c%7c643%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1. Дата обращения: 26.11.2023.
- Zerno.ru (бд). Казахстан теряет 500 миллионов долларов в год из-за российской контрабанды зерна. Доступно по адресу: <https://zerno.ru/node/22006>. Дата обращения: 01.12.2023.

CROSS-CULTURAL INTERACTION BETWEEN CENTRAL ASIA AND SOUTH KOREA

PROF. DR. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

МЕЖКУЛЬТУРНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И ЮЖНОЙ КОРЕИ

Cross culture is a concept that recognizes the differences among people of different nations, backgrounds, and ethnicities, and the importance of bridging them (Kopp, 2023). The different peoples of the world communicate with each other verbally and non-verbally, showing respect for different behaviors and activities; and taking part in those activities when invited to do so to support cross-cultural communication. The International Networking Center for Intangible Cultural Heritage in the Asia-Pacific Region in South Korea (ICHCAP) studies cultural heritage in Central Asia and develops plans for exchange and cooperation. One of the recent activities of this center was the holding of the International Forum on the traditional celebration of the New Year in Central Asia in May 2023 on the campus of the Hankuk University of Foreign Studies (Issayeva, 2023). Nowruz has become the object of attention due to the humanitarian content of this holiday, the values that it promotes in matters of peace and solidarity between generations, an atmosphere of love and mutual understanding within families, as well as reconciliation and good neighborliness between representatives of different ethnic cultures and faiths.

**THE DIFFERENT
PEOPLES OF
THE WORLD
COMMUNICATE
WITH EACH OTHER
VERBALLY AND
NON-VERBALLY**

**РАЗНЫЕ НАРОДЫ
МИРА ОБЩАЮТСЯ
ДРУГ С ДРУГОМ
ВЕРБАЛЬНО И
НЕВЕРБАЛЬНО**

Кросс-культура — это концепция, которая признает различия между людьми разных наций, происхождения и этнической принадлежности, а также важность их преодоления (Копп, 2023). Разные народы мира общаются друг с другом вербально и невербально, проявляя уважение к разным моделям поведения и деятельности; и принимают участие в мероприятиях, когда их приглашают, для поддержки межкультурного общения. Международной сетевой центр нематериального культурного наследия в Азиатско-Тихоокеанском регионе в Южной Корее (ICHCAP) изучает культурное наследие в Центральной Азии и разрабатывает планы обмена и сотрудничества. Одним из последних мероприятий этого центра стало проведение Международного форума по традиционному празднованию Нового года (наурыз) в Центральной Азии в мае 2023 года на территории Университета иностранных языков Ханкук (Исаева, 2023). Наурыз стал объектом внимания благодаря гуманитарному содержанию этого праздника, ценностям, которые он пропагандирует в отношениях между поколениями, атмосферы любви и взаимопонимания внутри семей, а также примирения и добрососед-

However, mutual understanding between countries is based not only on political decisions. Intercultural and international understanding has become a decisive factor for the cultural, technological, and economic development of a state or nation. A significant role in establishing and maintaining intercultural communication is played by the similarity or proximity of cultural parameters, value systems, and worldviews. These dimensions can be defined using the Cultural Dimensions Typology developed by the Dutch scholar Geert Hofstede. It shows the influence of a society's culture on the values of its members and how these values relate to behavior.

The theory offers several dimensions along which cultural values can be analyzed: individualism-collectivism; uncertainty avoidance; power distance (strength of social hierarchy), masculinity-femininity (task orientation vs. person orientation), long-term orientation, and indulgence vs. self-restraint (Helen Wale, n.d.)

To determine the nature of communication between South Korea and the countries of Central Asia, we chose this typology, although it must be taken into account that factual

ства между представителями разных этнических культур и вероисповеданий.

Взаимопонимание между странами основано не только на политических решениях. Межкультурное и международное взаимопонимание стало решающим фактором культурного, технологического и экономического развития государства или нации. Значительную роль в установлении и поддержании межкультурной коммуникации играет сходство или близость культурных параметров, систем ценностей и мировоззрений. Эти измерения можно определить с помощью Типологии культурных измерений, разработанной голландским ученым Гертом Хофстеде. Он показывает влияние культуры общества на ценности его членов и то, как эти ценности связаны с поведением.

Теория предлагает несколько измерений, по которым можно анализировать культурные ценности: индивидуализм-коллективизм; избегание неопределенности; дистанция власти (сила социальной иерархии), мужественность-женственность (ориентация на задачу или ориентация на личность), долгосрочная ориентация и

data on Hofstede's theory were obtained by experts only in one of the Central Asian countries - in Kazakhstan, which we will consider due to historical and ethnic proximity of the peoples and ethnic groups of a given region as its full representative. The main cultural trends in Kazakhstan, Uzbekistan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan are developing, although not identically, but mainly in a parallel plane.

Power distance is a dimension that denotes the degree to which the uneven distribution of power within a society is accepted by those members who lack this power. This dimension relates to the fact that all people in a society are not equal, thus it expresses the attitude of a culture towards inequality among people.

With an average score of 60, studies have shown that South Korea is a slightly hierarchical society. This means that people accept the existing hierarchical order in which everyone has their place. Centralization of power seems normal.

Kazakhstan, with an even higher score of 88, is a country where government officials are even further removed from society than those in South Korea. The distribution of power justifies the fact that those with power have more advantages than those less powerful in society. The discrepancy between less powerful and more powerful people results in high importance of status positions, in addition, as in other countries with high power distance, parents here expect children to obey without questioning their authority.

The fundamental issue in the collectivism-individualism cultural dichotomy is the degree of interdependence that a society maintains among its members. In individualistic societies, people should only care about themselves and their immediate family. In

A SIGNIFICANT ROLE IN ESTABLISHING AND MAINTAINING INTERCULTURAL COMMUNICATION IS PLAYED BY THE SIMILARITY OF CULTURAL PARAMETERS, VALUE SYSTEMS, AND WORLDVIEWS

ЗНАЧИТЕЛЬНУЮ РОЛЬ В УСТАНОВЛЕНИИ И ПОДДЕРЖАНИИ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ ИГРАЕТ СХОДСТВО КУЛЬТУРНЫХ ПАРАМЕТРОВ, СИСТЕМ ЦЕННОСТЕЙ И МИРОВОЗЗРЕНИЙ

снисходительность против самоограничения (Хелен Уэйл, б.д.).

Для определения характера общения Южной Кореи со странами Центральной Азии мы выбрали эту типологию, хотя необходимо учитывать, что фактические данные по теории Хофстеде были получены специалистами только в одной из стран Центральной Азии - в Казахстане, который мы будем считать в силу исторической и этнической близости народов и этносов данного региона его полноправным представителем. Основные культурные тенденции в Казахстане, Узбекистане, Киргизии и Туркменистане развиваются, хотя и не одинаково, но преимущественно в параллельной плоскости.

Дистанция власти — это измерение, которое обозначает степень, в которой неравномерное распределение власти внутри общества принимается теми членами, которые этой власти лишены. Это измерение связано с тем фактом, что все люди в обществе не равны, поэтому оно выражает отношение культуры к неравенству между людьми.

Исследования показали, что Южная Корея имеет средний балл 60 и представляет собой слегка иерархическое общество. Это означает, что люди принимают существующий иерархический порядок, в котором у каждого есть свое место. Централизация власти кажется нормальной.

Казахстан, набравший еще более высокий балл (88), является страной, где государственные чиновники еще дальше оторваны от общества, чем в Южной Корее. Распределение власти оправдывает тот факт, что те, кто обладает властью, имеют больше преимуществ, чем менее влиятельные в обществе. Несоответствие между менее вли-

collectivist societies, people belong to «groups» that look after them in exchange for loyalty.

South Korea, with a score of 18, is considered a collectivist society. This manifests itself in a close long-term commitment to a member of the «group», be it family, extended family, or extended relationship. Loyalty in a collectivist culture is of utmost importance and takes precedence over most other social rules and regulations. The society promotes strong relationships in which everyone takes responsibility for the other members of their group. Offense leads to shame and loss of face, the relationship between employer and employee is perceived in moral terms (like family ties), and hiring and promotion decisions take into account the employee's ingroup. Kazakhstan's similarly low score (20) indicates that it is also a very collectivist society. Greater importance is placed on the goals and well-being of the group. This is evident in early integration and close, long-term commitment to a strong, cohesive in-group. Loyalty and interdependence are of utmost importance.

A high score on the «motivation for achievement and success» dimension indicates that society will be driven by competition, achievement, and success, with success being defined by the winner/best in their field - a value system that begins in school and continues throughout life. A low score (consensus-oriented) on this dimension means that the dominant values in society are concern for others and quality of life. In a consensus-oriented society, quality of life is a sign of success, and standing out from the crowd is not admirable. The fundamental question here is what motivates people: the desire to be the best (determined) or the love of what you do (consensus-oriented).

IN THE COLLECTIVISM-INDIVIDUALISM CULTURAL DICHOTOMY, THE FUNDAMENTAL ISSUE IS THE DEGREE OF INTERDEPENDENCE THAT A SOCIETY MAINTAINS AMONG ITS MEMBERS

В КУЛЬТУРНОЙ ДИХОТОМИИ КОЛЛЕКТИВИЗМ-ИНДИВИДУАЛИЗМ ОСНОВНЫМ ВОПРОСОМ ЯВЛЯЕТСЯ СТЕПЕНЬ ВЗАИМОЗАВИСИМОСТИ, КОТОРУЮ ОБЩЕСТВО ПОДДЕРЖИВАЕТ МЕЖДУ СВОИМИ ЧЛЕНАМИ

ятельными и более влиятельными людьми приводит к высокой значимости статусных позиций, кроме того, как и в других странах с высокой дистанцией власти, родители здесь также ожидают от детей подчинения, не ставя под сомнение их авторитет.

Фундаментальным вопросом культурной дихотомии коллективизма и индивидуализма является степень взаимозависимости, которую общество поддерживает между своими членами. В индивидуалистических обществах люди должны заботиться только о себе и своих ближайших родственниках. В коллективистских обществах люди принадлежат к «группам», которые заботятся о них в обмен на лояльность.

Южная Корея, набравшая 18 баллов, считается коллективистским обществом. Это проявляется в тесной долгосрочной приверженности члену «группы», будь то семья, расширенная семья или расширенные отношения. Лояльность в коллективистской культуре имеет первостепенное значение и имеет приоритет над большинством других социальных правил и положений. Общество способствует крепким отношениям, в которых каждый берет на себя ответственность за других членов своей группы. Обида приводит к стыду и потере лица, отношения между работодателем и работником воспринимаются в моральном плане (как семейные узы), а решения о найме и продвижении по службе учитывают внутреннюю группу работника. Столь же низкий балл Казахстана (20) указывает на то, что это также очень коллективистское общество. Большее значение придается целям и благополучию группы. Это проявляется в ранней интеграции и тесной, долгосрочной приверженности сильной, сплоченной

South Korea scores 39 on motivation to achieve and succeed and is thus considered a consensus society. In countries that score low on motivation to achieve and succeed, the focus is on "working to live." Managers strive for consensus, and people value equality, solidarity, and quality in their work lives. Conflicts are resolved through compromise and negotiation. Incentives such as free time and flexibility are preferred. The focus is on well-being and status is not displayed. It doesn't matter what social level you are at, the main thing is what you have achieved. With an intermediate score of 50, Kazakhstan has something of both worlds: high achievement and success motivation for certain parts and low achievement and success motivation for others, but no dominant cultural value.

The next dimension of «uncertainty avoidance» has to do with how society deals with the fact that the future can never be known: should we try to control the future or just let it happen? This ambiguity brings with it anxiety, and different cultures have learned to deal with this anxiety in different ways. The

группе. Лояльность и взаимозависимость имеют первостепенное значение.

Высокий балл по параметру «мотивация к достижениям и успеху» указывает на то, что обществом будут управлять конкуренция, достижения и успех, при этом успех определяется победителем/лучшим в своей области – система ценностей, которая начинается в школе и продолжается на протяжении всей жизни. Низкий балл (ориентированный на консенсус) по этому параметру означает, что доминирующими ценностями в обществе являются забота о других и качество жизни. В обществе, ориентированном на консенсус, качество жизни является признаком успеха, и выделение из толпы не достойно восхищения. Фундаментальный вопрос здесь заключается в том, что мотивирует людей: желание быть лучшим (принимая решение) или любовь к тому, что ты делаешь (ориентированный на консенсус).

Южная Корея набрала 39 баллов по мотивации достижения и успеха и, таким

extent to which members of a culture feel threatened by ambiguous or unknown situations and have created beliefs and institutions that attempt to avoid them is reflected in scores on uncertainty avoidance.

With 85, South Korea is one of the most uncertainty-averse countries in the world. South Korean people who exhibit high levels of uncertainty avoidance adhere to rigid codes of beliefs and behavior and are intolerant of unorthodox behavior and ideas. In this culture, there is an emotional need for rules (even if rules never seem to work), time is money, people have an inner drive to be busy and work hard, precision and punctuality are the norm, innovation can be resisted, safety is the norm, an important element of individual motivation. Both institutions and individuals in this society strive to reduce uncertainty by applying strict rules, regulations, and the like.

Kazakhstan, with a score of 88, scored very highly on the Uncertainty Avoidance dimension, also demonstrating that as a nation it sees mechanisms to avoid ambiguity. People are reluctant to accept change and are very risk-averse. To minimize the level of uncer-

образом, считается обществом консенсуса. В странах с низкими показателями мотивации к достижению и успеху основное внимание уделяется «работе, чтобы жить». Менеджеры стремятся к консенсусу, а люди ценят равенство, солидарность и качество в своей трудовой жизни. Конфликты разрешаются путем компромисса и переговоров. Предпочтительны такие стимулы, как свободное время и гибкость. Основное внимание уделяется благополучию, а статус не демонстрируется. Неважно, на каком социальном уровне вы находитесь, главное – чего вы достигли. Имея промежуточный балл 50, Казахстан имеет что-то от обоих измерений: высокие достижения и мотивация успеха для определенных групп населения и низкая мотивация достижения и успеха для других, но без доминирующей культурной ценности.

Следующее измерение «избегания неопределенности» связано с тем, как общество справляется с тем фактом, что будущее никогда не может быть известно: должны ли мы пытаться контролировать будущее или просто позволить ему случиться? Эта двусмысленность приносит с собой тревогу, и разные культуры научились справляться с этой тревогой по-разному. Степень, в которой представители культуры чувствуют угрозу со стороны неоднозначных или неизвестных ситуаций и создали убеждения и институты, которые пытаются их избежать, отражается в баллах по избеганию неопределенности.

Южная Корея, имеющая 85 баллов, является одной из самых не склонных к неопределенности стран в мире. Южнокорейцы, которые демонстрируют высокий уровень избегания неопределенности, придерживаются жестких кодексов убеждений и поведения и нетерпимы к неортодоксальному поведению и идеям. В этой культуре существует эмоциональная потребность в правилах (даже если кажется, что правила никогда не работают), время — деньги, у людей есть внутреннее стремление быть занятыми и усердно работать, точность и пунктуальность являются нормой, инновациям можно сопротивляться, безопасность является нормой, важным элементом индивидуальной мотивации. И институты, и

tainty, the need for strict rules, laws, policies, and regulations is also supported here. The unknown is minimized by establishing these rules, regulations, etc.

Another dimension, long-term/short-term orientation, describes how each society must maintain some connections with its past while dealing with the problems of the present and the future, and societies prioritize these two existential goals differently. Normative societies, for example, those who score low on long-term orientation, prefer to preserve time-honored traditions and norms while viewing social change with suspicion. On the other hand, those with high culture scores take a more pragmatic approach: they encourage thrift and effort in modern education as a way to prepare for the future (Hofstede, 2023).

South Korea, with a score of 100, is considered one of the most pragmatic and long-term societies. The idea of one and all-powerful God is not familiar to South Koreans. People live their lives guided by virtues and good practical examples. In South Korea's corporate business, for example, we see a long-term focus on higher equity capital rates, a priority on sustainable market share growth rather than quarterly profits, and so on. The idea behind this is that companies do not exist to make money for shareholders every quarter, but to serve their stakeholders and society as a whole for many generations to come (IvyPanda, 2023).

With a very high score (85), Kazakhstani culture is somewhat less so but still demonstrates high pragmatism. People believe that truth depends largely on situation, context, and time. They demonstrate the ability to easily adapt traditions to changing conditions, a strong tendency to save and invest, thrift, and perseverance in achieving results.

TO MINIMIZE THE LEVEL OF UNCERTAINTY, THE NEED FOR STRICT RULES, LAWS, POLICIES, AND REGULATIONS IS ALSO SUPPORTED

ДЛЯ МИНИМИЗАЦИИ УРОВНЯ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ ТАКЖЕ ПОДДЕРЖИВАЕТСЯ НЕОБХОДИМОСТЬ В СТРОГИХ ПРАВИЛАХ, ЗАКОНАХ, ПОЛИТИКЕ И ПОЛОЖЕНИЯХ

отдельные лица в этом обществе стремятся уменьшить неопределенность, применяя строгие правила, положения и тому подобное.

Казахстан, получивший 88 баллов, располагается очень высоко по параметру «Избегание неопределенности», что также демонстрирует, что как нация он видит механизмы, позволяющие избежать двусмысленности. Люди неохотно принимают перемены и очень не склонны к риску. Чтобы минимизировать уровень неопределенности, здесь также поддерживается необходимость строгих правил, законов, политики и положений. Незнание сводится к минимуму путем установления этих правил, положений и т. д.

Другое измерение, долгосрочная/краткосрочная ориентация, описывает, как каждое общество должно поддерживать некоторые связи со своим прошлым, одновременно решая проблемы настоящего и будущего, и общества по-разному расставляют приоритеты этих двух экзистенциальных целей. Нормативные общества, например, те, которые имеют низкие показатели долгосрочной ориентации, предпочитают сохранять проверенные временем традиции и нормы, в то же время рассматривая социальные изменения с подозрением. С другой стороны, люди с высокими показателями культуры придерживаются более прагматичного подхода: они поощряют бережливость и усилия в современном образовании как способ подготовиться к будущему (Хофстеде, 2023).

Южная Корея, набравшая 100 баллов, считается одним из самых прагматичных и долгосрочных обществ. Идея единого и всемогущего Бога не знакома южнокорейцам. Люди проживают свою жизнь, руководствуясь добродетелями и хорошими практически-

Finally, restraint vs. the indulgence dimension is defined as the degree to which people try to control their desires and impulses, depending on how they were raised. Thus, cultures with relatively weak control can be characterized as permissive, and with relatively strong control as restrained.

With a low score of 29, South Korean society is characterized by restraint. Societies that score low on this parameter are prone to cynicism and pessimism. Moreover, unlike indulgent societies, restrained societies do not place much emphasis on leisure and do not control the gratification of desires. People with this orientation feel that their actions are limited by norms and believe that self-indulgence is somewhat wrong.

circusalmaty.kz

ми примерами. В корпоративном бизнесе Южной Кореи, например, мы видим долгосрочную ориентацию на более высокие ставки акционерного капитала, приоритет на устойчивом росте доли рынка, а не на квартальной прибыли и так далее. Идея, лежащая в основе этого, заключается в том, что компании существуют не для того, чтобы зарабатывать деньги для акционеров каждый квартал, а для того, чтобы служить своим заинтересованным сторонам и обществу в целом на протяжении многих будущих поколений (IvyPanda, 2023).

Казахстанская культура, набрав очень высокий балл (85), несколько уступает, но все же демонстрирует высокий прагматизм. Люди верят, что истина во многом зависит от ситуации, контекста и времени. Они демонстрируют способность легко адаптировать традиции к меняющимся условиям, сильную склонность к сбережению и инвестированию, упорство и настойчивость в достижении результата.

Наконец, измерение сдержанности и снисходительности определяется как степень, в которой люди пытаются контролировать свои желания и импульсы, в зависимости от того, как они были воспитаны. Таким образом, культуры с относительно слабым контролем можно охарактеризовать как либеральные, а с относительно сильным контролем – как сдержанные.

Южнокорейское общество с низким показателем 29 характеризуется сдержанностью. Общества с низкими показателями по этому параметру склонны к цинизму и пессимизму. Более того, в отличие от снисходительных обществ, сдержанные общества не придают большого значения досугу и не контролируют удовлетворение желаний. Люди с такой ориентацией чувствуют, что их действия ограничены нормами, и считают, что потакание своим слабостям несколько неправильно.

Низкий балл 22 по этому параметру указывает на то, что культура сдержанности доминирует в Казахстане даже в большей степени, чем в Южной Корее. Сдержанность указывает на то, что общество подавляет удовлетворение потребностей и

A low score of 22 on this dimension indicates that a culture of restraint dominates in Kazakhstan to an even greater extent than in South Korea. Restraint indicates that society suppresses the satisfaction of needs and regulates it through social norms.

All of the above parameters highlight the significant similarities between the cultures of South Korea and Kazakhstan and, similarly, the other Central Asian countries we have pointed out. This suggests that, as a result, the Republic of Korea's public diplomacy and soft power are more attractive and are not perceived as a threat to local cultures in Central Asian states. Sometimes the common belonging to the Altai language group is emphasized, which also brings people closer together (cabar.asia, 2021).

References:

- Cabar Asia (2021). Central Asia and South Korea: searching for opportunities to expand cooperation. Retrieved from <https://cabar.asia/en/central-asia-and-south-korea-seeking-opportunities-for-increased-cooperation>. Accessed on 01.12.2023.
- Hofstede (2023). Country comparison tool. Retrieved from <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison-tool?countries=kazakhstan>. Accessed on 05.12.2023.
- Issayeva, Zhansulu (2023). 2023 International Forum on Central Asian Traditional New Year Celebrations. Retrieved from <https://www.unesco-ichcap.org/2023-international-forum-on-central-asian-traditional-new-year-celebrations/#:~:text=The%202023%20International%20Forum%20on,May%202023%20in%20Seoul%2C%20ROK>. Accessed on 05.12.2023.
- Ivy Panda (2023). Hofstede: South Korea Analysis. Retrieved from <https://ivypanada.com/essays/hofstede-south-korea-analysis/>. Accessed on 05.12.2023.
- Kopp, Carol (2023). Cross Culture: Definition, examples, and differences across countries. Retrieved from <https://www.investopedia.com/terms/c/cross-culture.asp#:~:text=Cross%20culture%20is%20a%20concept,up%20and%20maintaining%20new%20markets>. Accessed on 03.12.2023.
- Wale, Helen (no date). CFI Hofstede's Cultural Dimensions Theory. Retrieved from <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/management/hofstedes-cultural-dimensions-theory/>. Accessed on 03.12.2023.

регулирует его посредством социальных норм.

Все вышеперечисленные параметры подчеркивают значительное сходство культур Южной Кореи и Казахстана, а также других отмеченных нами стран Центральной Азии. Это говорит о том, что в результате публичная дипломатия и мягкая сила Республики Корея становятся более привлекательными и не воспринимаются как угроза местным культурам в государствах Центральной Азии. Иногда подчеркивается общая принадлежность к алтайской языковой группе, что также сближает людей (cabar.asia, 2021).

Источники:

- Cabar Asia (2021). Центральная Азия и Южная Корея: поиск возможностей расширения сотрудничества. Доступно по адресу: <https://cabar.asia/en/central-asia-and-south-korea-seeking-opportunities-for-increased-cooperation>. Дата обращения: 01.12.2023.
- Хофстеде (2023). Инструмент сравнения стран. Доступно по адресу: <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison-tool?countries=kazakhstan>. Дата обращения 05.12.2023.
- Исаева, Жансулу (2023). Международный форум по традиционному празднованию нового года в Центральной Азии 2023. Доступно по адресу: <https://www.unesco-ichcap.org/2023-international-forum-on-central-asian-traditional-new-year-celebrations/#:~:text=The%202023%20International%20Forum%20on,May%202023%20in%20Seoul%2C%20ROK>. Дата обращения: 05.12.2023.
- Ivy Panda (2023). Хофстеде: анализ Южной Кореи. Доступно по адресу: <https://ivypanada.com/essays/hofstede-south-korea-analysis/>. Дата обращения 05.12.2023.
- Копп, Кэрл (2023). Кросс-культура: определение, примеры и различия между странами. Доступно по адресу: <https://www.investopedia.com/terms/c/cross-culture.asp#:~:text=Cross%20culture%20is%20a%20concept,up%20and%20maintaining%20new%20markets>. Дата обращения: 03.12.2023.
- Уэйл, Хелен (без даты). Теория культурных измерений CFI Хофстеде. Доступно по адресу: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/management/hofstedes-cultural-dimensions-theory/>. Дата обращения: 03.12.2023.

A SPATIAL ANALYSIS OF INTERNAL MIGRATION IN KAZAKHSTAN

KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ПРОСТРАНСТВЕННЫЙ АНАЛИЗ ВНУТРЕННЕЙ МИГРАЦИИ В КАЗАХСТАНЕ

The 2021 census became the first census conducted since 2009, and the recent publication of its final results unveils valuable insights into various demographic aspects of Kazakhstan over the twelve-year intercensal period. A particularly interesting addition to the census of 2021 is that it places a significant emphasis on migration, encompassing both internal and external movements of the population. The recently released thematic collection derived from the census provides a compelling exploration of the dynamics of internal migration in Kazakhstan throughout the intercensal period spanning from 2009 to 2021.

First and foremost, the census statistics shed light on the interesting spatial mobility observed among citizens in Kazakhstan. A remarkable 28.2% (or 5.4 million people) of the population is reported to have established permanent residence in a location different from their birthplace, indicating that almost three out of ten people in the country on average have changed their place of residence. Nearly half of the population who have changed their place of residence have done it during the period between 2009 and 2021 (Census, 2021), which indicates that the internal migration rate in the country remains high (See Figure 1).

THE CENSUS FINDINGS HIGHLIGHT ASTANA, THE CAPITAL CITY, AS THE FOREMOST DESTINATION FOR INTERNAL MIGRATION

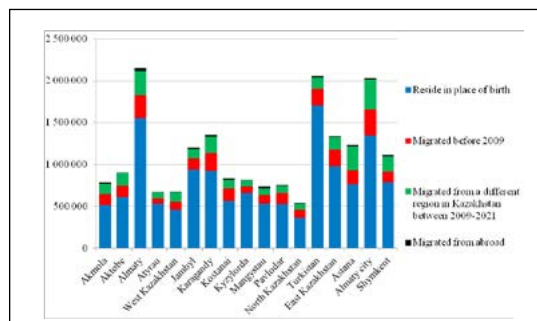
РЕЗУЛЬТАТЫ ПЕРЕПИСИ ПОКАЗЫВАЮТ, ЧТО СТОЛИЦА АСТАНА ЯВЛЯЕТСЯ ОСНОВНЫМ ПУНКТОМ НАЗНАЧЕНИЯ ВНУТРЕННЕЙ МИГРАЦИИ

Перепись населения Казахстана 2021 года уделяет значительное внимание миграции, охватывающей как внутренние, так и внешние перемещения. Недавно выпущенный тематический сборник, составленный по итогам переписи, представляет собой убедительное исследование динамики внутренней миграции в Казахстане на протяжении межпереписного периода с 2009 по 2021 год.

Прежде всего, статистика переписи населения проливает свет на интересную пространственную мобильность, наблюдаемую среди граждан Казахстана. Сообщается, что примечательные 28,2% (или 5,4 миллиона человек) населения обосновались на постоянном месте жительства в месте, отличном от места их рождения, что указывает на то, что в среднем почти трое из десяти человек в стране сменили место жительства. Почти половина населения, поменявшего место жительства, сделала это в период с 2009 по 2021 год (перепись 2021 года), что свидетельствует о том, что уровень внутренней миграции в стране остается высоким (см. рисунок 1).

Figure 1. Migration statistics of Kazakhstan

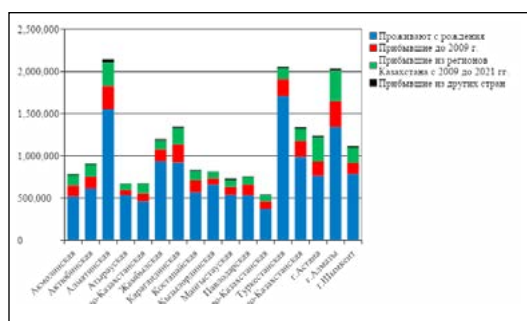
Source: Prepared by the author based on data from Census, 2021.

The census results provide valuable insights into various facets of internal migration. Notably, the geographical distribution of internal migration reveals substantial variation from one region to another. As observed previously, major urban centers continue to act as primary magnets for internal migrants. The census findings highlight Astana, the capital city, as the foremost destination for internal migration. Impressively, 38% of Astana’s population originated from other parts of Kazakhstan, and during the period from 2009 to 2021, nearly a quarter (23%) of the city’s population migrated from various other regions of the country (Census, 2021).

Similarly, in Almaty, approximately one-third (33.8%) of the population consists of migrants from other regions, with nearly half (17.6%) of the non-native population having relocated to the city at some point between 2009 and 2021. Shymkent, the third-largest city, follows a similar pattern, with 16.4% of its population being migrants who settled in the city over the intercensal period from 2009 to 2021 (Census, 2021). This trend clearly shows the tendency of internal migrants to gravitate toward larger urban centers—a characteristic profile often observed in developing countries during the middle stages of urban transition (Islyami, 2020). Additional large cities, such as Aktobe and Karagandy, also exhibit attractiveness for internal migrants, evident in the high percentages of their populations born in other regions.

In contrast, southern regions such as Turkistan, Kyzylorda, and Jambyl appear to ex-

Рисунок 1. Миграционная статистика Казахстана

Источник: Подготовлено автором на основе данных переписи населения, 2021.

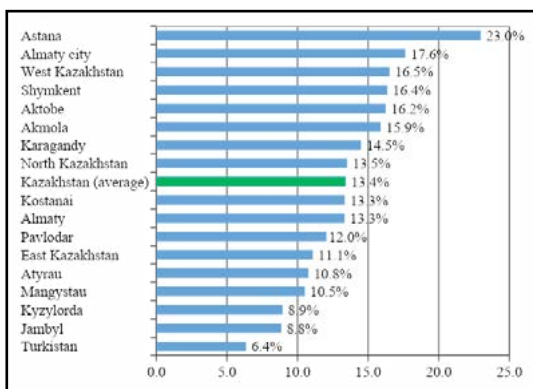
Результаты переписи дают ценную информацию о различных аспектах внутренней миграции. Примечательно, что географическое распределение внутренней миграции существенно варьируется от одного региона к другому. Как отмечалось ранее, крупные городские центры продолжают выступать в качестве основных магнитов для внутренних мигрантов. Результаты переписи показывают, что столица Астана является основным пунктом назначения внутренней миграции. Впечатляет то, что 38% населения Астаны были выходцами из других частей Казахстана, а в период с 2009 по 2021 год почти четверть (23%) населения города мигрировала из различных других регионов страны (перепись 2021 года).

Аналогичным образом, в Алматы примерно треть (33,8%) населения составляют мигранты из других регионов, причем почти половина (17,6%) некоренного населения переехала в город в какой-то момент между 2009 и 2021 годами. Шымкент, третий по величине город, следует аналогичной схеме: 16,4% его населения составляют мигранты, поселившиеся в городе в межпереписной период с 2009 по 2021 год (перепись 2021 года). Эта тенденция ясно показывает тенденцию внутренних мигрантов тяготеть к более крупным городским центрам — характерный профиль, часто наблюдаемый в развивающихся странах на средних этапах городского перехода (Ислями, 2020). Другие крупные города, такие как Актобе и Караганда, также демонстрируют привлекательность для внутренних мигрантов, о чем свидетельствует высокий

ert lesser appeal for internal migration. For instance, the Turkistan region registers the lowest percentage of internal migrants at approximately 6.4%, who relocated there during the period spanning from 2009 to 2021. Similarly, the internal migration share for the Jambyl region stands at 8.8%, while for the Kyzylorda region, it is 8.9% (See Figure 2) (Census, 2021).

Beyond the pull of higher incomes that typically attracts internal migrants to larger cities, the phenomenon of population redistribution through internal migration can be explained by different factors. These may include interregional disparities in natural population growth rates and the proportion of rural population. Notably, the southern regions exhibit higher birth rates compared to other areas and maintain lower levels of urbanization. Consequently, the outmigration of individuals from these regions to other parts of the country serves as a natural mechanism through which the processes of urbanization and spatial redistribution of the population unfold.

Figure 2. Internal migrant population share by regions during 2009-2021

Source: Prepared by the author based on data from Census, 2021.

The recently updated demographic data regarding the population sizes of cities and urban settlements provides a more nuanced perspective on internal migration. Surprisingly, the latest demographic figures post-census reveal a notable trend: it is the smaller towns and suburbs that have experienced the most substantial rates of internal immigration. Remarkably, towns such as Derkul

процент их населения, родившегося в других регионах.

Напротив, южные регионы, такие как Туркестан, Кызылорда и Жамбыл, кажутся менее привлекательными для внутренней миграции. Например, в Туркестанской области зарегистрирован самый низкий процент внутренних мигрантов – около 6,4%, которые переселились туда в период с 2009 по 2021 год. Аналогичным образом, доля внутренней миграции для Жамбылской области составляет 8,8%, а для Кызылординской области, это 8,9% (см. рисунок 2) (Перепись, 2021).

Помимо притяжения более высоких доходов, которое обычно привлекает внутренних мигрантов в более крупные города, феномен перераспределения населения посредством внутренней миграции можно объяснить различными факторами. К ним могут относиться межрегиональные различия в темпах естественного прироста населения и доли сельского населения. Примечательно, что южные регионы демонстрируют более высокий уровень рождаемости по сравнению с другими регионами и сохраняют более низкий уровень урбанизации. Следовательно, отток особой из этих регионов в другие части страны служит естественным механизмом, посредством которого разворачиваются процессы урбанизации и пространственного перераспределения населения.

Рисунок 2. Доля внутренних мигрантов по регионам в 2009-2021 гг.

Источник: Подготовлено автором на основе данных переписи населения, 2021.

and Zachagansk in the West Kazakhstan region, as well as Mangystau in the Mangystau region, emerged as among the fastest-growing settlements nationwide, nearly doubling their population sizes over the last intercensal period from 2009 to 2021. What is common among these three towns is their strategic location in close proximity, within a range of 15-20 kilometers, to large and rapidly growing cities. A parallel trend is also evident in towns surrounding major urban centers such as Almaty, Shymkent, and Astana (Census, 2021).

As anticipated, large cities also exhibit notably high rates of population growth, indicative of substantial internal immigration. In addition to Almaty, Astana, and Shymkent, cities such as Aktobe, Aktau, Kyzylorda, and Turkistan stand out as some of the fastest-growing urban centers, primarily propelled by internal migration. This concentration of the population in and around large cities reflects a common internal migration model observed in developing countries undergoing urbanization. These processes play a crucial role in the economic landscape of developing nations, forming an integral part of the economic framework that demands large internal consumption markets. The heightened concentration of labor in urban centers becomes a prerequisite for labor productivity, serving as a key driver for national economic growth.

At the same time, the intense population growth in suburbs and towns near large cities can be interpreted as a form of suburbanization within Kazakhstan's urban population centers (Makhanov, 2023). This phenomenon may yield both positive and negative social effects. On one hand, the urban shift away from city centers may arise from wealthier segments of the urban population seeking respite from the adverse effects of urban life.

IN CONTRAST, SOUTHERN REGIONS SUCH AS TURKISTAN, KYZYLORDA, AND JAMBYL APPEAR TO EXERT LESSER APPEAL FOR INTERNAL MIGRATION

НАПРОТИВ, ЮЖНЫЕ РЕГИОНЫ, ТАКИЕ КАК ТУРКЕСТАН, КЫЗЫЛОРДА И ЖАМБЫЛ, КАЖУТСЯ МЕНЕЕ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНЫМИ ДЛЯ ВНУТРЕННЕЙ МИГРАЦИИ

Недавно обновленные демографические данные о численности населения городов и городских поселений дают более детальную картину внутренней миграции. Удивительно, но последние демографические данные после переписи населения показывают заметную тенденцию: именно в небольших городах и пригородах наблюдается наиболее значительный уровень внутренней иммиграции. Примечательно, что такие города, как Деркуль и Зачаганск в Западно-Казахстанской области, а также Мангистау в Мангистауской области, оказались в числе самых быстрорастущих населенных пунктов по всей стране, почти удвоив численность населения за последний межпереписной период с 2009 по 2021 год. Общим для этих трех городов является их стратегическое расположение в непосредственной близости, на расстоянии 15-20 километров, от крупных и быстро растущих городов. Параллельная тенденция также очевидна в городах, окружающих крупные городские центры, такие как Алматы, Шымкент и Астана (Перепись, 2021).

Как и ожидалось, крупные города также демонстрируют особенно высокие темпы роста населения, что свидетельствует о значительной внутренней иммиграции. Помимо Алматы, Астаны и Шымкента, такие города, как Актобе, Актау, Кызылорда и Туркестан, выделяются как одни из наиболее быстрорастущих городских центров, в первую очередь за счет внутренней миграции. Такая концентрация населения в крупных городах и вокруг них отражает общую модель внутренней миграции, наблюдаемую в развивающихся странах, переживающих урбанизацию. Эти процессы играют решающую роль в экономическом ландшафте развивающихся стран, образуя неотъемлемую часть экономической структуры, которая

On the other hand, this urban population growth contributes to escalating housing prices, potentially prompting migrants to seek residences in more affordable urban peripheries.

The census data unveils another valuable insight into the geography of internal migration - specifically, the previous places of residence of internal migrants. Notably, internal migrants consistently exhibit a tendency to relocate to nearby areas when choosing their destination. For instance, in the primary attractor of internal migrants, the city of Astana, over one-fifth of the internal immigrant population originated from various regions within the surrounding Akmola region. In Almaty, the share of internal immigrants from the Almaty region is nearly 37%, while in the city of Shymkent, the share of internal immigrants from the Turkistan region surpasses 80% (Census, 2021).

The data also reveal that a majority of internal migration in other regions primarily occurred within the respective regions. In essence, major cities serving as administrative centers emerged as the primary attractors of internal migration from rural areas and smaller towns. This observation aligns with previous research that identified distance as a significant factor in inter-regional migration, with migration flows between regions being proportional to the population size of the respective regions (Tussupbayeva, 2007).

inbusiness.kz

требует крупных внутренних потребительских рынков. Повышенная концентрация рабочей силы в городских центрах становится предпосылкой повышения производительности труда, выступая ключевым драйвером экономического роста страны.

В то же время интенсивный рост населения в пригородах и поселках вблизи крупных городов можно интерпретировать как форму субурбанизации внутри городских населенных пунктов Казахстана (Маханов, 2023). Это явление может иметь как положительные, так и отрицательные социальные последствия. С одной стороны, отток городов из городских центров может быть вызван тем, что более состоятельные слои городского населения ищут передышку от неблагоприятных последствий городской жизни. С другой стороны, рост городского населения способствует росту цен на жилье, потенциально побуждая мигрантов искать жилье на более доступных городских окраинах.

Данные переписи дают еще одну ценную информацию о географии внутренней миграции, а именно о предыдущих местах проживания внутренних мигрантов. Примечательно, что внутренние мигранты при выборе места назначения постоянно проявляют склонность к переселению в близлежащие районы. Например, в городе Астане, основном объекте притяжения внутренних мигрантов, более одной пятой внутренних иммигрантов были выходцами из различных регионов Акмолинской области. В Алматы доля внутренних иммигрантов из Алматинской области составляет почти 37%, а в городе Шымкент доля внутренних иммигрантов из Туркестанской области превышает 80% (Перепись, 2021).

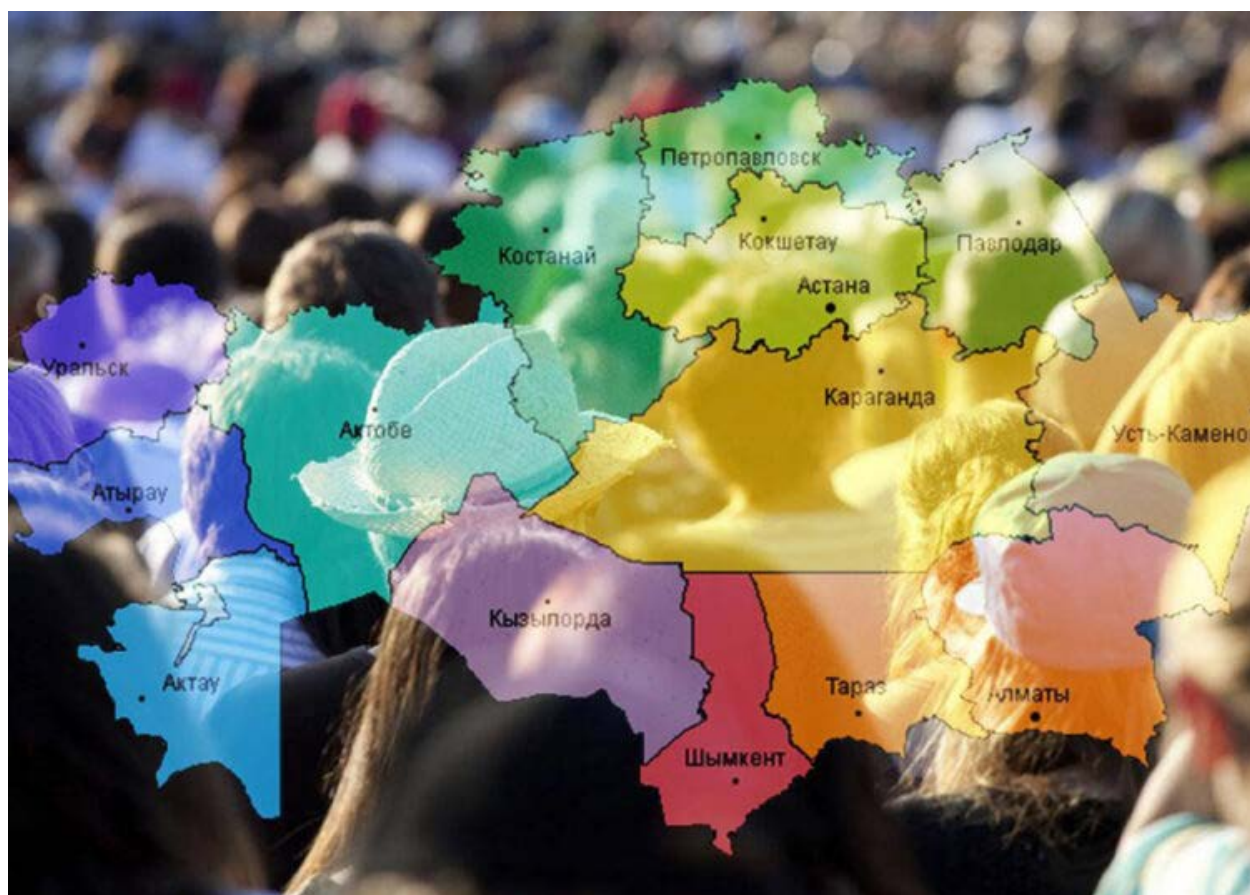
Данные также показывают, что большая часть внутренней миграции в другие регионы в основном происходила внутри соответствующих регионов. По сути, крупные города, выступавшие в качестве административных центров, стали основными аттракторами внутренней миграции из сельской местности и небольших городов. Это наблюдение согласуется с предыдущими исследованиями, которые определили расстояние как значимый фактор межрегиональной миграции, при этом миграци-

Internal migration tendencies exhibit notable variations based on various social parameters. Interestingly, women appear to be more inclined toward internal migration compared to men, with this disparity being more pronounced among ethnic Kazakhs. Specifically, internal migration rates among women were 18.8% higher than those among men, and among ethnic Kazakhs, this difference increased to 21.7%. The age groups of 25-29 and 30-34 emerge as the most active participants in internal migration, collectively accounting for 28.6% of the total internal migration flow in Kazakhstan over the period from 2009 to 2021. It is also interesting to note that internal migration was predominantly an urban phenomenon, and the census data reveal that the rate of involvement of the urban population in internal migration was nearly 60% higher than among rural residents (Census, 2021).

Within the whole context of the internal migration of Kazakhstan, the particular case of

онные потоки между регионами пропорциональны численности населения соответствующих регионов (Тусупбаева, 2007).

Тенденции внутренней миграции демонстрируют заметные различия в зависимости от различных социальных параметров. Интересно, что женщины, по-видимому, более склонны к внутренней миграции, чем мужчины, причем это неравенство более выражено среди этнических казахов. В частности, уровень внутренней миграции среди женщин был на 18,8% выше, чем среди мужчин, а среди этнических казахов эта разница увеличилась до 21,7%. Возрастные группы 25-29 и 30-34 лет выступают наиболее активными участниками внутренней миграции, в совокупности на их долю приходится 28,6% общего внутреннего миграционного потока в Казахстане за период с 2009 по 2021 годы. Интересно также отметить, что внутренняя миграция была преимущественно городским явлением, и данные переписи

Astana deserves a special attention. The capital city remains to be one of the keystones of internal migration in Kazakhstan and has the highest share of people that migrated to the city at some point since independence. According to the census results, nearly 470 thousand permanent residents of the capital city reported being born in regions other than their current place of residence (Census, 2021). One particularly salient aspect of Astana's migration profile is the remarkable diversity observed in the origins of internal migrants contributing to the substantial inflow to the new capital city. As mentioned earlier, only around 20% of the incoming immigrants to the city originated from the neighboring Akmola region. The remaining 80% of internal migrants came from diverse regions across the country, with their percentage distribution closely aligning with the population size of their respective home regions. Of course, this kind of geographic balance was partly due to the transfer of a significant share of the bureaucratic apparatus from regions and the subsequent centralization of political power. However, it cannot be denied that the ample and yet balanced immigration from various parts of the country to the new capital contributed a lot to the strengthening

показывают, что уровень вовлеченности городского населения во внутреннюю миграцию был почти на 60% выше, чем среди сельских жителей (Перепись, 2021).

В контексте внутренней миграции Казахстана особого внимания заслуживает случай Астаны. Столица остается одним из краеугольных камней внутренней миграции в Казахстане и имеет самую высокую долю людей, мигрировавших в город в какой-либо момент после обретения независимости. По итогам переписи населения около 470 тысяч постоянных жителей столицы отметили, что родились в регионах, отличных от нынешнего места жительства (Перепись, 2021). Одним из особенно важных аспектов миграционного профиля Астаны является удивительное разнообразие, наблюдаемое в происхождении внутренних мигрантов, способствующее значительному притоку в новую столицу. Как упоминалось ранее, лишь около 20% прибывающих в город иммигрантов были выходцами из соседней Акмолинской области. Остальные 80% внутренних мигрантов прибыли из различных регионов страны, причем их процентное распределение тесно связано с численностью населения в соответствующих регионах их происхождения. Конечно, такой ге-

of the centralized governance in Kazakhstan (Anacker, 2013). The highly regionally balanced migration to the capital city provided a significant degree of regional neutrality, depriving it of any regional characteristics and making it highly representative and inclusive for all.

Another significant role played by the city of Astana in the context of internal migration is its contribution to achieving longstanding objectives of the central authorities in Kazakhstan -balancing the spatial distribution of different ethnic groups and preventing the population decline in some parts of the country. Specifically, the goal to increase the proportion of ethnic Kazakhs in Northern regions and reverse the depopulation trend was successfully realized through the substantial internal migration flows into the newly built capital city of Astana. For instance, before becoming the national capital, Kazakhs constituted nearly half of the total population of the future capital city (Census, 1999). Currently, ethnic Kazakhs make up about 80% of the city's pop-

ulysmmedia.kz

THE HEIGHTENED CONCENTRATION OF LABOR IN URBAN CENTERS BECOMES A PREREQUISITE FOR LABOR PRODUCTIVITY, SERVING AS A KEY DRIVER FOR NATIONAL ECONOMIC GROWTH

ПОВЫШЕННАЯ КОНЦЕНТРАЦИЯ РАБОЧЕЙ СИЛЫ В ГОРОДСКИХ ЦЕНТРАХ СТАНОВИТСЯ ПРЕДПОСЫЛКОЙ ПОВЫШЕНИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ ТРУДА, ВЫСТУПАЯ КЛЮЧЕВЫМ ДРАЙВЕРОМ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА СТРАНЫ

ографический баланс отчасти был обусловлен перемещением значительной части бюрократического аппарата из регионов и последующей централизацией политической власти. Однако нельзя отрицать, что обильная и в то же время сбалансированная иммиграция из различных частей страны в новую столицу во многом способствовала укреплению централизованного управления в Казахстане (Анакер, 2013). Высокая региональная сбалансированность миграции в столицу обеспечила значительную степень региональной нейтральности, лишив ее каких-либо региональных характеристик и сделав ее высоко репрезентативной и инклюзивной для всех.

Еще одной важной ролью, которую играет город Астана в контексте внутренней миграции, является его вклад в достижение давних целей центральных властей Казахстана – балансирование пространственного распределения различных этнических групп и предотвращение сокращения численности населения в некоторых частях страны. В частности, цель увеличить долю этнических казахов в северных регионах и обратить вспять тенденцию депопуляции была успешно реализована благодаря значительным внутренним миграционным потокам в недавно построенную столицу Астану. Например, до того, как стать столицей страны, казахи составляли почти половину всего населения будущей столицы (перепись 1999 г.). В настоящее время этнические казахи составляют около 80% населения города, что даже превышает долю этнических казахов в общей численности населения страны (70,4%) (Перепись, 2021). Однако общее влияние Астаны на тенденции внутренней миграции в настоящее время постепенно снижается. Ее пик в обеспечении целевого перемещения

ulation, which is even higher than the share of ethnic Kazakhs in the total population of the country (70.4%) (Census, 2021). However, the general effect of Astana on the internal migration trends is currently gradually declining. Its peak in ensuring the targeted south-north population shift peaked during the late 1990s and 2000s and it has been in a slow decline since then (Tussupbayeva, 2007; Islyami, 2020).

In conclusion, it can be said the entire post-Soviet period in Kazakhstan has been marked by highly intense internal migration. However, the period statistics and census data show that there are gradual but significant shifts in the different parameters of internal migration in the country. In earlier stages of the 1990s and 2000s, the internal migration flows were hugely dominated by interurban migration in which people from smaller urban settlements (typically with populations below 100 thousand people) moved into larger cities. The latest census and statistical data show that internal migration patterns are slowly shifting towards rural-urban migration in which the demo-

IN ALMATY, THE SHARE OF INTERNAL IMMIGRANTS FROM THE ALMATY REGION IS NEARLY 37%, WHILE IN THE CITY OF SHYMKENT, THE SHARE OF INTERNAL IMMIGRANTS FROM THE TURKISTAN REGION SURPASSES 80%

В АЛМАТЫ ДОЛЯ ВНУТРЕННИХ ИММИГРАНТОВ ИЗ АЛМАТИНСКОЙ ОБЛАСТИ СОСТАВЛЯЕТ ПОЧТИ 37%, А В ГОРОДЕ ШЫМКЕНТ ДОЛЯ ВНУТРЕННИХ ИММИГРАНТОВ ИЗ ТУРКЕСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ ПРЕВЫШАЕТ 80%

населения с юга на север пришелся на конец 1990-х и 2000-е годы, и с тех пор он медленно снижается (Туссупбаева, 2007; Ислями, 2020).

В заключение можно сказать, что весь постсоветский период в Казахстане был отмечен весьма интенсивной внутренней миграцией. Однако статистика за этот период и данные переписи населения показывают, что происходят постепенные, но существенные сдвиги в различных параметрах внутренней миграции в стране. На ранних этапах 1990-х и 2000-х годов во внутренних миграционных потоках преобладала внутригородская миграция, при которой люди из небольших городских поселений (как правило, с населением менее 100 тысяч человек) переезжали в более крупные города. Последние переписи и статистические данные показывают, что структура внутренней миграции постепенно смещается в сторону сельско-городской миграции, при которой демографический спад малых городских поселений уже не так выражен. Роль крупных городских центров остается доминирующей, при этом крупнейшие агломерации продолжают

graphic decline of small urban settlements is not that explicit anymore. The role of large urban centers remains dominant, with the largest agglomeration continuing to be the primary destination for internal migrants in the country. However, at the same time, there is a rapid concentration of internal migrants in suburbs and towns located in very close proximity to large urban centers, which probably can be viewed technically as a process of suburbanization, which also contributes to the growth of large agglomerations. We can expect that the active urbanization and internal migration processes will remain a very powerful factor of spatial population redistribution, which will determine to a certain extent the socio-economic profile and development of different regions of the country. Within this context, the prevalent migration of the most economically active age groups in large cities should play one of the key roles in regional policy-making. One of the biggest challenges of urban policy in the near future in Kazakhstan will be associated with resolving the socio-economic problems and integration of internal migrants in large cities.

References:

- Anacker, Shonin (2013). Geographies of power in Nazarbayev's Astana. *Eurasian Geography and Economics* 45 (7): 515-533.
- Citypopulation.de (2023). City population Kazakhstan. Retrieved from <https://www.citypopulation.de/en/kazakhstan/cities/>. Accessed on 04.12.2023.
- Islyami, Aidan (2020). "Internal migration in Kazakhstan" in *Internal Migration in the Countries of Asia*. Switzerland: Springer Cham.
- National Census of the Republic of Kazakhstan (1999). Results of the National Population Census 1999. Retrieved from <https://stat.gov.kz/national/1999/>. Accessed on 08.12.2023.
- National Census of the Republic of Kazakhstan (2015). Results of the National Population Census 2021. Retrieved from <https://stat.gov.kz/ru/national/2021/>. Accessed on 04.12.2023.
- Makhanov, Kanat (2023). Soviet and Post-Soviet transformations of urban system: Case of Kazakhstan from 1979 to 2022. *Eurasian Research Journal* 5 (1): 43-58.
- Tussupbayeva, Leila (2007). "Regional disparities as determinants of internal migration in Kazakhstan", Master Thesis, Population Research Centre, University of Groningen.

оставаться основным пунктом назначения внутренних мигрантов в стране. Однако при этом происходит быстрая концентрация внутренних мигрантов в пригородах и городах, расположенных в непосредственной близости от крупных городских центров, что, вероятно, технически можно рассматривать как процесс субурбанизации, что также способствует росту крупных агломераций. Можно ожидать, что активная урбанизация и внутренние миграционные процессы останутся весьма мощным фактором пространственного перераспределения населения, который будет в определенной степени определять социально-экономический профиль и развитие различных регионов страны. В этом контексте преобладающая миграция наиболее экономически активных возрастных групп в крупных городах должна играть одну из ключевых ролей в формировании региональной политики. Одна из крупнейших задач городской политики ближайшего будущего в Казахстане будет связана с решением социально-экономических проблем и интеграцией внутренних мигрантов в крупных городах.

Источники:

- Анакер, Шонин (2013). География власти в Астане Назарбаева. *Eurasian Geography and Economics* 45 (7): 515-533.
- Citypopulation.de (2023). Население города, Казахстан. Доступно по адресу: <https://www.citypopulation.de/en/kazakhstan/cities/>. Дата обращения: 04.12.2023.
- Ислями, Айдан (2020). Внутренняя миграция в Казахстане в книге *Internal Migration in the Countries of Asia*. Швейцария: Springer Cham.
- Национальная перепись населения Республики Казахстан (1999). Итоги Национальной переписи населения 1999 года. Доступно по адресу: <https://stat.gov.kz/national/1999/>. Дата обращения: 08.12.2023.
- Национальная перепись населения Республики Казахстан (2015). Итоги Национальной переписи населения 2021 года. Доступно по адресу: <https://stat.gov.kz/ru/national/2021/>. Дата обращения: 04.12.2023.
- Маханов, Канат (2023). Советские и постсоветские трансформации городской системы: пример Казахстана с 1979 по 2022 год. *Eurasian Research Journal* 5 (1): 43-58.
- Тусупбаева, Лейла (2007). "Региональные различия как детерминанты внутренней миграции в Казахстане", магистерская диссертация, Центр демографических исследований, Университет Гронингена.

THE GROWING IMPORTANCE OF XINJIANG IN KAZAKHSTAN-CHINA RELATIONS

DR. ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

РАСТУЩАЯ ЗНАЧИМОСТЬ СИНЬЦЗЯНА В КАЗАХСТАНСКО-КИТАЙСКИХ ОТНОШЕНИЯХ

On October 18, 2023, Kazakh President Kassym-Jomart Tokayev visited Urumqi and met with Ma Xingrui, a member of the Political Bureau of the Central Committee of the Chinese Communist Party and Communist Party Secretary of Xinjiang Uyghur Autonomous Region (XUAR). Prior to that, in May 2023, Kazakh Minister of Agriculture Yerbol Karashukeyev, and in August 2023, Serik Zhumangarin, Kazakh Deputy Prime Minister and Minister of Trade and Integration, visited Urumqi and met with the Xinjiang Communist Party secretary. Ma Xingrui himself visited Astana in March 2023 during his trip to Kazakhstan, Uzbekistan, and Kyrgyzstan. The intensification of political contacts between Kazakhstan's political establishment and Xinjiang authorities resulted in boosting economic cooperation, with a growth of over 87% (\$8.5 billion) of total turnover with Kazakhstan during the past six months (Jibek Joly, 2023). These developments evidence two significant changes: Xinjiang is opening up again after a period of harsh measures both before and during the pandemic, and Kazakhstan is becoming more influential in putting China's new Xinjiang strategy into practice.

XINJIANG IS OPENING UP AGAIN AFTER A PERIOD OF HARSH MEASURES BOTH BEFORE AND DURING THE PANDEMIC

СИНЬЦЗЯН СНОВА ОТКРЫЛСЯ ПОСЛЕ ПЕРИОДА ЖЕСТКИХ МЕР КАК ДО, ТАК И ВО ВРЕМЯ ПАНДЕМИИ

18 октября 2023 года Президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев посетил Урумчи, где встретился с членом Политбюро ЦК Коммунистической партии Китая, секретарем Коммунистической партии Синьцзян-Уйгурского автономного района (СУАР) Ма Синжуйем. До этого в мае 2023 года министр сельского хозяйства Казахстана Ербол Карашукеев, а в августе 2023 года вице-премьер-министр Казахстана, министр торговли и интеграции Серик Жумангарин посетили Урумчи и встретились с секретарем Компартии Синьцзяна. Сам Ма Синжуй посетил Астану в марте 2023 года в ходе поездки в Казахстан, Узбекистан и Кыргызстан. Активизация политических контактов между политическим истеблишментом Казахстана и властями Синьцзяна привела к активизации экономического сотрудничества: за последние шесть месяцев общий товарооборот Синьцзяна с Казахстаном вырос более чем на 87% (8,5 млрд долларов США) (Jibek Joly, 2023). Эти события свидетельствуют о двух существенных изменениях: Синьцзян вновь открылся после периода жестких мер как до, так и во время пандемии, а Казахстан становится более влиятельным в претворении в жизнь новой стратегии Китая по Синьцзяну.

Xinjiang, in the foreign policy of China, is considered a Western gate that plays an important role in the implementation of the Belt and Road Initiative. It is the main gateway for trade in goods with Europe and Central Asia, from where more than 70% of China's total rail freight volume passes to Europe. With the establishment of the Freight Rail Logistics Centre in Urumqi in 2016, which is connected to China Railway Express (CR Express) cargo trains, Urumqi has evolved from a China-Europe rail logistic channel to an international logistic hub. The opening of the Xinjiang Pilot Free Trade Zone, with its parts in Urumqi, Kashgar, and Khorgos, in October 2023, which intends to establish all-encompassing logistical hubs between Asia and Europe, is expected to serve as another strong mechanism for enhancing Xinjiang's transit potential (Xinhua, 2023a).

Out of 17 checkpoints in XUAR, Khorgos and Alashankol Ports in Kazakh-Chinese borders are the largest ones in China's northwest bound (Bifolchi, 2023). Reasonably, the governments of Kazakhstan and the XUAR are working on optimizing the transit potential of their regions, especially given the fact that over 40% of the total trade volume between Kazakhstan and China comes from trade with Xinjiang (Prime Minister, 2023a).

Accordingly, one of the first steps in the post-pandemic period was to further improve

Синьцзян во внешней политике Китая считается западными воротами, играющими важную роль в реализации инициативы Пояса и пути. Это основные ворота для торговли товарами со странами Европы и Центральной Азии, откуда в Европу проходит более 70% общего объема железнодорожных грузоперевозок Китая. С созданием в 2016 году в Урумчи Центра грузовой железнодорожной логистики, который связан с грузовыми поездами China Railway Express (CR Express), Урумчи превратился из железнодорожного логистического канала Китай-Европа в международный логистический узел. Ожидается, что открытие в октябре 2023 года Синьцзянской пилотной зоны свободной торговли с ее частями в Урумчи, Кашгаре и Хоргосе, целью которой является создание всеобъемлющих логистических центров между Азией и Европой, послужит еще одним мощным механизмом повышения транзитного потенциала Синьцзяна (Синьхуа, 2023а).

Из 17 контрольно-пропускных пунктов в СУАР Хоргос и Алашанколь на казахстанско-китайской границе являются крупнейшими на северо-западной границе Китая (Бифолчи, 2023). Небезосновательно правительства Казахстана и СУАР работают над оптимизацией транзитного потенциала своих регионов, особенно с учетом того, что более 40% общего объема торговли между Казахстаном и Китаем приходится на торговлю с Синьцзяном (Премьер-министр, 2023а).

Соответственно, одним из первых шагов в постпандемийный период стало дальнейшее улучшение существующей транспортной инфраструктуры между сторонами. В течение прошлого года официальные лица Казахстана и Китая договорились модернизировать торговую инфраструктуру и систему пограничного контроля в Международном центре приграничного сотрудничества «Хоргос» и СЭЗ «Хоргос-Восточные ворота». Помимо этого, стороны договорились построить торговые хабы в Урумчи и Алматы, построить третий трансграничный железнодорожный порт в Бахты (Казахстан) и Чугучаке (Китай), а также создать казахстанский логистический

the existing transport infrastructure between the sides. During the past year, Kazakh and Chinese officials agreed to modernize the trade infrastructure and border control system at the International Border Crossing Centre Khorgos and the SEZ Khorgos-Eastern Gate. Other than that, the sides agreed to build trade hubs in Urumqi and Almaty, to build the third cross-border railway port in Bakhty (Kazakhstan) and Chuguchak (China), and to establish the Kazakhstan logistics center in the Xian dry port (Prime Minister, 2023a).

In order to deepen the bilateral and border trade networks, in March 2023, the Second Friendly Dialogue of Cross-Border Cooperation between Kazakhstan and China was held in Almaty during the official visit of Ma Xingrui. The forum brought together the akims of the city of Almaty, four border regions of Kazakhstan (Abay, Zhetysay, Almaty, and Eastern Kazakhstan), and representatives of the XUAR, along with businessmen and investors from the two countries. The event resulted in the signing of contracts costing over \$565

центр в сухом порту Сиань (Премьер-министр, 2023b).

В целях углубления двусторонних и приграничных торговых сетей в марте 2023 года в Алматы в ходе официального визита Ма Синжюя состоялся Второй дружественный диалог приграничного сотрудничества между Казахстаном и Китаем. Форум собрал акимов города Алматы, четырех приграничных областей Казахстана (Абайский, Жетысуйский, Алматинский и Восточно-Казахстанский), представителей СУАР, а также бизнесменов и инвесторов двух стран. Результатом мероприятия стало подписание контрактов на сумму 565 млрд долларов США в коммерческих сделках между китайскими и казахстанскими компаниями (Премьер-министр, 2023а). В свою очередь, в Урумчи в августе 2023 года прошла международная выставка «Китай – Евразия: товары и торговля», в которой приняли участие более 40 казахстанских компаний (Премьер-министр, 2023b). Кроме того, на полях саммита Китай-Центральная Азия в Сиане в мае 2023

million in commercial transactions between Chinese and Kazakhstan companies (Prime Minister, 2023a). In turn, Urumqi hosted the ‘China – Eurasia International Exhibition: Goods and Trade’ in August 2023, where over 40 Kazakh companies participated (Prime Minister, 2023b). Besides, on the sidelines of the China-Central Asia Summit in Xian, in May 2023, 47 business and investment-related contracts worth \$22 billion were concluded, including the development of the Trans-Caspian International Transport Route, a mutual visa-free travel agreement, and the opening of Kazakhstan’s Consulate General in Xian (Prime Minister, 2023c).

The advancement of transit potential led to the expected increase in volumes. The amount of goods that Kazakhstan’s railroads transported in transit increased by 1.1 million metric tonnes in 2022, totaling 9.4 million metric tonnes, while transit shipments by road from China had doubled and amounted to 980,600 metric tonnes (Prime Minister, 2023a). In the first three quarters of 2023, Khorgos Customs’ cargo import and export volumes alone grew by more than 115.3% (1.36 million metric tons) (Xinhua, 2023b). Hence, the operation of the Kazakh-Chinese terminals and the port of Lianyungang has created the essential mechanisms for the efficient transportation of products, while the plans for the creation of the new third cross-border port and dry port in Xian, in addition to the advancement of existing infrastructure, may foster the perspectives of both governments in enhancing the potential of transportation.

Xinjiang is considered the largest autonomous region of China, with the largest reserves of oil, natural gas, and coal in the country. Its economy is based on agriculture, with the second largest pastureland and one of the major sheep farming industries in China. Its major export markets

KAZAKHSTAN IS BECOMING MORE INFLUENTIAL IN PUTTING CHINA’S NEW XINJIANG STRATEGY INTO PRACTICE

КАЗАХСТАН СТАНОВИТСЯ БОЛЕЕ ВЛИЯТЕЛЬНЫМ В ПРЕТВОРЕНИИ В ЖИЗНЬ НОВОЙ СТРАТЕГИИ КИТАЯ ПО СИНЬЦЗЯНУ

года заключено 47 деловых и инвестиционных контрактов на сумму 22 млрд долларов США, в том числе на развитие Транскаспийского международного транспортного маршрута, взаимное соглашение о безвизовом режиме и открытие Генерального консульства Казахстана в Сиане (Премьер-министр, 2023c).

Развитие транзитного потенциала привело к ожидаемому увеличению объемов. Объем грузов, перевезенных транзитом казахстанскими железными дорогами, в 2022 году увеличился на 1,1 миллиона метрических тонн, составив 9,4 миллиона метрических тонн, а транзитные перевозки автомобильным транспортом из Китая увеличились вдвое и составили 980 600 метрических тонн (Премьер-министр, 2023a). Только за первые три квартала 2023 года объемы импорта и экспорта грузов Хоргосской таможни выросли более чем на 115,3% (1,36 миллиона метрических тонн) (Синьхуа, 2023b). Таким образом, работа казахстанско-китайских терминалов и порта Ляньюньган создала необходимые механизмы для эффективной транспортировки продукции, а планы по созданию нового третьего трансграничного порта и сухого порта в Сиане, помимо развития существующей инфраструктуры может способствовать перспективам обоим правительствам в повышении потенциала транспортировок.

Синьцзян считается самым большим по площади автономным районом Китая с крупнейшими запасами нефти, природного газа и угля в стране. Его экономика основана на сельском хозяйстве, со вторыми по величине пастбищами и одной из основных отраслей овцеводства в Китае. Основные экспортные рынки Синьцзяна приходятся на рынки Центральной Азии, куда отправляются около 47,2% общего экспорта Синьцзяна (на 2020 год), а основ-

are bordering Central Asian markets, accounting for about 47.2% of Xinjiang's total exports in 2020, while its major import sources come from Kazakhstan, the US, Uzbekistan, and Mongolia (HKTDC Research, 2022).

In 2022, XUAR's total trade turnover boosted by 57%, amounting to about \$33.58 billion, of which around \$16.24 billion was with the Central Asian states, where Kazakhstan had the largest share (Bifolchi, 2023). During the ten months of 2023, Xinjiang's trade amount had reached about \$39.67 billion, demonstrating an increase of 48.9% in comparison to 2022 (Xinhua, 2023b). This means that the effective measures implemented by the XUAR authorities, combined with the development of Xinjiang's transport potential, have led to the strengthening of the region's economic indicators.

As previously noted, over the last six months, Xinjiang's commerce with Kazakhstan increased to over 87%, demonstrating the effectiveness of the planned course. To expand bilateral trade, Kazakhstan agreed with its Chinese counterparts to prepare a map of barriers to joint trade that needed to be eliminated.

Meanwhile, Kazakhstan is interested in increasing its exports to China by offering a wide range of industrial and agricultural goods in 135 commodity items worth over \$1 billion. Kazakh exporters are also asking China to lift prohibitions on the import of meat products from Kazakhstan that are linked to animal illnesses. Kazakh businesses can propose chilled meat products, fish products, poultry and by-products, pork, eggs, horse meat, and other high-margin items for Chinese suppliers. In addition, Kazakh authorities confirmed their willingness to raise the amount of wheat it exports to China on an annual basis to one million metric tonnes or more. Kazakh producers may also establish

OVER THE LAST SIX MONTHS, XINJIANG'S COMMERCE WITH KAZAKHSTAN INCREASED TO OVER 87%

ЗА ПОСЛЕДНИЕ ШЕСТЬ МЕСЯЦЕВ ТОВАРООБОРОТ СИНЬЦЗЯНА С КАЗАХСТАНОМ УВЕЛИЧИЛСЯ БОЛЕЕ ЧЕМ НА 87%

ные источники импорта приходятся на Казахстан, США, Узбекистан и Монголию (HKTDC Research, 2022).

В 2022 году общий торговый оборот СУАР увеличился на 57%, составив около 33,58 млрд долларов США, из которых около 16,24 млрд долларов США пришлось на государства Центральной Азии, где наибольшая доля принадлежала Казахстану (Бифолчи, 2023). За десять месяцев 2023 года объем торговли Синьцзяна достиг примерно 39,67 млрд долларов США, продемонстрировав рост на 48,9% по сравнению с 2022 годом (Синьхуа, 2023b). Данные индикаторы показывают, что эффективные меры, реализуемые властями СУАР, в сочетании с развитием транспортного потенциала Синьцзяна привели к укреплению экономических показателей региона.

Как отмечалось ранее, за последние шесть месяцев товарооборот Синьцзяна с Казахстаном увеличился более чем на 87%, демонстрируя эффективность запланированного курса. Для расширения двусторонней торговли Казахстан договорился со своими китайскими коллегами подготовить карту барьеров совместной торговли, которые необходимо устранить.

Между тем, Казахстан заинтересован в увеличении экспорта в Китай, предлагая широкий спектр промышленных и сельскохозяйственных товаров по 135 товарным позициям на сумму более 1 миллиарда долларов. Казахстанские экспортеры также просят Китай снять запреты на импорт мясной продукции из Казахстана, связанные с болезнями животных. Казахский бизнес может предложить китайским поставщикам охлажденную мясную продукцию, рыбную продукцию, птицу и субпродукты, свинину, яйца, конину и другие высокомаржинальные товары. Кроме того, власти Казахстана подтвер-

themselves as a reliable source of ecologically friendly agricultural goods for the Chinese market (Prime Minister, 2023c).

The significance of the agricultural sector in Xinjiang was demonstrated when Kazakh Minister of Agriculture Aidarbek Saparov visited Urumqi to meet with Xinjiang authorities and businessmen. In line with other sectors, exports of agriproducts from Kazakhstan to China increased by two times, while a working group was agreed to be established in order to expand agro-industrial cooperation (The Astana Times, 2023).

The intensification of state and business contacts between XUAR and Kazakhstan also resulted in increasing the number of passenger connections, people-to-people contacts, and the opening of tourism potential. The visa-free regime active since November 2023 reveals new opportunities for Kazakhstan and Chinese tourists and businessmen. In addition, the 2024 Kazakhstan Tourism Year in China is anticipated to boost the number of visitors from China to Kazakhstan and vice versa. It is also significant for China, given that Xinjiang authorities have their own views on tourism. In particular, XUAR's officials view tourism as a means of advancing the Xinjiang

дили свою готовность увеличить объемы экспорта пшеницы в Китай ежегодно до одного миллиона метрических тонн и более. Казахстанские производители также могут зарекомендовать себя как надежный источник экологически чистой сельскохозяйственной продукции для китайского рынка (Премьер-министр, 2023с).

Значение сельскохозяйственного сектора в Синьцзяне было продемонстрировано, когда министр сельского хозяйства Казахстана Айдарбек Сапаров посетил Урумчи для встречи с властями Синьцзяна и бизнесменами. Как и в других отраслях, экспорт агропродукции из Казахстана в Китай увеличился в два раза, а в целях расширения агропромышленного сотрудничества была достигнута договоренность о создании рабочей группы (The Stadium Times, 2023).

Активизация государственных и деловых контактов между СУАР и Казахстаном также привела к увеличению количества пассажирских перевозок, контактов между людьми, открытию туризма. Безвизовый режим, действующий с ноября 2023 года, открывает новые возможности для казахстанских и китайских туристов и бизнесменов. Кроме того, ожидается, что Год туриз-

economy and countering criticism of the region's hardline policies. Therefore, the target to receive 400 million tourists by 2025 correlates with the opening of Xinjiang to Kazakhstan (Agence France-Presse, 2023).

XUAR authorities are also interested in promoting the interaction of scientific institutes and universities. This is evidenced by the increased level of cooperation between universities and academics on both sides. Expanding the number of quotas for free education for Kazakh students in Xinjiang is another initiative proposed by the Xinjiang government to expand people-to-people contacts.

Undoubtedly, the intensification of bilateral ties between Kazakhstan and Xinjiang emerged after the appointment of the new Party chief for Xinjiang. In comparison to the previous leader of Xinjiang, Chen Quanguo, Ma Xingrui, the new party secretary since December 2021, is a strong technocrat who previously served as the governor of Guangdong Province. He seems to have reduced repression in the region, which during the governance of Chen Quanguo had gained wide accusations due to serious human rights violations against Uyghurs and other Muslims, which was officially confirmed in the report by the Office of the UN High Commissioner for Human Rights (OHCHR) (UN, 2022). Ma Xingrui is instead tasked with opening the region and attracting more foreign investment and tourists to the region.

After a protracted shutdown, Xinjiang, which was traditionally among the most popular travel destinations for tourism, healthcare, trade, and other reasons among Kazakhstan citizens, has reopened its doors. The measures taken at a very high level during the last two years demonstrate that the potential of cooperation between Kazakhstan and Xinjiang might not only fully recover but

THE INTENSIFICATION OF STATE AND BUSINESS CONTACTS BETWEEN XUAR AND KAZAKHSTAN ALSO RESULTED IN INCREASING THE NUMBER OF PASSENGER CONNECTIONS, PEOPLE-TO-PEOPLE CONTACTS, AND THE OPENING OF TOURISM

АКТИВИЗАЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ И ДЕЛОВЫХ КОНТАКТОВ МЕЖДУ СУАР И КАЗАХСТАНОМ ТАКЖЕ ПРИВЕЛА К УВЕЛИЧЕНИЮ КОЛИЧЕСТВА ПАССАЖИРСКИХ ПЕРЕВОЗОК, КОНТАКТОВ МЕЖДУ ЛЮДЬМИ, ОТКРЫТИЮ ТУРИЗМА

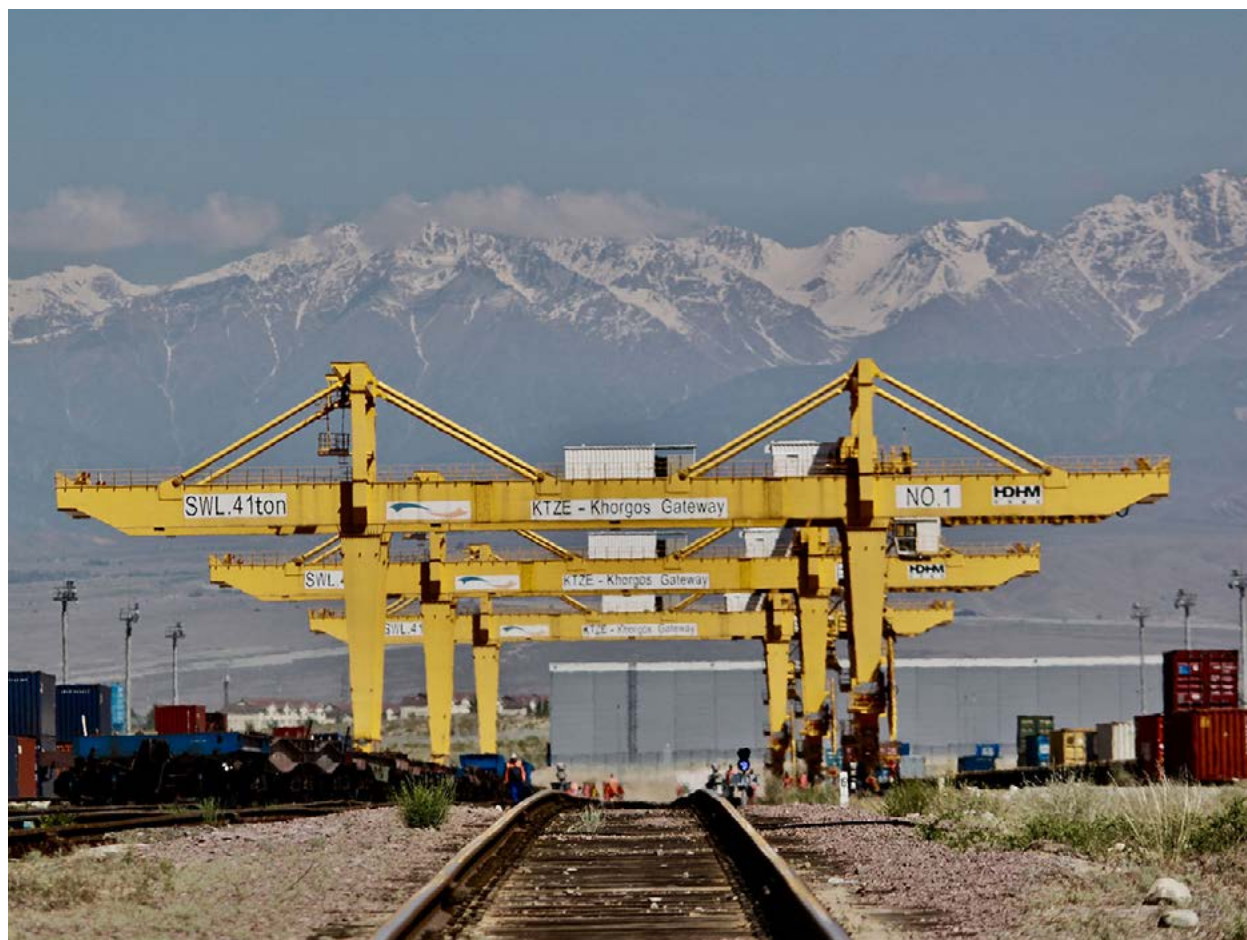
ма Казахстана в 2024 году в Китае увеличит количество посетителей из Китая в Казахстан и наоборот. Это важно и для Китая, учитывая, что у властей Синьцзяна свои взгляды на туризм. В частности, официальные лица СУАР рассматривают туризм как средство развития экономики Синьцзяна и противодействия критике жесткой политики региона. Поэтому, цель по приему 400 миллионов туристов к 2025 году коррелирует с открытием Синьцзяна для Казахстана (Agence France-Presse, 2023).

Власти СУАР также заинтересованы в развитии взаимодействия научных институтов и университетов. Об этом свидетельствует возросший уровень сотрудничества между университетами и учеными с обеих сторон. Расширение квот на бесплатное образование для казахстанских студентов в Синьцзяне – еще одна инициатива, предложенная правительством Синьцзяна для расширения контактов между людьми.

Несомненно, активизация двусторонних связей между Казахстаном и Синьцзяном произошла после назначения нового партийного руководителя Синьцзяна. По сравнению с предыдущим лидером Синьцзяна Чэнь Цюаньго, Ма Синжуй, новый секретарь партии с декабря 2021 года, является сильным технократом, ранее занимавшим пост губернатора провинции Гуандун. Видно, что он уменьшил репрессии в регионе, которые во время правления Чэнь Цюаньго вызвали широкие обвинения из-за серьезных нарушений прав человека в отношении уйгуров и других мусульман и были официально подтверждены в докладе Управления Верховного комиссара ООН по правам человека (ООН, 2022). Вместо этого перед Ма Синжуйем стоит задача открыть регион и привлечь больше иностранных инвестиций и туристов.

also gain new heights. With China pushing forward with its plans to restore Xinjiang's reputation and Kazakhstan interested in reaping economic benefits from bilateral cooperation, these expectations might be realized. The strong political and economic links between Xinjiang and Kazakhstan might also help ethnic Kazakhs in Xinjiang cope with the peculiarities of Xinjiang policies and reconnect with their relatives on the other side of the border.

После длительного закрытия Синьцзян, который традиционно был одним из популярных туристических направлений среди казахстанцев в плане туризма, здравоохранения, торговли и по другим причинам, вновь открыл свои двери. Меры, принятые на высоком уровне за последние два года, показывают, что потенциал сотрудничества Казахстана и Синьцзяна может не только полностью восстановиться, но и достичь новых высот. Поскольку Китай продвигает свои планы по восстановлению репутации Синьцзяна, а Казахстан заинтересован в получении экономических выгод от двустороннего сотрудничества, эти ожидания могут быть реализованы. Прочные политические и экономические связи между Синьцзяном и Казахстаном могут также помочь этническим казахам в Синьцзяне справиться с особенностями политики Синьцзяна и восстановить связи со своими родственниками по другую сторону границы.

References:

- Agence France-Presse (2023). State-Backed Tourism Booms in China's Troubled Xinjiang. Retrieved from <https://www.voanews.com/a/state-backed-tourism-booms-in-china-s-troubled-xinjiang-/7261020.html>. Accessed on 8.12.2023.
- Bifolchi, Giuliano (2023). Xinjiang's role in promoting Kazakhstan-China's trade and economic cooperation. Retrieved from <https://www.specialeurasia.com/2023/09/07/xinjiang-kazakhstan-china/>. Accessed on 4.12.2023.
- HKTDC Research (2022). Xinjiang: Market profile. Retrieved from <https://research.hktdc.com/en/data-and-profiles/mcpc/provinces/xinjiang>. Accessed on 21.11.2023.
- Jibek Joly (2023). Kazakhstan's trade turnover with Xinjiang has grown 90% in six months. Retrieved from <https://jivt.kz/en/kazakhstan-s-trade-turnover-with-xinjiang-grows-90-in-six-months>. Accessed on 21.11.2023.
- Prime Minister (2023a). Kazakhstan and China sign commercial contracts worth more than \$565 million. Retrieved from <https://primeminister.kz/en/news/kazakhstan-and-china-sign-commercial-contracts-worth-more-than-565-million-23501>. Accessed on 21.11.2023.
- Prime Minister (2023b). Kazakhstan companies present their products at the Urumqi exhibition. Retrieved from <https://primeminister.kz/en/news/kazakhstan-companies-present-their-products-at-urumqi-exhibition-25112>. Accessed on 21.11.2023.
- Prime Minister (2023c). Kazakhstan and China reached a new level of cooperation after President Tokayev's state visit and China-Central Asia Summit. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/news/details/558390?lang=en>. Accessed on 21.11.2023.
- The Astana Times (2023). Kazakhstan, China's Xinjiang Intend to Increase Trade Turnover to \$1 Billion. Retrieved from <https://astanatimes.com/2023/05/kazakhstan-chinas-xinjiang-intend-to-increase-trade-turnover-to-1-billion/>. Accessed on 4.12.2023.
- UN (2022). China responsible for 'serious human rights violations' in Xinjiang province: UN human rights report. Retrieved from <https://news.un.org/en/story/2022/08/1125932>. Accessed on 21.11.2023.
- Xinhua (2023a). Xinjiang Pilot Free Trade Zone approved. Retrieved from https://english.www.gov.cn/policies/latestreleases/202310/31/content_WS6540c489c6d0868f4e8e0d2b.html. Accessed on 8.12.2023.
- Xinhua (2023b). Xinhua Headlines: Xinjiang land ports play a robust role amid efforts to expand opening up. Retrieved from <https://english.news.cn/20231125/184e947a844a43749a5f142bc23fdbc8/c.html>. Accessed on 4.12.2023.

Источники:

- Agence France-Presse (2023). Поддерживаемый государством туристический бум в проблемном Синьцзяне Китая. Доступно по адресу: <https://www.voanews.com/a/state-backed-tourism-booms-in-china-s-troubled-xinjiang-/7261020.html>. Дата обращения: 8.12.2023.
- Бифолки, Джулиано (2023). Роль Синьцзяна в развитии казахстанско-китайского торгово-экономического сотрудничества. Доступно по адресу: <https://www.specialeurasia.com/2023/09/07/xinjiang-kazakhstan-china/>. Дата обращения: 4.12.2023.
- HKTC Research (2022). Синьцзян: Профиль рынка. Доступно по адресу: <https://research.hktdc.com/en/data-and-profiles/mcpc/provinces/xinjiang>. Дата обращения: 21.11.2023.
- Jibek Joly (2023). Товарооборот Казахстана с Синьцзяном за шесть месяцев вырос на 90%. Доступно по адресу: <https://jivt.kz/en/kazakhstan-s-trade-turnover-with-xinjiang-grows-90-in-six-months>. Дата обращения: 21.11.2023.
- Премьер-министр (2023а). Казахстан и Китай подписали коммерческие контракты на сумму более \$565 млн. Доступно по адресу: <https://primeminister.kz/en/news/kazakhstan-and-china-sign-commercial-contracts-worth-more-than-565-million-23501>. Дата обращения: 21.11.2023.
- Премьер-министр (2023b). Казахстанские компании представляют свою продукцию на выставке в Урумчи. Доступно по адресу: <https://primeminister.kz/en/news/kazakhstan-companies-present-their-products-at-urumqi-exhibition-25112>. Дата обращения: 21.11.2023.
- Премьер-министр (2023c). Казахстан и Китай вышли на новый уровень сотрудничества после государственного визита президента Токаева и саммита Китай-Центральная Азия. Доступно по адресу: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/news/details/558390?lang=en>. Дата обращения: 21.11.2023.
- The Astana Times (2023). Казахстан и Синьцзян намерены увеличить товарооборот до \$1 млрд. Доступно по адресу: <https://astanatimes.com/2023/05/kazakhstan-chinas-xinjiang-intend-to-increase-trade-turnover-to-1-billion/>. Дата обращения: 4.12.2023.
- ООН (2022). Китай несет ответственность за «серьезные нарушения прав человека» в провинции Синьцзян: доклад ООН по правам человека. Доступно по адресу: <https://news.un.org/en/story/2022/08/1125932>. Дата обращения: 21.11.2023.
- Синьхуа (2023а). Утверждена пилотная зона свободной торговли в Синьцзяне. Доступно по адресу: https://english.www.gov.cn/policies/latestreleases/202310/31/content_WS6540c489c6d0868f4e8e0d2b.html. Дата обращения: 8.12.2023.
- Синьхуа (2023b). Заголовки новостей Синьхуа: Сухопутные порты Синьцзяна играют важную роль на фоне усилий по расширению открытости. Доступно по адресу: <https://english.news.cn/20231125/184e947a844a43749a5f142bc23fdbc8/c.html>. Дата обращения: 4.12.2023.

AVRUPA BİRLİĞİ VE KAZAKİSTAN İLİŞKİLERİ: GELİŞEN TİCARİ İLİŞKİLERİN YÖNÜ

ZHENGIZKHAN ZHANALTAY

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
MÜDÜR YARDIMCISI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, ДИРЕКТОР
ОРЫНБАСАРЫ

ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ ПЕН ҚАЗАҚСТАН АРАСЫНДАҒЫ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАР: САУДА ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ ДАМУ БАҒЫТЫ

Avrupa Birliği (AB) ile Kazakistan arasındaki diplomatik ve ticari ilişkiler, Kazakistan'ın 1991'de bağımsızlığını ilan etmesinin ardından başladı. Bu dönemden itibaren, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda kademeli olarak gelişen ilişkiler, AB ve üye ülkeleri ile Kazakistan arasında güçlü bağlar kurdu. Özellikle 1994'te imzalanan ve 1999'da yürürlüğe giren Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması (OİA), bu ilişkileri kurumsallaştırarak 2015 yılına kadar taraflar arasındaki ana rehber oldu. OİA'nın üzerine inşa edilen, 1 Mart 2020'de yürürlüğe giren Güçlendirilmiş Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması (GOİA), ilişkilere daha derin bir boyut kazandırılmasının önünü açtı (Avrupa Birliği Komisyonu, 2023).

Kazakistan, Orta Asya'nın kalbinde, özellikle petrol ve doğal gaz gibi zengin doğal kaynaklarıyla uluslararası arenada pek çok ülkenin dikkatini üzerine çekmektedir. Coğrafi uzaklığına rağmen AB, Rusya, Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye gibi önemli küresel ve bölgesel aktörlerle ilişkilerini geliştirerek, çok yönlü bir dış politika stratejisi izlemektedir. Gelişmekte olan ekonomisi, yürütmekte olduğu ekonomik reformlar ve Kuşak Yol Girişimi güzergahındaki kilit konumu Kazakistan'ın, bir ticaret ortağı olarak AB nezdindeki yerini güçlendirmektedir (Akorda, 2020).

**2022 YILINDA TİCARET
HACMİ 43.18 MİLYAR
DOLARA ULAŞAN BU
İLİŞKİLERDE AB'NİN
KAZAKİSTAN'A
İHRACATI 11.2 MİLYAR
DOLAR İKEN İTHALATI
32.17 MİLYAR DOLAR
OLMUŞTUR**

**2022 ЖЫЛЫ
САУДА КӨЛЕМІ
43.18 МИЛЛИАРД
ДОЛЛАРҒА ЖЕТКЕН
БҰЛ ҚАТЫНАСТАРДА
ЕО-НЫҢ
ҚАЗАҚСТАНҒА
ЭКСПОРТЫ 11.2
МИЛЛИАРД ДОЛЛАР
БОЛСА, ИМПОРТЫ
32.17 МИЛЛИАРД
ДОЛЛАР**

Еуропа Одағы (ЕО) мен Қазақстан арасындағы дипломатиялық және сауда қатынастары, Кеңес Одағының құлауынан кейін 1991 жылы Қазақстанның тәуелсіздігін жариялауынан бастап пайда болды. Осы кезеңнен бастап, экономикалық, мәдени және саяси салаларда біртіндеп дамып келе жатқан қатынастар, ЕО және мүше мемлекеттері мен Қазақстан арасында берік байланыстар орнатты. Әсіресе, 1994 жылы қол қойылған және 1999 жылы күшіне енген Серіктестік пен ынтымақтастық келісімі (СЫК), бұл қатынастарды институционалды түрде қалыптастырып, 2015 жылға дейін тараптар арасындағы қатынастарды басқаруда негізгі бағдар болды. 2020 жылы 1 наурызда күшіне енген Кеңейтілген әріптестік пен ынтымақтастық туралы келісім (КӘЫК), СЫК-ка сүйене отырып, қарым-қатынастардың тереңірек өлшеміне жол ашты (Еуропа Одағы Комиссиясы, 2023).

Орталық Азияның қақ ортасында орналасқан Қазақстан өзінің бай табиғи ресурстарымен, әсіресе мұнай мен табиғи газымен халықаралық аренада көптеген елдердің назарын өзіне аударады. Географиялық қашықтығына қарамастан, ЕО, Ресей, Қытай, Америка Құрама Штаттары және Түркия сияқты маңызды глобалдық және ай-

Казакстан'ın 2015'te Дүнья Тicaret Өргүтү'не (DTÖ) katılımı AB ile arasındaki ticari ilişkilerinin kurumsal açıdan daha rahat yürütülmesine olanak sağlarken aynı zamanda, ülkenin küresel ticaret sistemine bağlılığını ve uluslararası ticaret normlarına uyma taahhüdünü açıkça göstermektedir (Дүнья Тicaret Өргүтү, 2023). DTÖ üyeliği, Казакстан'ın küresel pazarlardaki ticaret ilişkilerini daha akıcı ve şeffaf hale getirerek pek çok ülke ile de bağlarının güçlenmesinin önünü açmaktadır.

Казакстан ile AB arasındaki ticari ilişkilerin yapısına baktığımızda genelde yeraltı kaynakları ve özellikle petrol ürünleri üzerine yoğunlaştığı, bununla birlikte son yıllarda bu potansiyeli çeşitlendirme çabaları göze çarpmaktadır. 2022 yılında ticaret hacmi 43.18 milyar dolara ulaşan ilişkilerde AB'nin Казакстан'a ihracatı 11.2 milyar dolar iken ithalatı 32.17 milyar dolar olmuştur (Avrupa Birliği Komisyonu, 2023).

Bu rakamları 2021 ile karşılaştıracak olursak toplam ticarete %74'lük, ihracatta %89'lük, ithalatta ise %70'lik bir artış görülecektir. 2021'de Казакстан'ın lehine olan ticaret dengesi 13 milyar dolardan 2022'de 21 milyar dolara kadar çıkmıştır (Avrupa Birliği Komisyonu, 2023). Bu rekor artışın nedenleri arasında Казакстан ve AB arasındaki gelişmekte olan ticari ilişkilere ek olarak Rusya ve Ukrayna ara-

assets.entrepreneur.com

мақтық әрекетшілермен қатынастарын дамыта отырып, көп векторлы сыртқы саясат стратегиясын ұстанады. Астананың дамып келе жатқан экономикасы экономикалық реформалардағы қадамдары мен Еуропа мен Қытай арасындағы саудадағы «Бір белдеу және бір жол» бағдарындағы негізгі ұстанымының арқасында ЕО-мен маңызды сауда серіктестігін құруда (Ақорда, 2020).

Қазақстанның 2015 жылы Дүниежүзілік Сауда Ұйымына (ДСҰ) мүше болуы ЕО-мен арасындағы сауда қатынастарының институционалды түрде жеңілірек жүргізілуіне мүмкіндік береді, сондай-ақ бір мезгілде, елдің халықаралық сауда жүйесіне байланысын және халықаралық сауда нормаларына сәйкес қол қою туралы міндеттемесін білдіреді (Дүниежүзілік Сауда Ұйымы, 2023). ДСҰ мүшелігі Қазақстанның халықаралық нарықтардағы сауда қатынастарын одан сайын жылдам және ашық ету арқылы көптеген елдермен байланысын нығайтуға жол ашады.

Сөйтіп, ЕО мен Қазақстан арасындағы сауда қатынастарында жаңа көптеген түрлі реттеулерді қажет етпей-ақ, ДСҰ ережелерін пайдалана отырып қатынастар сақталуда. Тараптар арасындағы сауда қатынастарының құрылымына қарағанда, жалпы жер асты ресурстары секторына және әсіресе мұнай өнімдеріне бағытталған болса да, соңғы жылдары әртараптандыру үрдістері көзге түсуде. 2022 жылы сауда көлемі 43.18 миллиард долларға жеткен бұл қатынастарда ЕО-ның Қазақстанға экспорты 11.2 миллиард доллар болса, импорты 32.17 миллиард долларды құрайды (Еуропа Одағы Комиссиясы, 2023).

Егер бұл сандарды 2021 жылмен салыстырсақ, жалпы алғанда 74%-дық өсім байқалды, оның ішінде экспортта 89%-дық өсім, ал импортта 70%-дық өсім болған. 2021 жылы Қазақстанның пайдасына болған сауда теңгерімі 13 миллиард доллардан 2022 жылы 21 миллиард долларға дейін өсті (Еуропа Одағы Комиссиясы, 2023). Бұл рекордтық өсімнің себептерінің арасында Қазақстан мен ЕО арасындағы дамып келе жатқан сауда қатынастарына қосымша, Ресей мен Украина арасындағы соғыс кезінде ЕО-ның энергия жеткізудегі альтернативті энергия жеткізушілерге бағыт алуы және Ресей тауарла-

sındaki savaş sonrasında AB'nin enerji tedariki konusunda alternatif enerji tedarikçilerine yönelmesi gelmektedir. Yanı sıra Rus mallarına uygulanan ambargolar nedeniyle muadil ürünlerde Kazakistan'ın boşalan bu pazar payından kendisine daha fazla yer bulması da gösterilebilir. Her ne kadar iki taraf arasındaki ilişkiler son yıllarda hızlı bir şekilde ilerlese de Kazakistan'ın Avrasya Ekonomik Birliği'ne (AEB) üyeliği AB ile olan ticaretinde bazı sorunlara neden olabilmektedir. Bu durum, AB'nin Kazakistan ile ticaret müzakerelerinde AEB'nin genel çerçevesini göz önünde bulundurmasını gerektirmektedir.

Kazakistan ve AB arasındaki ticaret dinamiklerinde son 20 yılda kademeli bir artış izlenmektedir. Bu eğilimlere yakından bakıldığında 2000 yılından başlayarak, AB ve Kazakistan arasındaki ticaret hacmi önemli bir yükseliş gösterdi. Bu dönemde toplam ticaret hacmi 4.8 milyar dolar seviyesine ulaşırken, bunun 1.3 milyar doları ihracat, 3.52 milyar doları ise ithalat olarak kaydedildi. Takip eden yıllarda, özellikle 2009 yılına kadar olan dönemde, ihracat ve ithalat hacimlerinde sırasıyla %27 ve %31 gibi dikkate değer büyüme oranları gözlemlendi. 2008 yılında ise ticaret hacmi, 8.3 milyar dolarlık ihracat ve 26.4 milyar dolarlık ithalatla 34.7 milyar dolara ulaşarak zirve yaptı (Birleşmiş Milletler Ticaret Veri Portalı, 2023).

2009-2013 dönemi, ticaret dinamiklerinde belirgin dalgalanmaların yaşandığı bir dönem oldu. Bu süreçte, özellikle AB'nin Kazakistan'dan gerçekleştirdiği ithalat hacminde keskin bir düşüş göze çarpmaktadır. İthalat hacmi, 26.4 milyar dolardan 15.1 milyar dolara (%42 azalış) gerilerken, Kazakistan'a yönelik ihracat ise 0.9 milyar dolarlık veya %11'lik bir düşüşle 7.4 milyar dolara kadar indi. Bu dönemdeki değişkenlikler, küresel ve bölgesel ekonomik koşulların ticaret üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır. 2013 yılında, AB'nin Ka-

BU RAKAMLAR 2021 İLE KARŞILAŞTIRILDIĞINDA TOPLAM TİCARETTE %74'LÜK, İHRACATTA %89'LÜK, İTHALATTA İSE %70'LİK BİR ARTIŞ GÖRÜLECEKTİR

БҰЛ САҢДАРДЫ 2021 ЖЫЛМЕН САЛЫСТЫРҒАНДА, ЖАЛПЫ 74%-ДЫҚ ӨСІМ БОЛҒАНЫН КӨРСЕТСЕ, ЭКСПОРТТА 89%-ДЫҚ ӨСІМ, ИМПОРТТА 70%-ДЫҚ ӨСІМ БОЛҒАН

рына қолданылған эмбарголардың салдарынан Қазақстанның өнімдерінің осы босаған нарық үлесінен өзіне көбірек орын табуы айтылады. Екі тарап арасындағы қатынастар соңғы жылдары жылдам дамыса да, Қазақстанның Еуразиялық Экономикалық Одағына (ЕЭО) мүшелігі ЕО-мен сауда қатынастарын одан да күрделі етеді. Бұл жағдай, ЕО-ның Қазақстанмен сауда келіссөздерінде ЕЭО-ның жалпы шеңберін ескеруді талап етеді.

Жылдар бойынша Қазақстан мен ЕО арасындағы сауда динамикасына қарайтын болсақ, соңғы 20 жылда біртіндеп өсу деңгейіне қол жеткізілді. Бұл үрдістерді жақыннан қарастырғанда, 2000 жылдан бастап, ЕО мен Қазақстан арасындағы сауда көлемі маңызды өсім көрсетті. Бұл кезеңде жалпы сауда көлемі 4.8 миллиард доллар деңгейіне жетті, оның ішінде 1.3 миллиард доллары экспорт, 3.52 миллиард доллары импорт ретінде тіркелді. Келесі жылдарда, әсіресе 2009 жылға дейінгі кезеңде, экспорт пен импорт көлемдерінде сәйкесінше 27% және 31% сияқты маңызды өсу қарқындары байқалды. 2008 жылы сауда көлемі, 8.3 миллиард долларлық экспорт пен 26.4 миллиард долларлық импортпен 34.7 миллиард долларға жетіп, шыңға шықты (Біріккен Ұлттар Ұйымының Сауда Деректер Порталы, 2023).

2009-2013 жылдар аралығы, сауда динамикасында белгілі бір тербелістердің болған кезеңі болды. Осы кезеңде, әсіресе ЕО-ның Қазақстаннан жасаған импорт көлемінде күрт төмендеу байқалды. Импорт көлемі, 26.4 миллиард доллардан 15.1 миллиард долларға (%42 төмендеу) төмендеді, ал Қазақстанға бағытталған экспорт 0.9 миллиард долларлық немесе %11 төмендеумен 7.4 миллиард долларға дейін төмендеді. Осы кезеңдегі өзгерістер, глобалдық және аймақтық экономикалық жағдайлардың саудаға тигізетін әсерін анық көрсетеді. 2013 жылы,

zakistan ile toplam ticaret hacmi 41.2 milyar dolara ulaşarak bir önceki zirvenin üzerine çıktı. Bu dönemde, 9.8 milyar dolarlık ihracat ve 31.4 milyar dolarlık ithalat gerçekleşti (Birleşmiş Milletler Ticaret Veri Portalı, 2023).

2014-2016 yılları arasında ise ticaret hacmi, özellikle 2016'da 2006 seviyelerinin altına inerek 19.4 milyar dolarlık rekor bir düşüş yaşadı. Ancak, sonraki üç yıl içinde ihracat %10 oranında artış gösterirken, ithalat %31'e yükselerek toplam ticaret hacmini 2019'da 27.9 milyar dolara taşıdı (Birleşmiş Milletler Ticaret Veri Portalı, 2023). Sonrasında COVID-19 salgını nedeniyle yaşanan sert düşüşler sonrasında 2022'de 43.18 milyar dolarla yeni bir rekor daha kırıldı (Avrupa Birliği Komisyonu, 2023). Bu veriler, AB ve Kazakistan arasındaki ticaretin, uluslararası ekonomik değişimlere duyarlılığını ve bu ilişkinin dinamik yapısını gözler önüne sermektedir.

Kazakistan'ın AB ile ticari ilişkileri, üye devletler genelinde homojen bir dağılım yerine, belirli ülkelere yoğunlaşan bir durum arz etmektedir. Bu ticari ilişkilerin öne çıkan aktörleri Almanya, İtalya, Fransa ve Hollanda gibi ülkelerdir. Bu ülkeler, enerji kaynaklarına olan yoğun ilgileri ve AB içindeki stratejik ekonomik pozisyonlarıyla Kazakistan ile kuvvetli ticaret bağları oluşturmuşlardır (Birleşmiş Milletler Ticaret Veri Portalı, 2023).

ЕО-ның Қазақстанмен жалпы сауда көлемі 41.2 миллиард долларға жетіп, бұрынғы шыңның үстіне шықты. Осы кезеңде, 9.8 миллиард долларлық экспорт пен 31.4 миллиард долларлық импорт жүзеге асырылды (Біріккен Ұлттар Ұйымының Сауда Деректер Порталы, 2023).

2014-2016 жылдар аралығында, әсіресе 2016 жылы 2006 жылдар деңгейінен төмен түсіп, 19.4 миллиард долларға дейін төмендеген сауда көлемі, рекордтық төмен деңгейге қайта оралды. Дегенмен, келесі үш жыл ішінде экспорт 10% өсім көрсеткенде, импорт орта есеппен 31%-ға дейін өсіп, 2019 жылы сауда көлемін 27.9 миллиард долларға жеткізді (Біріккен Ұлттар Ұйымының Сауда Деректер Порталы, 2023). Артынша келген COVID-19 пандемиясының салдарынан болған күрт төмендеулерден кейін 2022 жылы 43.18 миллиард доллармен жаңа рекорд жасады (Еуропа Одағы Комиссиясы, 2023). Бұл деректер, ЕО мен Қазақстан арасындағы сауданың, халықаралық экономикалық өзгерістерге сезімталдығын және бұл қатынастың динамикалық құрылымын ашып көрсетеді.

Қазақстанның ЕО-мен сауда қатынастары, ЕО-ның барлық мүше мемлекеттері арасында гомогенді таралудан гөрі, белгілі бір негізгі елдерге бағытталған. Бұл сауда қатынастарының басты актерлері – Германия, Италия, Франция және Нидерланды сынды

Almanya, Kazakistan için AB içindeki en önemli ticaret ortaklarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu ilişki, enerji ithalatına ağırlık vermekle birlikte, makine, otomotiv parçaları ve teknoloji gibi alanları da içermektedir. Almanya'nın Kazakistan ile ticaretindeki bu çeşitlilik, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin enerji sektörüyle sınırlı olmadığını göstermektedir. Kazakistan'dan özellikle petrol ve doğalgaz ithalatı ile öne çıkan İtalya da önemli bir ticaret partneri konumdadır. Ayrıca, İtalyan şirketlerinin Kazakistan'daki enerji sektörü başta olmak üzere çeşitli projelerde aktif rol alması, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin derinleştiğini göstermektedir. Fransa ve Hollanda da Kazakistan'dan enerji ithalatı yapan ve Kazakistan ekonomisinin çeşitli sektörlerine yatırım yapan ülkelerdendir. Bu ülkelerin Kazakistan ile ticaretlerinde enerji kaynaklarının büyük bir paya sahip olması, Kazakistan'ın AB içindeki stratejik enerji tedarikçisi rolünün altını çizmektedir (Birleşmiş Milletler Ticaret Veri Portalı, 2023).

Bu dört ülkenin Kazakistan ile olan ticari ilişkilerinin analizi, AB içindeki enerji politikaları ve ekonomik stratejiler açısından önemli bir perspektif sunmaktadır. Enerji ithalatına odaklanan bu ilişkiler, aynı zamanda makine, otomotiv ve teknoloji gibi alanlarda da çeşitlilik göstererek, iki taraf arasındaki ticari bağlarını sadece enerjiye dayalı olmadığını ve daha geniş bir ekonomik iş birliğinin potansiyelini ortaya koymaktadır.

AB ve Kazakistan'ın mevcut ticari ilişkilerdeki dalgalanmayı azaltma ve dengeli bir ticaret yapısına ulaşma yönünde önemli ölçüde ürün çeşitlendirmesine odaklanmakta olduğunu görebilmekteyiz. COVID-19 salgınının etkilerinden arındırılmış verileri ele aldığımızda 2000-2019 yıllarında AB ihracat portföyüne 96 milyon dolar değerinde 32 yeni ürün eklerken, Kazakistan AB'ye ihraç ettiği malların listesine değeri 338 milyon dolar olan

KAZAKİSTAN'IN AB İLE TİCARİ İLİŞKİLERİ, ÜYE DEVLETLER GENELİNDE HOMOJEN BİR DAĞILIM YERİNE BELİRLİ ÜLKELERE YOĞUNLAŞAN BİR DURUM ARZ ETMEKTEDİR

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЕО-МЕН САУДА ҚАТЫНАСТАРЫ, ЕО-НЫҢ БАРЛЫҚ МҮШЕ МЕМЛЕКЕТТЕРІ АРАСЫНДА БІРКЕЛКІ БӨЛІНБЕЙ, БЕЛГІЛІ БІР НЕГІЗГІ ЕЛДЕРДЕ ШОҒЫРЛАНҒАН

елдер. Бұл елдер, энергия ресурстарына деген қызығушылықтары мен ЕО-дағы стратегиялық экономикалық позициялары арқылы Қазақстанмен берік сауда байланыстарын орнатты (Біріккен Ұлттар Ұйымының Сауда Деректер Порталы, 2023).

Германия, Қазақстан үшін ЕО ішіндегі ең маңызды сауда серіктестерінің бірі болып табылады. Бұл қатынастар, энергия импортына баса назар аударумен қатар, машина жасау, автомобиль бөлшектері және технология сияқты салаларды да қамтиды. Германияның Қазақстанмен саудасындағы бұл әртараптандыру, екі ел арасындағы экономикалық қатынастар энергетика секторымен шектелмейтінін көрсетеді. Италия болса, әсіресе Қазақстаннан мұнай және табиғи газ импорттап, маңызды сауда серіктесі болып табылады. Сондай-ақ, Италиялық компаниялардың Қазақстандағы энергетика секторы бастаушы ретінде әртүрлі жобаларда белсенді рөл атқаруы, екі ел арасындағы экономикалық байланыстардың тереңдігін атап өтеді. Франция мен Нидерланды да Қазақстаннан энергия ресурстарын импорттайтын және Қазақстан экономикасының әртүрлі секторларына инвестиция салатын елдердің қатарында. Бұл елдердің Қазақстанмен саудасында энергия ресурстарының үлкен үлесі болуы, Қазақстанның ЕО ішіндегі стратегиялық энергия жеткізуші рөлінің маңыздылығын айқындайды (Біріккен Ұлттар Ұйымының Сауда Деректер Порталы, 2023).

Бұл төрт елдің Қазақстанмен орнатқан сауда қатынастарының талдауы, ЕО ішіндегі энергетика саясаттары мен экономикалық стратегиялар тұрғысынан маңызды перспективаны ұсынады. Энергия импортына бағытталған бұл қатынастар, сондай-ақ машина жасау, автомобиль және технология салаларында да әртараптандыруды көрсете отырып,

yeni 55 ürün kattı. Bu çeşitlendirme süreci, iki bölge arasındaki ticari ilişkilerin dengelenmesinde ve istikrarın sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır (Birleşmiş Milletler Ticaret Veri Portalı, 2023). GOİA, bu süreci destekleyerek AB ülkelerinin Kazakistan ile ticaret yoğunluğunu artırma potansiyelini güçlendirmektedir.

Bu sürecin güçlendirilmesi için Kazakistan'ın AB'ye ihraç ettiği ürünlerin sayısı ve ticaret hacmini artırması, AB tarafında ise üye ülkelerin ikili ticaret hacimlerini yükseltmesi gerekmektedir. Bu konuda son yıllarda Polonya ile Kazakistan arasında artan ticaret hacminin dikkat çekici olduğunu belirtmek gerekir. Öte yandan Kazakistan'ın ihracat portföyü içerisinde enerji dışı ürünlerde tarımsal ürünler ile çeşitli makine sanayi ürünleri büyük bir potansiyele sahiptir. Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş sonrasında patlak veren gıda krizinde Türkiye'nin arabuluculuğunda oluşturulan tahıl koridoru Ukrayna'da üretilen tahıl ve benzeri ürünlerin ihracatına imkan sağlamaktaydı. Kazakistan da dünyada önde gelen tahıl, buğday ve benzeri temel ihtiyaç ürünleri üreten ülkelerden biri olarak çeşitli AB ülkelerine tahıl, buğday, yağ tohumları ve balık ürünleri ihracatında yeni imkanlara sahiptir (Birleşmiş Milletler Ticaret Veri Portalı, 2023). Öte yandan gelişmekte olan sanayi ürünlerinde de AB pazarında Rus firmalarının karşılaştıkları zorluklar, Kazakistan'lı firmaların ürünlerinin rekabet gücünü artırarak pazar paylarını artırma fırsatı sunmaktadır. Bu da bölgesel ve

ekü taraп арасындағы сауда байланыстары тек энергияға негізделген емес екенін және кеңірек экономикалық ынтымақтастықтың әлеуетін ашып көрсетеді. Бұл жағдай, ЕО мен Қазақстан арасындағы сауда, тек экономикалық құндылықтар негізінде ғана емес, сонымен қатар стратегиялық серіктестік пен өзара тиімділік негізінде қалыптасқанының белгісі болып табылады.

ЕО мен Қазақстан арасындағы сауда қатынастары, волатильділікті азайту және теңгерімді сауда құрылымына жету жағынан өнімдердің әртараптандыруына бағытталғанын көруге болады. Егер бұл сандарды жеткізсек және COVID-19 пандемиясының әсерлерінен арылған деректерді қарастырсақ, 2000-2019 жылдар аралығында ЕО экспорт портфолиосына 96 миллион доллар құнындағы 32 жаңа өнім қосқанда, Қазақстан ЕО-ға экспорттайтын тауарлар тізіміне 338 миллион доллар құнындағы жаңа 55 өнімді қосқан. Бұл әртараптандыру процесі, екі аймақ арасындағы сауда қатынастарының теңгерілуінде және тұрақтылығын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады (Біріккен Ұлттар Ұйымының Сауда Деректер Порталы, 2023). Осы үдерісті қолдау арқылы КСӘК, Қазақстанмен сауда қарқындылығын арттыру үшін ЕО елдерінің әлеуетін нығайтады.

Бұл үдерістің күшейтілуі үшін Қазақстанның ЕО-ға экспорттайтын өнімдер саны мен

uluslararası kriz durumlarında AB ve Kazakistan arasındaki ticari ilişkilerdeki dalgalanmaları azaltabilir.

Genel olarak ticaret hacminden ziyade bu kapsamda ürün sayısına ve türüne baktığımızda AB Kazakistan'a işgücü yoğun mallar (İYM) ve taklit edilmesi zor malları (TEZM) çoğunlukla ihraç etmektedir. Bu arada Kazakistan'dan yapılan ithalatlarda şaşırtıcı bir şekilde TEZM ürünleri hammadde yoğun mallardan sonra ikinci sırada gelmektedir. Bu da Kazakistan için AB'nin kendi ihtiyaçlarının karşılanmasında pek çok ürünü tedarik eden önemli ticaret ortaklarından birisi olduğuna işaret etmektedir.

Örneğin Kazakistan'ın toplam ithalatı içerisinde ilaçlar (542 ürün kodlu) %60'ı ve döner elektrikli güç makine ve aletleri (716 ürün kodlu) %61'i, AB'den tedarik edilmektedir. Diğer çeşitli ürünlerde de AB, %15-%61 arasında farklı oranlarda pazar payına sahiptir (Birleşmiş Milletler Ticaret Veri Portalı, 2023). Bu nedenle, bu ürünler ve Kazakistan'ın AB'deki başlıca ticaret ortakları sadece taraflar arasındaki ticaret ilişkilerini domine etmekle kalmamakta, aynı zamanda Kazakistan'a bunları sağlamada da önemli bir rol oynamaktadır. Bu ihracat ve ithalat verileri, taraflar arasındaki ticaret hacimlerini artırma hedefleri konusunda yol gösterici olma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle, pratik politika önerileri sunabilmek için ticaret ilişkilerine daha derinlemesine bakmak oldukça önemlidir. Çünkü tarafların çeşitli ikili ve çoklu ticaret örgütlerine farklı taahhütleri ele alındığında genel düzenlemelerden daha çok bu tür stratejik düzenlemelerin, taahhütler göz önüne alınarak yapılması iki taraf arasındaki ticari bağların daha da güçlenmesine önemli katkı sağlayabilir.

Kazakistan'ın önde gelen ticaret ortaklarından olan Rusya, AB'nin Doğu Avrupa, Kafkaslar ve Orta Asya'daki ülkelerle ticari ilişkiler geliştirmesinden duyduğu rahatsızlığı açık olarak dile getirmese de AB ve Rusya arasında bir ekonomik etki alanı oluşturma yarışının olduğu ortadadır. Her ne kadar 2010'ların başlarında AB ve Rusya arasındaki ticaretteki ılımlı gelişmeler Lizbon'dan-Vladivostok'a kadar ticari hatların kurulması gibi girişimleri ön plana çıkarsa da Rusya'nın Kırım'ı ilhakı tüm

saуда көлемін арттыруы қажет, ЕО тарапынан мүше мемлекеттердің екіжақты сауда көлемдерін арттыруы тиіс. Осы тұрғыда соңғы жылдары Польша мен Қазақстан арасындағы артып келе жатқан сауда көлемі маңызды бір даму болып табылады. Екінші жағынан, Қазақстанның экспорт портфелінде энергетикалық емес өнімдерде ауыл шаруашылығы өнімдері мен әртүрлі машина жасау өнеркәсібі өнімдерінде үлкен потенциалға ие. Ресей мен Украина арасындағы соғыс аяқталғаннан кейін туындаған азық-түлік дағдарысында Түркияның мұрындық болуымен құрылған астық коридоры Украинада өндірілген астық пен ұқсас өнімдерді экспорттауға мүмкіндік берді. Қазақстан әлемдегі жетекші астық, бидай және басқа да негізгі қажеттіліктер өнімдерін өндіретін елдердің бірі ретінде әртүрлі ЕО елдеріне астық, бидай, майлы дақылдар және балық өнімдерін экспорттауда жаңа мүмкіндіктерге ие (Біріккен Ұлттар Сауда Деректер Порталы, 2023). Екінші жағынан, дамып келе жатқан санаулы өнеркәсіп өнімдерінде ЕО нарығында Ресей компанияларының кездескен қиындықтарына байланысты Қазақстандағы компаниялар өз өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін арттырып, өз нарық үлесін арттыру мүмкіндігіне ие. Осылайша, аймақтық және халықаралық дағдарыс жағдайларында ЕО мен Қазақстан арасындағы сауда қатынастарындағы толқулар азайтылуы мүмкін.

Жалпы алғанда, сауда көлемінен гөрі бұл бағытта өнім санына және түріне қарағанда, ЕО Қазақстанға еңбек жұмсалатын тауарларды (ЕЖТ) және қолдан жасалуы қиын тауарларды (ҚЖҚТ) көп жағдайда экспорттайды. Бұл аралықта, Қазақстаннан жасалған импортта қызықты түрде, ҚЖҚТ өнімдері шикізат жұмсалатын тауарлардан кейін екінші орында келеді. Бұл бізге ЕО-ның Қазақстан үшін өз қажеттіліктерін қамтамасыз етуде көптеген өнімдерді жеткізетін маңызды сауда серіктестерінің бірі екенін көрсетеді.

Мысалы, Қазақстанның жалпы импортының ішінде дәрілер өнім коды (542) 60%-ын және айналмалы электр қуат машиналары мен құралдары %61-ін өнім коды (716) ЕО-дан жеткізіледі. Басқа әртүрлі өнімдер де ЕО 15%-дан 61%-ға дейін әртүрлі үлестерде нарық үлесіне ие (Біріккен Ұлттар Сауда Деректер Порталы, 2023). Сондықтан, бұл өнім-

dengeleri bozarak bu olumlu havayı büyük ölçüde деğiштірміштір (Dragneva, 2018).

Öте yandan Rusya, AB'nin 2009'da başlattığı Doğu Ortaklığı stratejisini Doğu Avrupa'daki ülkelerle ekonomik bağlarını güçlendirerek Moskova'nın hakimiyetini kırma girişimi olarak değerlendirerek çeşitli platformlarda hedef göstermeden eleştirmektedir. Bu eleştirinin merkezinde ise AB'nin Ukrayna, Moldova gibi Doğu Avrupa ülkeleriyle Gürcistan ve Ermenistan gibi Kafkasya'da yer alan ülkelerle Derin ve Kapsamlı Ticaret Anlaşması (DKTA) görüşmelerini başlatması yer almaktaydı. Çünkü DKTA'ya taraf olan ülkeler Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) gibi birliklere çeşitli ticari bürokratik engellerden dolayı katılma imkanlarının önünü kesen nitelikteydi. Aynı şekilde

qad.com

дер мен Қазақстанның ЕО-дағы негізгі сауда серіктестері тек тараптар арасындағы сауда қатынастарын басым бөлігін алумен шектелмейді, сонымен қатар Қазақстанға оларды қамтамасыз етуде де маңызды рөл атқарады. Бұл экспорт және импорт деректері тараптар арасындағы сауда көлемдерін арттыру мақсаттары туралы бағыт-бағдар беруші әлеуетке ие болуы мүмкін. Сондықтан, тиімді саясат ұсыныстарын жасау үшін сауда қатынастарына тереңірек үңілу өте маңызды. Өйткені, әр тараптың әртүрлі екіжақты және көпжақты сауда ұйымдарына әртүрлі міндеттемелерін ескере отырып, жалпы реттеулерден гөрі осындай стратегиялық реттеулерді міндеттемелерді ескере отырып жасау екі тарап арасындағы сауда байланыстарын одан әрі күшейтуге маңызды үлес қосуы мүмкін.

Қазақстанның алдыңғы қатарлы сауда серіктестерінің бірі болып табылатын Ресей, ЕО-ның Шығыс Еуропа, Кавказ және Орталық Азиядағы елдермен сауда қатынастарын дамытуына қарамастан, ашық айтпаса да ЕО мен Ресей арасында экономикалық ықпал аймағы жарысының бар екендігі айқын. 2010 жылдардың басында ЕО мен Ресей арасындағы жағдайлар жақсы сауда қатынастарын қалыптастырып, Лиссабоннан-Владивостокқа дейін сауда желілерінің құрылуы сияқты бастамаларды көтере алса да, Ресейдің Қырымды аннексиялауы барлық теңгелерді бұзып, бұл жақсы жүріп жатқан экономикалық қатынастар желісін толығымен басқа бағыттарға бұрды (Dragneva, 2018).

Екінші жағынан, Ресей 2009 жылы ЕО бастаған «Шығыс серіктестігі» стратегиясын әртүрлі платформаларда сынап, оны Шығыс Еуропа елдерімен экономикалық байланыстарын нығайту арқылы Мәскеудің үстемдігін бұзу әрекеті деп бағалауда. Бұл сынның орталығында ЕО-ның Украина, Молдова сияқты Шығыс Еуропа елдерімен және Грузия, Әрмения сияқты Кавказда орналасқан елдермен Терең және Кең Көлемді Сауда Келісімін (ТККСК) талқылауды бастауы жатыр. Себебі, ТККСК-ға қатысушы елдерге Еуразиялық Экономикалық Одақ (ЕЭО) сияқты одақтарға әртүрлі сауда бюрократиялық кедергілерден негізінде мүше болу мүмкіндігін бөгеттейді. Сол сияқты, ЕЭО-ға мүшелік ТККСК сияқты кең көлемді сауда келісімдерін

AEB'ye üyelіk DKTA tarzi kapsamlı ticari anlaşmaların imzalanmasını engellemekteydi (Avrupa Birliđi Komisyonu, 2023; Konopelko, 2018; Zhenis, 2016). AB'nin DKTA hamleleri Moskova'nın AEB'yi genişletme stratejisi ile çakışması da iki taraf arasında ticari kurumsal bürokrasiler üzerinden bir yarışın fitilini ateşlemiştir.

Bu yarışın AB ve Kazakistan arasındaki ticari ilişkilere yansımalarına baktığımızda şimdilik sınırların çizildiğini görebilmekteyiz. Astana'nın AEB'ye 2015'te üye olmasıyla AB ile arasına DKTA tarzi kapsamlı anlaşmalar yapma konusunda bir set çekilirken, DKTA'yı 2014'te imzalayan Moldova ve Gürcistan gibi ülkeler de AEB ile arasına bir set çekmiş oldu. Lakin AB ve Kazakistan arasında 2020'de imzalanan GOIA anlaşması her ne kadar genel bir kapsama sahip olsa da ağırlık ekonomik ve ticari ilişkilere verilmiştir. Bu nedenle AB ve Kazakistan arasında kurumsal ticari bağların güçlendirilmesinde düşünülecek yeni yöntem ve metotlar, Astana'nın AEB'ye taahhütlerini ve AB ile Rusya arasındaki çekişmeyi göz önüne almalıdır.

Özetle, yıllar içerisinde gelişmekte olan AB ve Kazakistan arasındaki ticari ilişkiler son iki yılda hızlı bir ivme yakalayarak rekorlar kaydetmektedir. Bu süreç, hammadde ihracatçısı olarak her ne kadar Kazakistan'ın ticaret hacmi açısından lehine bir durum oluştursa da ticaretin çeşitlendirilmesinin önem arz ettiği açıktır. Ayrıca ürün tedariki konusunda belirli ürünlerde AB'ye olan bağımlılığının da azaltılması iki taraf arasındaki ticari dengelerin daha sağlıklı bir ortama taşınmasına olanak sağlayacaktır. Bu noktada Kazakistan ve AB'nin genel kapsamlı anlaşmalar yerine daha pratik ve önde gelen sektör ve ürünleri kapsayan özel çözümlere ihtiyaç duyduğunu belirtmek gerekir.

ASTANA'NIN AEB'YE 2015'TE ÜYE OLMASIYLA AB İLE ARASINA DKTA TARZI KAPSAMLI ANLAŞMALAR YAPMA KONUSUNDA BİR SET ÇEKİLİRKEN, DKTA'YI 2014'TE İMZALAYAN MOLDOVA VE GÜRCİSTAN GİBİ ÜLKELER DE AEB İLE ARASINA BİR SET ÇEKİMİŞ OLDU

ASTANANIN 2015 JYLY EÖ-FA MÜŞE BOLUYEMEN EO-MEN ARASINDA TKKCK TƏRİZDİ KEÇ KÖLEMĐ KELİSİMDER JASAU MƏSELESİNDE BİR KEDERGİ ORNATYLDY, AL 2014 JYLY TKKCK-TY QOL QOYFAN MOLDOVA MEN GRUZİYA SİYAKTY ELDER EO-MEN ARASINA BİR KEDERGİ QOYDY

жасауды шектейді (Еуропа Одағы Комиссиясы, 2023; Конопелько, 2018; Женіс, 2016). ЕЭО-ны құру идеясы бастапқыда Қазақстанның бұрынғы Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың бастамасы болғанымен, оның дамуы мен ілгерілеу үдерістері 2010-шы жылдардан бастап Мәскеудің басшылығымен жүзеге асырылып келеді. Сондықтан, ЕО-ның ТККСК бастамалары Мәскеудің ЕЭО-ны кеңейту стратегиясымен бәсекелес көрінгені үшін екі тарап арасында институционалдық сауда бюрократиясы арқылы бір жарысты тудырды.

Бұл жарыстың ЕО мен Қазақстан арасындағы сауда қатынастарына әсеріне қарайтын болсақ, қазіргі уақытта шектеулерін анықталғанын көре аламыз. Астананың 2015 жылы ЕЭО-ға мүше болуымен ЕО-мен арасында ТККСК сияқты кең көлемді келісімдер жасау жөніндегі бір тосқауыл қойылса, ал 2014 жылы ТККСК-ты қол қойған Молдова мен Грузия сияқты елдерде ЕЭО-мен арасына бір кедергі қойды. Дегенмен, ЕО мен Қазақстан арасында 2020 жылы қол қойылған КЭЫК келісімі жалпы қамтуға ие болғанымен, оның басымдылығы экономикалық және сауда қатынастарына берілген келісім. Сондықтан, ЕО мен Қазақстан арасындағы институционалдық сауда байланыстарын нығайтуда жаңа әдістер мен тәсілдер Астананың ЕЭО-ға деген міндеттемелерін және ЕО мен Ресей арасындағы тиімділік бәсекелестігін ескеруі керек.

Қорыта айтқанда, ЕО мен Қазақстан арасындағы жылдар бойы дамып келе жатқан коммерциялық байланыстар соңғы екі жылда жылдам қарқын алып, рекордтық деңгейде дамып келеді. Бұл үдерісте сауда көлемі жағынан Қазақстан үшін қолайлы жағдай туғызғанымен, сауданы әртараптандыруға көбірек мән беру керек. Сонымен қатар, белгілі бір өнімдер бойынша ЕО-ға тәуелділікті азайту екі тарап арасындағы сауда теңгерімінің сау ортаға өтуіне мүмкіндік береді. Осы

Қайнақтар:

- Akorda (2020). Kazakistan Cumhuriyeti'nin 2020-2030 Dış Politikası Konsepti Hakkında. Alınan yer: http://www.akorda.kz/en/legal_acts/decrees/on-the-concept-of-the-foreign-policy-of-the-republic-of-kazakhstan-for-2020-2030. Erişim tarihi: 08.12.2023.
- Avrupa Birliği Komisyonu (2023). AB'nin Kazakistan ile Ticari İlişkileri. Gerçekler, Rakamlar ve Son Gelişmeler. Alınan yer: [https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/kazakhstan_en#:~:text=Trade%20picture,billion%20\(up%2070%25%20vs.](https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/kazakhstan_en#:~:text=Trade%20picture,billion%20(up%2070%25%20vs.) Erişim tarihi: 03.12.2023.
- Avrupa Birliği Komisyonu (2023). Ülkeler ve Bölgeler: Gürcistan. Alınan yer: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/georgia/>. Erişim tarihi: 06.12.2023.
- Avrupa Birliği Komisyonu (2023). Ülkeler ve Bölgeler: Moldova. Alınan yer: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/moldova/>. Erişim tarihi: 06.12.2023.
- Avrupa Birliği Komisyonu (2023). Ülkeler ve Bölgeler: Ermenistan. Alınan yer: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/armenia/>. Erişim tarihi: 06.12.2023.
- Avrupa Birliği Komisyonu (2023). Ülkeler ve Bölgeler: Kazakistan. Alınan yer: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/kazakhstan/>. Erişim tarihi: 08.12.2023.
- Birleşmiş Milletler Ticaret Veri Portalı (2023). Ticaret Verileri. Alınan yer: <https://comtradeplus.un.org/>. Erişim tarihi: 03.12.2023.
- Dünya Ticaret Örgütü (2015). Kazakistan ve Dünya Ticaret Örgütü. Alınan yer: https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/kazakhstan_e.htm#:~:text=Kazakhstan%20has%20been%20a%20member%20of%20the%20WTO%20since%2030%20November%202015. Erişim tarihi: 05.12.2023.
- Dünya Ticaret Örgütü (2023). Mallara İlişkin Temel Kurallar. Bölgesel Ticaret Anlaşmaları. Alınan yer: https://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/regatt_e.htm. Erişim tarihi: 06.12.2023.
- Dragneva, Rilka (2018). Avrasya Ekonomik Birliği: Putin'in Jeopolitik Projesi. Alınan yer: <https://www.fpri.org/article/2018/10/the-eurasian-economic-union-putins-geopolitical-project/>. Erişim tarihi: 03.12.2023.
- Kembayev, Zhenis (2016). Avrupa Birliği ile Kazakistan Cumhuriyeti Arasındaki Ortaklık: Sorunlar ve Perspektifler. Alınan yer: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2889952. Erişim tarihi: 06.12.2023.
- Konopelko, Agnieszka (2018). Avrasya Ekonomik Birliği: AB'nin Kazakistan'a Yönelik Politikası İçin Bir Zorluk. Alınan yer: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10308-017-0480-7>. Erişim tarihi: 05.12.2023.

тұста Қазақстан мен ЕО-ға жалпы кешенді келісімдерден гөрі практикалық және жетекші секторлар мен өнімдерді қамтитын нақты шешімдерге мұқтаж.

Дереккөз:

- Aқорда (2020). Қазақстан Республикасының 2020-2030 жылдарға арналған Сыртқы саясатының Концепциясы туралы. Сілтеме: http://www.akorda.kz/en/legal_acts/decrees/on-the-concept-of-the-foreign-policy-of-the-republic-of-kazakhstan-for-2020-2030. Қаралған уақыты: 08.12.2023.
- Еуропа Одағы Комиссиясы (2023). ЕО-ның Қазақстанмен Сауда Қатынастары. Фактілер, Сандар және Соңғы Дамулар. Сілтеме: [https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/kazakhstan_en#:~:text=Trade%20picture,billion%20\(up%2070%25%20vs.](https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/kazakhstan_en#:~:text=Trade%20picture,billion%20(up%2070%25%20vs.) Қаралған уақыты: 03.12.2023.
- Еуропа Одағы Комиссиясы (2023). Елдер мен Аймақтар: Грузия. Сілтеме: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/georgia/>. Қаралған уақыты: 06.12.2023.
- Еуропа Одағы Комиссиясы (2023). Елдер мен Аймақтар: Молдова. Сілтеме: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/moldova/>. Қаралған уақыты: 06.12.2023.
- Еуропа Одағы Комиссиясы (2023). Елдер мен Аймақтар: Әрмения. Сілтеме: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/armenia/>. Қаралған уақыты: 06.12.2023.
- Еуропа Одағы Комиссиясы (2023). Елдер мен Аймақтар: Қазақстан. Сілтеме: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/kazakhstan/>. Қаралған уақыты: 08.12.2023.
- Біріккен Ұлттар Сауда Деректер Порталы (2023). Сауда Деректері. Сілтеме: <https://comtradeplus.un.org/>. Қаралған уақыты: 03.12.2023.
- Дүниежүзілік Сауда Ұйымы (2015). Қазақстан және Дүниежүзілік Сауда Ұйымы. Сілтеме: https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/kazakhstan_e.htm#:~:text=Kazakhstan%20has%20been%20a%20member%20of%20the%20WTO%20since%2030%20November%202015. Қаралған уақыты: 05.12.2023.
- Дүниежүзілік Сауда Ұйымы (2023). Тауарларға Қатысты Негізгі Ережелер. Аймақтық Сауда Келісімдері. Сілтеме: https://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/regatt_e.htm. Қаралған уақыты: 06.12.2023.
- Драгнева, Рилка (2018). Еуразиялық Экономикалық Одақ: Путиннің Геосаяси Жобасы. Сілтеме: <https://www.fpri.org/article/2018/10/the-eurasian-economic-union-putins-geopolitical-project/>. Қаралған уақыты: 03.12.2023.
- Кембаев, Женис (2016). Еуропа Одағы және Қазақстан Республикасы Арасындағы Серіктестік: Мәселелер мен Перспективалар. Сілтеме: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2889952. Қаралған уақыты: 06.12.2023.
- Конпелько, Агнешка (2018). Еуразиялық Экономикалық Одақ: ЕО-ның Қазақстанға Бағытталған Саясаты Үшін Бір Кедергі. Сілтеме: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10308-017-0480-7>. Қаралған уақыты: 05.12.2023.

OUTCOMES OF THE 16TH SUMMIT OF THE ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION

DR. ZHULDYZ KANAPIYANOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ИТОГИ 16-ГО САММИТА ОРГАНИЗАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

The 16th Summit of the Economic Cooperation Organization (ECO) was held in Tashkent, Uzbekistan, on 8-9 November 2023. The ECO Summit, hosted by President of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev, was attended by President of Türkiye Recep Tayyip Erdoğan, President of Iran Ibrahim Raisi, Interim Government Prime Minister of Pakistan Anwaar-ul Haq Kakar, President of Azerbaijan Ilham Aliyev, Prime Minister of Kazakhstan Alikhan Ismailov, President of Kyrgyzstan Sadyr Japarov, President of Tajikistan Emomali Rahman and President of Turkmenistan Serdar Berdimuhamedov (Eco.int, 2023a).

At the summit, issues related to the further development of cooperation between member countries in the fields of trade, economy, investment, transportation and transit, as well as issues related to the further development of the organization's activities were discussed. Leaders also held bilateral meetings within the scope of the summit. Leaders exchanged ideas on the status and perspectives of cooperation in regional trade, transportation, energy, tourism, agricultural sectors and other fields, and emphasized the importance of member countries being more mutually understanding and sensitive. Drawing attention to the importance

**AT THE MEETING,
LEADERS AGREED
THAT THE NEXT
SUMMIT WILL BE HELD
IN AZERBAIJAN IN
2025**

**НА ВСТРЕЧЕ ЛИДЕРЫ
СОГЛАСИЛИСЬ,
ЧТО СЛЕДУЮЩИЙ
САММИТ СОСТОИТСЯ
В АЗЕРБАЙДЖАНЕ В
2025 ГОДУ**

16-й саммит Организации экономического сотрудничества (ОЭС) состоялся в Узбекистане, в городе Ташкент, 8-9 ноября 2023 года. ОЭС саммит, организованный президентом Узбекистана Шавкатом Мирзиёевым, посетили президент Турции Реджеп Тайип Эрдоган, президент Ирана Ибрагим Раиси, премьер-министр временного правительства Пакистана Анваар-уль Хак Какар, президент Азербайджана Ильхам Алиев, премьер-министр Казахстана Аликхан Исмаилов, президент Кыргызстана Садыр Жапаров, президент Таджикистана Эмомали Рахмон и президент Туркменистана Сердар Бердымухамедов (Eco.int, 2023).

На саммите обсуждались вопросы, связанные с дальнейшим развитием сотрудничества между странами-членами в областях торговли, экономики, инвестиций, транспорта и транзита, а также вопросы, касающиеся дальнейшего развития деятельности организации. Лидеры также провели двусторонние встречи в рамках саммита и обменялись идеями о состоянии и перспективах сотрудничества в региональной торговле, транспорте, энергетике, туризме, сельскохозяйственном секторе и других областях, а также подчер-

of sectoral initiatives to ensure common and sustainable progress and development in the ECO region, the leaders accepted Uzbekistan's proposal "to organize an International Industrial Fair within the ECO to accelerate the regional economic integration process and to hold the first fair in Uzbekistan in 2024" (Trend.az, 2023). In addition, the importance of demonstrating greater cooperation and common stance in the international arena and increasing the place and influence of the organization at the international level was emphasized in order to collectively address the current geopolitical challenges.

The leaders also discussed the current situation in Afghanistan and called for increasing humanitarian aid to solve the serious socio-economic problems of the Afghan people. They stated that the international community should give a more serious and productive response to the increasing tension in Palestine and the deteriorating humanitarian conditions in Gaza. At the meeting, leaders agreed that the next summit will be held in Azerbaijan in 2025 (Setav.org, 2023).

President of Türkiye, Recep Tayyip Erdoğan stated that the Economic Cooperation Organization, with its population of 500 million and total income of 1.5 trillion dollars, undoubtedly has an important position in this

кннули важность того, чтобы страны-члены были более взаимопонимающими и чуткими. Привлекая внимание к важности секторальных инициатив для обеспечения общего и устойчивого прогресса и развития в регионе ОЭС, лидеры приняли предложение Узбекистана «организовать Международную промышленную ярмарку в рамках ОЭС для ускорения процесса региональной экономической интеграции и провести первую ярмарку в Узбекистане в 2024 году» (Trend.az, 2023). Кроме того, была подчеркнута важность демонстрации большего сотрудничества и общей позиции на международной арене и увеличения места и влияния организации на международном уровне для совместного преодоления текущих геополитических проблем.

Лидеры также обсудили текущую ситуацию в Афганистане и призвали к увеличению гуманитарной помощи для решения серьезных социально-экономических проблем афганского народа. Также лидеры заявили, что международное сообщество должно дать более серьезный и продуктивный ответ на усиливающееся напряжение в Палестине и ухудшающиеся гуманитарные условия в Газе. На встрече лидеры согласились, что следующий саммит

respect, and emphasized that the trade of the members of the organization with each other corresponds to only 85 billion dollars is thought-provoking. He emphasized that the trade volume should be increased to 100 billion dollars in the first place, and underlined the need to strengthen the cooperation potential from trade to energy, from transportation to the environment. Erdoğan also stated that the Economic Cooperation Organization Trade Agreement, which is among the strategic goals of the 2025 Vision Document and unfortunately has not been implemented for 20 years, should now be put into effect (Iletisim.gov.tr, 2023). It is worth remembering that the Eco-Vision 2025 (Eco.int, 2023b) was approved during the 13th ECO Summit held in Islamabad, Pakistan on March 1, 2017. According to the President of Uzbekistan, trade between ECO countries could double by 2035 and this can be achieved by stimulating mutual trade, strengthening transport and communications, and launching multimodal roads (Sputniknews.ru, 2023).

In 2022, the largest shares in Uzbekistan's trade turnover with the ECO countries fell on Kazakhstan (37.5%) and Türkiye (26.3%), followed by Kyrgyzstan (10.2%), Turkmenistan (7.5%), Afghanistan (6.1%), Tajikistan (5.5%), Iran (3.5%), Pakistan (1.9%) and Azerbaijan (1.5%). At the same time, the total trade turnover of the ECO member states in 2022 amounted to over 1 trillion dollars (Miit.uz, 2023).

In the press conference after the summit, ECO Secretary General Khusrav Noziri noted that during the presidency of Uzbekistan, important work was carried out to develop regional cooperation in all priority areas and sectors of the organization. It was stated that during this period, preparations were started for the establishment of two important new corridors, such as Kyrgyzstan-Uzbeki-

THEY STATED THAT THE INTERNATIONAL COMMUNITY SHOULD GIVE A MORE SERIOUS AND PRODUCTIVE RESPONSE TO THE INCREASING TENSION IN PALESTINE AND THE DETERIORATING HUMANITARIAN CONDITIONS IN GAZA

ТАКЖЕ ЛИДЕРЫ ЗАЯВИЛИ, ЧТО МЕЖДУНАРОДНОЕ СООБЩЕСТВО ДОЛЖНО ДАТЬ БОЛЕЕ СЕРЬЁЗНЫЙ И ПРОДУКТИВНЫЙ ОТВЕТ НА УСИЛИВАЮЩЕЕСЯ НАПРЯЖЕНИЕ В ПАЛЕСТИНЕ И УХУДШАЮЩИЕСЯ ГУМАНИТАРНЫЕ УСЛОВИЯ В ГАЗЕ

состоится в Азербайджане в 2025 году (Setav.org, 2023).

Президент Турции Реджеп Тайип Эрдоган заявил, что Организация экономического сотрудничества, население которой составляет 500 миллионов человек, а общий доход - 1,5 триллиона долларов, несомненно занимает важное место в этом контексте, и подчеркнул, что торговля между странами-членами организации, составляющая всего 85 миллиардов долларов, заставляет задуматься. Он подчеркнул, что объём торговли в первую очередь должен быть увеличен до 100 миллиардов долларов и подчеркнул необходимость укрепления потенциала сотрудничества от торговли до энергетики, от транспорта до окружающей среды. Эрдоган также заявил, что Соглашение о торговле Организации экономического сотрудничества, которое является одной из стратегических целей документа о видении на 2025 год и, к сожалению, не реализуется уже 20 лет, теперь должно быть введено в действие (Iletisim.gov.tr, 2023). Стоит вспомнить, что ОЭС-Видение 2025 (Eco.int, 2023a) было утверждено во время 13-го саммита ОЭС, который состоялся в Пакистане в городе Исламабад, 1 марта 2017 года. По словам президента Узбекистана, торговля между странами ОЭС может удвоиться к 2035 году, и это может быть достигнуто за счет стимулирования взаимной торговли, укрепления транспорта и связи, а также запуска мультимодальных дорог (Sputniknews.ru, 2023).

В 2022 году наибольшие доли во внешней торговле Узбекистана со странами ОЭС приходились на Казахстан (37,5%) и Турцию (26,3%), за ними следовали Кыргызстан (10,2%), Туркменистан (7,5%), Афганистан (6,1%), Таджикистан (5,5%), Иран (3,5%), Пакистан (1,9%) и Азербайджан (1,5%). В то же время общий объём внешней торговли

stan-Turkmenistan-Iran and Tajikistan-Uzbekistan-Turkmenistan-Iran-Türkiye corridors, and these routes would make a significant contribution to regional transportation (Aa.com.tr, 2023). It is also worth remembering that last year, the 30th anniversary of the expansion of the ECO was celebrated with the participation of Afghanistan, Azerbaijan and five Central Asian countries.

In this past period, the organization has proven to be an important regional forum and an important cooperation format for regional cooperation, and in today's world where critical global and regional developments are taking place, the 16th ECO Summit has demonstrated their common determination for sustainable development and the development of the region and has set new goals.

The Economic Cooperation Organization, headquartered in Tehran, Iran, was established in 1985 to contribute to the development of member countries, removing trade barriers within the ECO region and developing intra-regional trade, promoting the integration of the ECO region with global markets, and strengthening cultural and historical ties between member countries. ECO is the continuation of the Regional Cooperation for Development (RCD) platform, which was established with the declaration published by

стран-членов ОЭС в 2022 году составил более 1 триллиона долларов (Miit.uz, 2023).

На пресс-конференции после саммита Генеральный секретарь ОЭС Хусрав Нозири отметил, что во время председательства Узбекистана была проведена важная работа по развитию регионального сотрудничества во всех приоритетных областях и секторах организации. Было заявлено, что в течение этого периода были начаты подготовительные работы по созданию двух важных новых коридоров, таких как коридоры Кыргызстан-Узбекистан-Туркменистан-Иран и Таджикистан-Узбекистан-Туркменистан-Иран-Турция, и эти маршруты внесут значительный вклад в региональный транспорт (Aa.com.tr, 2023). Также стоит вспомнить, что в прошлом году был отмечен 30-й юбилей расширения ОЭС с участием Афганистана, Азербайджана и пяти стран Центральной Азии.

За прошедший период организация рекомендовала себя как важный региональный форум и важный формат регионального сотрудничества и в сегодняшнем мире, где происходят важные глобальные и региональные события, 16-й Саммит ОЭС продемонстрировал их общую решимость обеспечить устойчивое развитие, развитие региона, а также поставил новые цели.

the heads of state and government of Türkiye, Iran and Pakistan in Istanbul in 1964 in order to develop regional economic cooperation. After the revolution in Iran in 1979, it had to suspend its activities. As economic relations between the three countries began to develop again in the early 1980s, it was decided to continue the cooperation on the legal basis of RCD but under a different name. Thus, the foundation of the ECO was laid in 1985 (Mfa.gov.tr, no date).

With the participation of Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Tajikistan and Turkmenistan, which gained their independence after the collapse of the Soviet Union and Afghanistan, the Organization became an economically focused regional organization in 1992, addressing a population of approximately 500 million in a total area of 8 million km². While Türkiye, Pakistan, Iran, Afghanistan, Azerbaijan, Uzbekistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan and Turkmenistan are member states of the ECO, the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) has observer member status. The summit is at the level of Heads of State/Government and meets every two years. The Council of Ministers, the highest decision-making body of the Organization, meets once a year at the level of Ministers of Foreign Affairs (Mfa.gov.tr, no date).

In summary, it is possible to state that the ECO is a candidate to be the best integration platform in the region by increasing the cooperation between the member countries, which

eco.int

ERDOĞAN ALSO STATED THAT THE ECONOMIC COOPERATION ORGANIZATION TRADE AGREEMENT, WHICH IS AMONG THE STRATEGIC GOALS OF THE 2025 VISION DOCUMENT AND UNFORTUNATELY HAS NOT BEEN IMPLEMENTED FOR 20 YEARS, SHOULD NOW BE PUT INTO EFFECT

ЭРДОГАН ТАКЖЕ ЗАЯВИЛ, ЧТО СОГЛАШЕНИЕ О ТОРГОВЛЕ ОРГАНИЗАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА, КОТОРОЕ ЯВЛЯЕТСЯ ОДНОЙ ИЗ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ЦЕЛЕЙ ДОКУМЕНТА О ВИДЕНИИ НА 2025 ГОД И, К СОЖАЛЕНИЮ, НЕ РЕАЛИЗУЕТСЯ УЖЕ 20 ЛЕТ, ТЕПЕРЬ ДОЛЖНО БЫТЬ ВВЕДЕНО В ДЕЙСТВИЕ

Организация экономического сотрудничества, штаб-квартира которой находится в Иране в городе Тегеран, была основана в 1985 году для способствования развитию стран-членов, устранению торговых барьеров в регионе ОЭС и развитию внутрирегиональной торговли, продвижению интеграции региона ОЭС с глобальными рынками и укреплению культурных и исторических связей между странами-членами. ОЭС является продолжением платформы Регионального сотрудничества в области развития (РСР), которая была создана с декларацией, опубликованной главами государств и правительств Турции, Ирана и Пакистана в Стамбуле в 1964 году с целью развития регионального экономического сотрудничества. После революции в Иране в 1979 году ей пришлось приостановить свою деятельность. Поскольку экономические отношения между тремя странами начали развиваться снова в начале 1980-х, было решено продолжить сотрудничество на правовой основе РСР, но под другим названием. Так были заложены основы ОЭС в 1985 году (Mfa.gov.tr, без даты).

С участием Азербайджана, Казахстана, Кыргызстана, Узбекистана, Таджикистана и Туркменистана, которые обрели независимость после распада Советского Союза, а также Афганистана, организация превратилась в 1992 году в экономически ориентированную региональную организацию, охватывающую приблизительно 500 миллионов человек на общей площади 8 миллионов км². Турция, Пакистан, Иран, Афганистан, Азербайджан, Узбекистан, Казахстан, Кыргызстан, Таджикистан и Туркменистан являются государствами-членами ОЭС, а Турецкая Республика Северного Кипра (ТРСК) имеет статус наблюдателя. Саммит проводится на уровне глав государств/прави-

have achieved development and growth in all areas from year to year. It is expected that mutual trade and economic cooperation will increase with the development of the Kyrgyzstan-Uzbekistan-Turkmenistan-Iran and Tajikistan-Uzbekistan-Turkmenistan-Iran-Türkiye corridor projects. Thanks to these corridors and mutual interaction, trade turnover is expected to double by 2035. In this context, it is highly likely that member countries will increase cooperation opportunities with each other and develop joint projects in order to achieve the goals.

IT IS ALSO WORTH REMEMBERING THAT LAST YEAR, THE 30TH ANNIVERSARY OF THE EXPANSION OF THE ECO WAS CELEBRATED WITH THE PARTICIPATION OF AFGHANISTAN, AZERBAIJAN AND FIVE CENTRAL ASIAN COUNTRIES

ТАКЖЕ СТОИТ ВСПОМНИТЬ, ЧТО В ПРОШЛОМ ГОДУ БЫЛ ОТМЕЧЕН 30-Й ЮБИЛЕЙ РАСШИРЕНИЯ ОЭС С УЧАСТИЕМ АФГАНИСТАНА, АЗЕРБАЙДЖАНА И ПЯТИ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

тельств и собирается каждые два года. Совет министров, высший орган принятия решений Организации, собирается раз в год на уровне министров иностранных дел (Mfa.gov.tr, без даты).

Подводя итог, можно утверждать, что ОЭС является кандидатом на роль лучшей платформы интеграции в регионе за счет увеличения сотрудничества между государствами-членами, которые с каждым годом достигают развития и роста во всех областях. Ожидается, что взаимная торговля и экономическое сотрудничество увеличатся с развитием проектов коридоров Кыргызстан-Узбекистан-Туркменистан-Иран и Таджикистан-Узбекистан-Туркменистан-Иран-Турция. Благодаря этим коридорам и взаимодействию объем торгового оборота, как ожидается, удвоится к 2035 году. В этом контексте высока вероятность того, что страны-члены увеличат возможности сотрудничества друг с другом и разработают совместные проекты для достижения поставленных целей.

References:

- Aa.com.tr (2023). The 16th Leaders' Summit of the Economic Cooperation Organization held in Uzbekistan ended. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ozbekistanda-duzenlenen-ekonomik-isbirligi-teskilati-16-liderler-zirvesi-sona-erdi/3048933>. Accessed on 10.12.2023.
- Eco.int (2023a). The 16th Eco Summit in Tashkent. Retrieved from <https://eco.int/the-16th-eco-summit-in-tashkent/#:~:text=The%2016th%20ECO%20Summit,ECO%20for%20the%20first%20time>. Accessed on 10.12.2023.
- Eco.int (2023b). The Related Part of Vision 2025. Retrieved from <https://eco.int/elementor-6936/t2/#V2025>. Accessed on 10.12.2023.
- Iletisim.gov.tr (2023). President Erdoğan spoke at the Economic Cooperation Organization Leaders Summit. Retrieved from <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-ekonomik-isbirligi-teskilati-liderler-zirvesinde-konustu>. Accessed on 10.12.2023.
- Mfa.gov.tr (no date). Economic Cooperation Organization (ECO). Retrieved from https://www.mfa.gov.tr/ekonomik-isbirligi-teskilati_eit_tr.mfa. Accessed on 10.12.2023.
- Miit.uz (2023). ECO Summit – a platform for the development of trade and economic cooperation. Retrieved from <https://miit.uz/ru/news/sammit-oes-platforma-dlja-razvitija-torgovo-ekonomicheskogo-sotrudnichestva->. Accessed on 10.12.2023.
- Setav.org (2023). Erdogan's Messages from the Tashkent Summit. Retrieved from <https://www.setav.org/en/erdogans-messages-from-the-tashkent-summit/>. Accessed on 10.12.2023.
- Sputniknews.ru (2023). Trade turnover between ECO countries could double by 2035. Retrieved from <https://tj.sputniknews.ru/20231109/tovarooborot-strany-oes-2035-god-1060400478.html>. Accessed on 10.12.2023.
- Trend.az (2023). Uzbekistan Offers to Hold First Inter-regional Industrial Exhibition within Framework of ECO. Retrieved from <https://en.trend.az/casia/uzbekistan/3823025.html>. Accessed on 10.12.2023.

Источники:

- Aa.com.tr (2023). Завершился 16-й саммит лидеров Организации экономического сотрудничества, проходивший в Узбекистане. Доступно по адресу: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ozbekistanda-duzenlenen-ekonomik-isbirligi-teskilati-16-liderler-zirvesi-sona-erdi/3048933>. Дата обращения: 10.12.2023.
- Eco.int (2023). 16-й саммит ЭКО в Ташкенте. Доступно по адресу: <https://eco.int/the-16th-eco-summit-in-tashkent/#:~:text=The%2016th%20ECO%20Summit,ECO%20for%20the%20first%20time>. Дата обращения: 10.12.2023.
- Eco.int (2023a). Связанная часть Видения 2025. Доступно по адресу: <https://eco.int/elementor-6936/t2/#V2025>. Дата обращения: 10.12.2023.
- Iletisim.gov.tr (2023). Президент Эрдоган выступил на саммите лидеров Организации экономического сотрудничества. Доступно по адресу: <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-ekonomik-isbirligi-teskilati-liderler-zirvesinde-konustu>. Дата обращения: 10.12.2023.
- Mfa.gov.tr (без даты). Организация экономического сотрудничества (ОЭС). Доступно по адресу: https://www.mfa.gov.tr/ekonomik-isbirligi-teskilati_eit_tr.mfa. Дата обращения: 10.12.2023.
- Miit.uz (2023). Саммит ОЭС – платформа для развития торгово-экономического сотрудничества. Доступно по адресу: <https://miit.uz/ru/news/sammit-oes-platforma-dlja-razvitija-torgovo-ekonomicheskogo-sotrudnichestva->. Дата обращения: 10.12.2023.
- Setav.org (2023). Сообщения Эрдогана с саммита в Ташкенте. Доступно по адресу: <https://www.setav.org/en/erdogans-messages-from-the-tashkent-summit/>. Дата обращения: 10.12.2023.
- Sputniknews.ru (2023). Товарооборот между странами ОЭС может удвоиться к 2035 году. Доступно по адресу: <https://tj.sputniknews.ru/20231109/tovarooborot-strany-oes-2035-god-1060400478.html>. Дата обращения: 10.12.2023.
- Trend.az (2023). Узбекистан предлагает провести первую межрегиональную промышленную выставку в рамках ОЭС. Доступно по адресу: <https://en.trend.az/casia/uzbekistan/3823025.html>. Дата обращения: 10.12.2023.

26 EKİM 2023 TARİHİNDE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ DOÇ. DR. SUAT BEYLUR, ABAY KAZAK MİLLİ PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ BOLAT TİLEP'İ MAKAMINDA ZİYARET ETTİ.

2023 ЖЫЛДЫҢ 26 ҚАЗАНЫНДА ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ ДОЦЕНТ, ДОКТОР СУАТ БЕЙЛУР, АБАЙ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ РЕКТОРЫ БОЛАТ ТІЛЕППЕН КЕЗДЕСТІ.

Ziyarete Enstitü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur, Enstitünün çalışmalarını hakkında kapsamlı bir sunum yaptı. Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi Rektörü Bolat Tilep ise Üniversitenin tarihçesi, faaliyetleri ve yürütülen projelerden bahsederek iş birliği yapılabilecek alanlardaki hususları gündeme getirdi. Rektör Bolat Tilep, ziyareti dolayısıyla Enstitü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur'a teşekkür ederek, memnuniyet-

Кездесуде доцент, доктор Суат Бейлур институттың ғылыми жұмыстары, көзқарасы мен миссиясы туралы жан-жақты ақпараттандырды. Кездесу барысында Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің ректоры Болат Тілеп университеттің тарихын, қызметін, жүзеге асырылып жатқан жобаларды таныстырып, екі оқу орнының қызығушылық аясына кіретін салалардағы түрлі академиялық іс-шараларды жүзеге асыру жөнінде ой алмасты. Ректор Болат Тілеп арнайы келгені үшін институт директоры доцент, доктор Суат Бейлурға алғыс айтып, ризашылығын білдірді. Сапар барысында институтымыз дайындаған «Ұлы даланың данасы – Абай Құнанбайұлы» (The Wisdom of the Great Steppe) кітабын Болат Тілепке сыйға тартты.

lerini bildirdi. Ziyaret sırasında Enstitümüz tarafından hazırlanan "The Wisdom of the Great Steppe - Abay Kunanbaiuly" kitabı Rektör Bolat Tilep'e takdim edildi.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

**1-3 KASIM 2023 TARİHLERİ
ARASINDA AVRASYA ARAŞTIRMA
ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ DOÇ. DR.
SUAT BEYLUR, KIRGIZISTAN-
TÜRKİYE MANAS ÜNİVERSİTESİ EV
SAHİPLİĞİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN
"KÜRESEL SİYASETTE
BÖLGESELLEŞMENİN YÜKSELİŞİ VE
TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI" TEMALII
III. MANAS FORUMUNA KATILDI.**

2023 ЖЫЛДЫҢ 1-3
ҚАРАШАСЫ АРАЛЫҒЫНДА
ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ
ДОЦЕНТ, ДОКТОР СУАТ БЕЙЛУР
«МАНАС» ҚЫРҒЫЗ-ТҮРІК
УНИВЕРСИТЕТИ ҰЙЫМДАСТЫРҒАН
«ЖАҺАНДЫҚ САЯСАТТАҒЫ
АЙМАҚТАҢДЫРУДЫҢ ҰЛҒАЮЫ
ЖӘНЕ ТҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ
ҰЙЫМЫ» АТТЫ ІІІ МАНАС
ФОРУМЫНА ҚАТЫСТЫ.

Enstitü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur, Forumda "Türk Dünyası Bütünleşmesinde Yükseköğretim Ortak Alanı ve Türk Devletleri Teşkilatı" konulu bildirisini sundu. Yükseköğretim alanında Türk Devletleri Teşkilatı'na üye ülkelerin eğitim sistemlerinin benzerlikleri ve farklılıklarına değinen Doç. Dr. Suat Beylur diploma denkliklerinden, müfredata kadar çeşitli alanlarda gerçekleştirilecek uyumlaştırma ile bir ortak alan oluşturulabileceğinin altını çizdi. Aynı şekilde gerçekleştirilmekte olan akademik projeler içerisinde ortaklaşa düzenlenen çalışmaların artırılmasıyla mevcut literatüre önemli katkılar sağlanarak potansiyelin artırılmasında Türk Devletleri Teşkilatı'nın önemi ve rolüne dikkat çekti. Etkinlik kapsamında, Avrasya Araştırma Enstitüsü ile Kirgizistan-Türkiye Manas Üniversitesi arasında yürütülebilecek iş birlikleri üzerine de görüşmeler yapıldı.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Институт директоры доцент, доктор Суат Бейлур форумда «Түркі әлемінің интеграциясындағы жоғары білім берудің ортақ аймағы және Түркі мемлекеттерінің ұйымы» тақырыбында баяндама жасады. Түркі мемлекеттері ұйымына мүше елдердің жоғары білім саласындағы білім беру жүйелерінің ұқсастықтары мен айырмашылықтарына тоқталған С. Бейлур дипломдық баламалардан оқу бағдарламасына дейінгі әртүрлі салаларда үйлестіру үдерісі арқылы ортақ аймақ құруға болатынын атап өтті. Сонымен қоса, жүзеге асырылып жатқан академиялық жобалар аясында бірлесіп ұйымдастырылған зерттеулердің санын көбейту арқылы бар әдебиетке елеулі үлес қосу арқылы Түркі мемлекеттері ұйымының әлеуетін арттырудағы маңызы мен рөліне тоқталды. Шара аясында Еуразия ғылыми-зерттеу институты мен «Манас» қырғыз-түрік университеті арасындағы ықтимал ынтымақтастық мәселелері талқыға салынды.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

14 KASIM 2023 TARİHİNDE HİNDİSTAN ALMATI KONSOLOSU SWARNIL KOTHAWADE, AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜ ZİYARET ETTİ.

2023 ЖЫЛДЫҢ 14 ҚАРАШАСЫНДА ҮНДІСТАННЫҢ АЛМАТЫДАҒЫ КОНСУЛЫ СВАПНИЛ КОТХАВАДЕ ЕУАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНДА БОЛДЫ.

Görüşmede, Enstitü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur, Konsolos Swapnil Kothawade'ye Enstitüsünün çalışmaları ve projelerinden bahsetti. Görüşmede, Enstitü ve Hindistan'ın araştırma ve akademik kuruluşlar ile iş birliği perspektifleri ele alındı. Konsolos Kothawade, Hindistan'ın teknoloji, bilişim, tıp ve çeşitli sosyal anabilim dallarındaki potansiyeli ve kendi izlenimlerini aktarmasının ardından kabullerinden dolayı Enstitü Müdürü Doç. Dr.

Кездесуде институт директоры доцент, доктор Суат Бейлур консул Свапнил Котхавадеге институттың атқарған жұмыстары мен жобалары туралы ақпарат берді. Кездесу барысында институт пен Үндістанның ғылыми-зерттеу және академиялық институттармен ынтымақтастық әлеуеттері талқыланды. Консул Котхаваде Үндістанның технология, информатика, медицина, әлеуметтік ғылымдардың әлеуетін таныстырып, институт директоры Суат Бейлурға алғысын білдірді. Институт директоры Суат Бейлур консул Свапнил Котхавадені Үндістанның Алматыдағы консулы болып тағайындалуымен құттықтап, қызметіне табыс тіледі.

Suat Beylur'a teşekkürlerini iletti. Enstitü Müdürü Beylur, Konsolos Swapnil Kothawade'yi Hindistan Almatı Konsolosu olarak atanması vesilesi ile tebrik ederek, görevinde başarılar diledi.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

**17 KASIM 2023 TARİHİNDE
DUAYEN BİLİM İNSANI TARİHÇİ-
YAZAR PROF. DR. İLBER ORTAYLI,
AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ALMATI BAŞKONSOLOSLUĞU İŞ
BİRLİĞİNDE ORGANİZE EDİLEN
“TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NİN
100. YILINDA TÜRK DEVLETLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİLER” ADLI BİR
KONFERANS VERDİ.**

2023 ЖЫЛДЫҢ 17 ҚАРАШАСЫНДА ӘЙГІЛІ ҒАЛЫМЫ, ТАРИХШЫСЫ, ЖАЗУШЫСЫ, ПРОФЕССОР, ДОКТОР ИЛБЕР ОРТАЙЛИ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ МЕН ТҮРКИЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АЛМАТЫДАҒЫ БАС КОНСУЛДЫҒЫМЕН БІРЛЕСІП ҰЙЫМДАСТЫРҒАН «ТҮРКИЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ 100 ЖЫЛДЫҒЫНДА ТҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫ» АТТЫ КОНФЕРЕНЦИЯ ӨТКІЗДІ.

Еуразия ғылыми-зерттеу институтының мәжіліс-залында өткен шараға Түркия Республикасының Алматыдағы Бас консулы Эврен Мүдәррисоғлу, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің ректор өкілі, профессор, доктор Пейями Баттал, Алматыдағы жоғары оқу орындарының мен баспасөз қызметкерлері, үкіметтік емес ұйымдардың өкілдері, ғалымдар, жас зерттеушілер және конференция тақырыбына қызығушылық танытқан қонақтар қатысты.

Институт директоры доцент, доктор Суат Бейлурдың ашылу сөзінен кейін профессор, доктор Илбер Ортайлы түріктердің алтын ғасыры, әлемдік өркениетке қосқан үлесі және түрік халықтары арасындағы қа-

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün konferans salonunda düzenlenen etkinliğe, T.C. Almatı Başkonsolosu Evren Müderrisoğlu, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Rektör Vekili Prof. Dr. Peyami Battal, Almatı merkezli faaliyet gösteren akademik kuruluşların yetkilileri, basın mensupları, sivil toplum kuruluşları temsilcileri, akademisyenler, öğrenciler ile çok sayıda katılımcı iştirak etti.

Enstitü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur'un açılış konuşması sonrasında Prof. Dr. İlber Ortaylı, tarihsel bir perspektifle Türklerin altın çağı, uygarlığa yaptıkları katkılar ve Türk halklarının kendi aralarındaki ilişkilere değindikten sonra 1990 sonrası dönemde Türk devletleri arasındaki ilişkilerin gelişimi ve bu süreçte Türk Devletleri Teşkilatı'nın rolü üzerine detaylı değerlendirmelerde bulundu. Türkiye'nin son yüzyılda elde ettiği siyasi ve kültürel kazanımların Türk devletleri arasındaki ilişkilerde önemli olduğunun altını çizen Prof. Dr. İlber Ortaylı, so-

рым-қатынастарға тарихи тұрғыдан тоқталып, 1990 жылдан кейінгі кезеңдегі түрік мемлекеттері арасындағы қарым-қатынастардың дамуы мен рөліне жан-жақты баға берді. Бұл үдерісте Түркі мемлекеттері ұйымының, Түркияның өткен ғасырдағы саяси және мәдени жетістіктерінің түркі мемлекеттері арасындағы қарым-қатынастарда маңызды екенін атап көрсеткен профессор, доктор Илбер Ортайлы сұрақтарға жауап ретінде түркология, ориентализм және оксидентализм туралы өз ойларын ортаға салды. Конференциядан кейін профессор, доктор Илбер Ортайлы және онымен бірге келген делегацияға институт басылымдарының жинағы сыйға тартылды.

rular üzerine Türkoloji çalışmaları, Oryantalizm ve Oksidentalizm üzerine de açıklamalarda bulundu. Konferans sonrasında Prof. Dr. İlber Ortaylı'ya ve beraberindeki heyete Enstitünün yayınlarından oluşan bir set armağan edildi.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

**20 KASIM 2023 TARİHİNDE
“KAZAKİSTAN 2030” KAZAK-
TÜRK GENÇLERİ YARDIMLAŞMA
VE DAYANIŞMA VAKFI YÖNETİM
KURULU BAŞKANI MAHMUT
HAKKI SEZER VE MARMARA
ÜNİVERSİTESİ İLANİYAT FAKÜLTESİ
ÖĞRETİM ÜYESİ PROF. DR. ÖMER
ÇELİK, AVRASYA ARAŞTIRMA
ENSTİTÜSÜ’NÜ ZİYARET ETTİ.**

2023 ЖЫЛДЫҢ 20 ҚАРАШАСЫНДА
«ҚАЗАҚСТАН 2030» ҚАЗАҚ-ТҮРІК
ЖАСТАР ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ
ҚОРИНЫҢ ДИРЕКТОРЛАР
КЕҢЕСІНІҢ ТӨРАФАСЫ МАХМҰТ
ХАККИ СЕЗЕР МЕН МАРМАРА
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ТЕОЛОГИЯ
ФАКУЛЬТЕТІНІҢ ПРОФЕССОРЫ,
ДОКТОР ӨМЕР ЧЕЛИК ЕУРАЗИЯ
ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНДА
БОЛДЫ.

Гörüşmede Enstitü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur, Almatı programı çerçevesinde Avrasya

Кездесуде институт директоры доцент, доктор Суат Бейлур Алматыдағы іссапары аясында Еуразия ғылыми-зерттеу институтына келген төраға Махмұт Хакки Сезер мен профессор, доктор Өмер Челикке институттың ғылыми жұмыстары туралы мәлімет берді. Махмұт Хакки Сезер «Қазақстан 2030» қорының жұмысымен таныстырды. Кездесу барысында академиялық және үкіметтік емес ұйымдар арасындағы өзара іс-қимыл мен ынтымақтастықтың маңыздылығы атап өтіліп, ынтымақтастықтың ықтимал мүмкіндіктері туралы талқы орын алды.

Араştırma Enstitüsü’nü ziyaret eden Mahmut Hakki Sezer ve Prof. Dr. Ömer Çelik’e yürütülmekte olan akademik faaliyetlerden bahsetti. Mahmut Hakki Sezer “Kazakistan 2030” Vakfının çalışmaları hakkında çeşitli bilgiler sundu. Görüşme sırasında akademik ve sivil toplum kuruluşları arasındaki etkileşim ve iş birliğinin önemine dikkat çekildi ve muhtemel iş birliği olanakları hakkında görüş alışverişinde bulunuldu.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

**30 KASIM 2023 TARİHİNDE
AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
PROF. DR. İBRAHİM KALIN'IN
"BEN, ÖTEKİ VE ÖTESİ: İSLAM -
BATI İLİŞKİLERİ TARİHİNE GİRİŞ"
ADLI KİTABININ KAZAKÇAYA
TERCÜMESİNİN TANITIMI
PROGRAMINI GERÇEKLEŞTİRDİ.**

2023 ЖЫЛДЫҢ 30 ҚАРАШАСЫНДА
ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ ПРОФЕССОР,
ДОКТОР ИБРАҺИМ ҚАЛЫННЫҢ
«МЕН, ӨЗГЕ ЖӘНЕ ӨЗГЕСІ:
ИСЛАМ-БАТЫС ҚАРЫМ-
ҚАТЫНАСЫНЫҢ ТАРИХЫНА
ШОЛУ» АТТЫ КІТАБЫНЫҢ
ҚАЗАҚША АУДАРМАСЫНЫҢ
ТАНЫСТЫРЫЛЫМЫН
ҰЙЫМДАСТЫРДЫ.

Törene, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek, T.C. Almatı Başkonsolosu Evren Müderrisoğlu, Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur, Dünya Ahıskalılar Birliği (DATÜB) Genel Başkanı Ziyaddin Kassanov, TÜRKSOY Yazarlar Birliği Başkanı Ulugbek Esdaulet, Türk-Kazak İş İnsanları Birliği Başkanı Cem Ciritci, AlmaU Üniversitesi Rektörü Dr. Gülnara Kurenkeyeva'nın yanı sıra, Almatı'daki farklı kuruluşların temsilcileri, akademisyenler, üniversite temsilcileri, basın mensupları ve çok sayıda davetli katıldı.

Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Prof. Dr. İbrahim Kalın'ın devletteki önemli görevlerinin yanı sıra uzun bir dönem Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyeti Üyesi olarak görev yaptığını, kendisinin Türkiye ve Kazakistan arasındaki ilişkilerin gelişmesinde önemli katkıları olduğunu ifade etti. Bu sebeple Ahmet Yesevi Üniversitesi olarak onun önemli eserlerinden birisi olan "Ben, Öteki ve Ötesi" adlı eserin, Kazakçaya

Salтанатты шараға Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек, Түркия Республикасының Алматыдағы Бас консулы Эврен Мүддеррисоғлу, Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры доцент, доктор Суат Бейлур, Дүниежүзілік Ахысқа Түріктер қауымдастығының төрағасы Зияддин Қасанов, ТҮРКСОЙ Жазушылар одағының төрағасы Ұлықбек Есдәулет, Қазақ-Түрік Іскерлер қауымдастығының төрағасы Жем Жиритжі, Алматы Менеджмент университетінің ректоры, доктор Гүлнар Күреңкеева, Алматыдағы түрлі ұйымдардың өкілдері мен ғылыми зерттеушілер, баспасөз қызметкерлері және қонақтар қатысты.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Өкілетті кеңес төрағасы профессор, доктор Мұхиттин Шімшек, профессор, доктор Ибраһим Қалынның мемлекеттегі маңызды міндеттерімен қатар ұзақ уақыт Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Өкілетті кеңесінің мүшесі қызметін атқарғанын, Түркия мен Қазақстан арасындағы қарым-қатынастардың дамуына зор үлес қосқанын атап өтті. Осы себептен ол Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті ретінде оның маңызды шығармаларының бірі - «Мен, өзге және өзгесі: Ислам-Батыс қарым-қатынасының тарихына шолу» атты шығармасын қазақ тіліне аударуды парызы санайтынын айтып, бір жа-

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

tercümesini kendilerine bir görev addettiklerini belirterek, 1.5 yıllık bir çalışmanın ardından adı geçen eserin Kazak literatürüne kazandırıldığını açıkladı. Prof. Dr. Muhittin Şimşek, bu vesileyle eseri tercüme eden Enstitünün uzman araştırmacısı Ömirbek Hanayi ile emeği geçen herkese teşekkür ederek, benzer çalışmaların devam ettirileceğini ifade etti.

Etkinliğe gönderdiği video mesajı ile katılım sağlayan Prof. Dr. İbrahim Kalın, eserde İslam ve Batı medeniyetlerinin yüzlerce yıl boyunca

рым жылда атқарылған еңбектің нәтижесінде аталған шығарманың қазақ әдебиетінен орын алғанын мәлімдеді. Профессор, доктор Мұхиттин Шімшек осы орайда еңбекті қазақ тіліне аударған институттың аға ғылыми қызметкері Өмірбек Қанайға және атсалысқан барша азаматтарға алғысын білдіріп, мұндай зерттеулердің жалғасатынына тоқталды.

Іс-шараға жолдаған бейне хабар арқылы қатысып, еңбекте жүздеген жылдар бойы жалғасып келе жатқан Ислам және Батыс

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

devam eden etkileşimleri, alışverişleri, ziyaretleri, karşılıklı geliş-gidişleri ve diğer konularını da ele aldığını belirterek "Umarım değerli Kazak okuyucuları, dost ve kardeş Kazakistan aydınları, akademisyenleri, politika yapıcıları, kanaat önderleri, öğrenci arkadaşlarım da bu kitaptan istifade ederler" şeklinde temennilerini paylaştı.

Etkinlik, çeşitli kurumlardan gelen temsilcilerin açılış konuşmaları, kurdele kesim merasimi ve bilimsel değerlendirme oturumlarının ardından sona erdi. Etkinliğin sonunda bütün katılımcılara kitaptan bir adet takdim edildi.

өркениеттерінің өзара қарым-қатынастары, алмасулары, сапарлары, өзара келу-кетулері және басқа да мәселелер қарастырылғанын айтқан профессор, доктор Ибраһим Қалын: «Құрметті қазақ оқырмандар, дос және бауырлас қазақ зиялылары, ғалымдар, саясаткерлер, қоғамдық пікір көшбасшылары мен менің студент достарыма да пайдалы болар» деген өз тілегін айтты.

Іс-шара қатысушы мекеме өкілдерінің ашылу сөзінен, бау қию рәсімінен және ғылыми пікір білдіру сессияларынан кейін аяқталды. Шараның соңында барлық қатысушыларға кітап таратылды.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

9 ARALIK 2023 TARİHİNDE TİKA BAŞKAN YARDIMCISI DR. ÜMİT NACİ YORULMAZ İLE T.C. ALMATICI BAŞKONSOLOSU EVREN MÜDERRİSOĞLU AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜNÜ ZİYARET ETTİ.

2023 ЖЫЛДЫҢ 9 ЖЕЛТОҚСАНЫҢДА ТҮРК ҮНТІМАҚТАСТЫҚ ЖӘНЕ ҮЙЛЕСТІРУ АГЕНТТІГІ (ТИКА) ТӨРАҒАСЫ ОРЫНБАСАРЫ, ДОКТОР ҮМІТ НАЖИ ЙОРУЛМАЗ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНДА БОЛДЫ.

ТІКА Баşқан Yardımcısı Dr. Ümit Naci Yorulmaz Almatı ziyareti kapsamında Avrasya Araştırma

ТИКА төрағасының орынбасары Үміт Нажи Йорулмаз Алматыдағы сапары аясында Еуразия ғылыми-зерттеу институтына Түркия Республикасының Алматыдағы Бас консулы Эврен Мүддеррисоғлумен бірге келіп, ТИКА-ның Қазақстандағы Үйлестіру делегациясына директордың орынбасары Женгизхан Жаналтай институт шығарған мерзімді басылымдар, академиялық зерттеулер, жүзеге асырған жобалар мен іс-шаралар туралы ақпарат берді.

Сапар барысында доктор Үміт Нажи Йорулмаз Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті мен Еуразия ғылыми-зерттеу институтының Түркия мен Қазақстандағы академиялық қызметінің маңыздылығына тоқталды. ТИКА-ның институттағы оқу аудиторияларының жөндеу жұмыс жұмыстары мен заманауи құралдармен жабдықтау жұмыстарын жүргізіп жатқанын жеткізді.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Enstitüsü'nü ziyaret etti. Başkonsolos Evren Müderrisoğlu ve TİKA Kazakistan Koordinatörü Hikmet Özdenoğlu'nun da bulunduğu heyete Enstitü Müdür Yardımcısı Cengizhan Canaltay tarafından Enstitünün yayın, araştırma ve faaliyetleri ile ilgili bir sunum yapıldı.

Ziyareti sırasında TİKA Başkan Yardımcısı Dr. Ümit Naci Yorulmaz, Ahmet Yesevi Üniversitesi ve Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün çalışmalarının önemine dikkat çekerek, Enstitü bünyesinde verilen dil kurslarının bilimsel ve kültürel iş birliklerinin geliştirilmesi açısından değerli olduğunu ifade etti. TİKA olarak Enstitüdeki dersliklerin tadil edilerek donatılması noktasında her türlü desteği sağladıklarını belirtti.

Ziyaret çerçevesinde, TİKA Başkan Yardımcısı Dr. Ümit Naci Yorulmaz ile beraberindeki heyete Enstitünün süreli yayınlarından oluşan bir set takdim edildi.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Доктор Үміт Нажи Йорулмазға және онымен бірге келген делегация мүшелеріне институттың мерзімді басылымдары ұсынылды.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

11 ARALIK 2023 TARİHİNDE “ORTA ASYA’NIN TARİHİ COĞRAFYASI” PROJESİNİN TANITIMI, VİYANA ÜNİVERSİTESİ’NDE YAPILDI.

2023 ЖЫЛДЫҢ 11
ЖЕЛТОҚСАНЫНДА ВЕНА
УНИВЕРСИТЕТІНДЕ «ОРТАЛЫҚ
АЗИЯНЫҢ ТАРИХИ ГЕОГРАФИЯСЫ»
ЖОБАСЫНЫҢ ТАНЫСТЫРЫЛЫМЫ
ӨТТИ.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Hibrit formatta düzenlenen çalıştayda, Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur ve Dr. Nurlan Kenzheakhmet konuşmacı olarak katılırken, Viyana Üniversitesi Mongolia Cluster Direktörü Dr. Francesca Fiaschetti ve Avusturya Bilimler Akademisi’nden Florian Schwarz ile Macaristan Karoli Gaspar Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi’nden Dr. Ákos Bertalan Apatóczy tartışmacı olarak katıldılar. Katılımcıların soru, görüş ve değerlendirmelerinin alındığı toplantı sonrasında Mongolia Cluster ile Avrasya Araştırma Enstitüsü arasında iş birliği protokolü imzalandı.

Гибридті форматта өткен семинарда Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры доцент, доктор Суат Бейлур және доктор Нұрлан Кенжеахмет баяндамашы ретінде, Вена университетінің Моңғолтану орталығының меңгерушісі, доктор Франческа Фиачетти және Австрия ғылым академиясынан Флориан Шварц пен Мажарстанның Кароли Гаспар университетінің гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар факультетінен доктор Акос Берталан Апатоски талқыға қатысты. Ғылыми пікірлмасудан кейін Моңғолтану орталығы мен Еуразия ғылыми-зерттеу институты арасында ынтымақтастық туралы келісімге қол қойылды.

Project Presentation

Central Asian Historical Geography

Speakers:
Dr. Nurlan Kenzheakhmet
Dr. Suat Beylur
 Eurasian Research Institute | Akhmet Yassawi University

Discussant:
Dr. Francesca Fiaschetti
 University of Vienna

11 December 2023
 17:00-18:30 (CET)
 Seminarraum 4 | 1st floor
 Schenkenstraße 8-10

The presentation will take place in a hybrid format. You can participate on site or digitally:
<https://uniwien.zoom.us/j/65775487411?pwd=Y2w0QnBkVWV5SjRlPV9hNERONzZ6OjQ9>

Avrasya Araştırma Enstitüsü

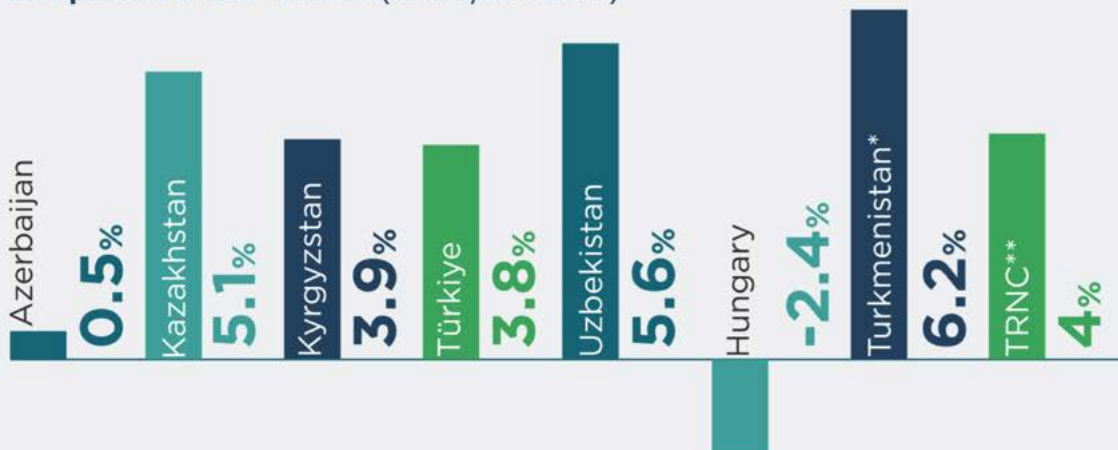

ERI Infographic No. 59

ТҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІ ҰЙЫМЫ ЕЛДЕРІНІҢ НЕГІЗГІ КӨРСЕТКІШТЕРІ
TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI ÜLKELERİNİN TEMEL GÖSTERGELERİ
MAIN INDICATORS OF THE ORGANIZATION OF TURKIC STATES COUNTRIES

Comparison of GDP Growth (January-June 2023)

*Statistical indicators related to Turkmenistan are compiled only in the general section.

Source: Turkic Economic Outlook: January - June 2023

How to Cite: Eurasian Research Institute, (2023). Main Indicators of the Organization of Turkic States Countries ERI Infographics No. 59

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Aralık 2023 Sayı: 82
Желтоқсан 2023 жыл № 82